

Å være ung i Innlandet

KORUS
øst

Statsforvalteren i Innlandet

Innlandet
fylkeskommune

Innhold

1. Innledning	5	5. Skole og framtid	52
1.1 Om rapporten	5	5.1 Skole	52
1.2 Om Ungdata-undersøkelsen	6	5.2 Sammenhenger når det gjelder gjennomføring av	56
1.3 Elevtall, skoler og tilsyn	7	videregående opplæring	56
2. Foreldre og venner	11	5.3 Fremtid	64
2.1 Foreldre	11	5.4 Lekser	66
2.2 Venner	16	6. Rus og risikoatferd	68
2.3 Foreldre, venners og skolens betydning for positiv ungdomsutvikling.....	18	6.1 Alkohol og tobakk	68
3. Helse og livskvalitet	21	6.2 Illegale rusmidler	73
3.1 Livskvalitet	21	6.3 Regelbrudd, mobbing og vold	77
3.2 Fysisk og psykisk helse	23	7. Russ og russefeiring	80
3.3 Press	29	7.1 Bakgrunn/Historikk.....	80
4. Fritidsaktiviteter	31	7.2 Bakgrunn for datainnsamling.....	80
4.1 Fritidsaktiviteter	31	7.3 Resultater	82
4.2 Fysisk aktivitet og trening	40	7.4 Oppsummering – russ og russefeiring	91
4.3 Skjermbaserte aktiviteter	45	7. Referanseliste	92
		Prosjektgruppen	94

Foto: Jørn Danielsberg

CA 14 % FØLER PRESS
SOM ER VANSKELIG Å TAKLE

19000 DELTOK
I UNDERSØKELSEN

79% KJEDER SEG
PÅ SKOLEN

11% HAR BRUKT
CANNABIS DET
SISTE ÅRET

CA 60% HAR EN
VENN DE KAN STOLE PÅ

CA 10% BLIR
MOBBET PÅ UNGDOMSKOLEN

PÅ
UNGDOMSTRINNET
SVARTE 86%

27% (1405) ELEVER
GRUER SEG
TIL RUSSETIDEN

PÅ VIDEREGÅENDE
SKOLE SVARTE 75%

1. Innledning

Denne rapporten er et resultat av et prosjekt initiert av KORUS øst (Kompetansesenter for rusfeltet, region øst) i samarbeid med Innlandet fylkeskommune og Statsforvalteren i Innlandet. Rapporten er et supplement til øvrige rapporter om Ungdata som har blitt produsert av NOVA (Velferdsforskningsinstituttet ved OsloMet) og Rambøll, og resultatene bygger i stor grad på resultatene fra Ungdataundersøkelsen som ble gjennomført i alle kommuner i Innlandet våren 2024.

Et formål med rapporten er å presentere resultater som et tillegg til eksisterende Ungdata-rapporter med et litt annet innhold og et litt annet fokus. I tillegg vil utvalgte resultater for kommunene i Innlandet bli presentert grafisk i form av kart. Rapporten vil også presentere resultater fra egenkomponerte spørsmål om russ og russefeiring. Selv om rapporten har flere henvisninger til relevant forskning, er den ikke ment som en forskningsrapport. Leseren kan lese de kapitlene som er av interesse eller hele rapporten.

Arbeidet med å utarbeide rapporten har vært organisert som et prosjekt og medlemmene av prosjektgruppen har skrevet ulike kapitler. Derfor kan de ulike kapitlene variere noe i struktur og skrivemåte.

1.1 Om rapporten

Som innledning til dette prosjektet gjennomførte vi en spørreundersøkelse rettet mot kommunene i Innlandet der vi spurte om hvilke temaer de mente ville være spesielt relevante i rapporten. Vi oppfordret kommunene til å inkludere ungdommene i valget av tema. I utformingen av rapporten har vi tatt hensyn til de temaene kommunene mente var spesielt relevant.

Formålet med rapporten er å gi et bilde av hvordan det oppleves å være ung i Innlandet, hvilke utfordringer og muligheter som oppleves i de unges hverdag, og å kunne si noe om utviklingen over tid. Videre ønsker vi at

Foto: Mostphotos

rapporten skal være et godt kunnskapsgrunnlag for de som jobber med barn og unge i kommunene og fylkeskommunen, for offentlige myndigheter og innbyggerne i Innlandet. Rapporten vil kunne brukes i forbedrings- og oppfølgingsarbeid av resultatene i kommunene og fylkeskommunen, gi en indikasjon på områder som trenger oppfølging, og gi økt kunnskap om de ulike temaene undersøkelsen tar for seg. Vi ønsker også å kunne bidra til å si noe om hvordan hverdagen for barn og unge i Innlandet oppleves.

Proessen med å skrive denne rapporten har vært organisert som et prosjekt. Vi hadde første møte i prosjektgruppen i april 2023. Prosjektgruppen har bestått av følgende deltakere:

KORUS øst

Mari Finstad Evenby
Runar Eikenes
Marja Leonhardt
Jørn Danielsberg (prosjektleder)

Innlandet fylkeskommune

Ida Oline Harkinn
Ane Bjørnsgaard
Sissel Løkra
Arild Lishagen Myhre

Statsforvalteren i Innlandet

Per Kristian Roko Kallager
Arild Bækkevold

Styringsgruppen for dette prosjektet har vært

KORUS øst
Trude Vestli

Innlandet fylkeskommune
Jon Halvor Midtmageli
Ole Inge Gjerald

Statsforvalteren i Innlandet
Solveig Hansen

En stor takk til Elin Kjeldsberg Stangstuen og Ellen Synnøve Aarseth fra Elevtjenesten i Innlandet fylkeskommune for deltakelse og gode innspill. Vi vil også takke Hege Elisabeth Nordaard fra enhet for skoleutvikling (Innlandet fylkeskommune). Takk også til Ingrid Borren (Regionsenter for barn og unges psykiske helse Øst og Sør) for informasjon om relevant forskning og litteratur.

1.2 Om Ungdataundersøkelsen

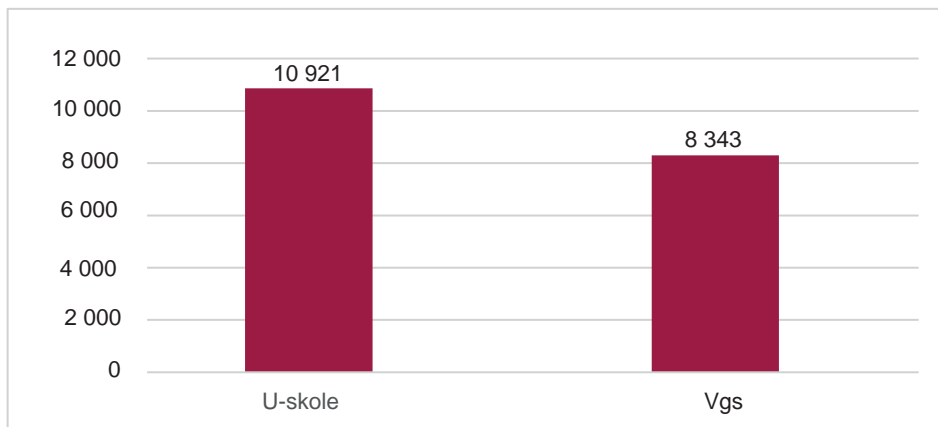
Ungdataundersøkelsen er et gratis tilbud til alle kommuner i Innlandet. Alle kommunene og fylkeskommunen får tilbud om å delta hvert 3. år. Neste gang undersøkelsen gjennomføres i Innlandet er i 2027. Undersøkelsen er et samarbeid mellom KORUS øst, NOVA og kommunene. NOVA koordinerer og administrerer undersøkelsen og KORUS har hovedansvaret for den praktiske gjennomføringen i kommunene.

Selve undersøkelsen gjennomføres på skolene i skoletiden. Undersøkelsen gjennomføres på ungdomstrinnet og på videregående skoler. I tillegg kan kommunene velge å gjennomføre på mellomtrinnet (5-7 trinn). Resultatene fra undersøkelsen gir et bredt bilde av hvordan elevene har det på skolen og i fritiden. Noen sentrale temaer i undersøkelsen er: Livskvalitet, venner, foreldre, skole, lokalmiljøet, framtid, medier, organisert fritid, trening og fysisk aktivitet, helse, rusmidler, regelbrudd, vold og trakassering og en oppsummering med nøkkeltall. Disse temaene utgjør den obligatoriske grunnmodulen med spørsmål som alle må bruke. I tillegg kan kommunen velge å ha med inntil 70 spørsmål i tillegg til grunnmodulen.

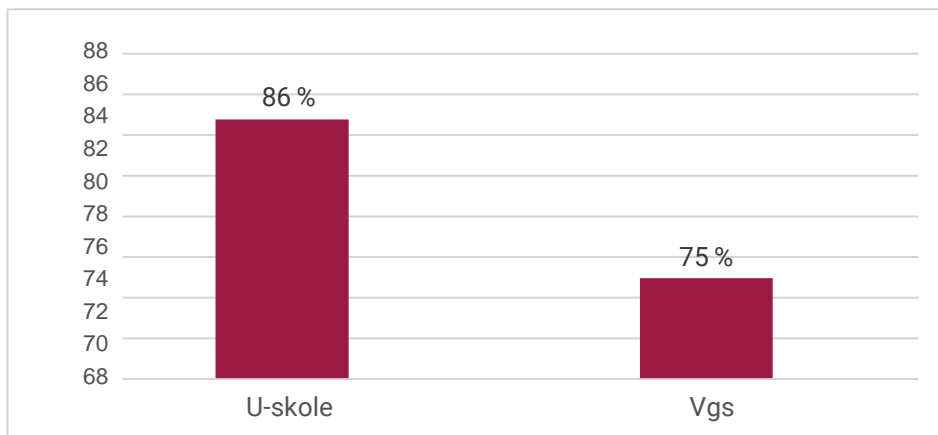
Etter at undersøkelsen er gjennomført mottar kommunene og fylkeskommunene rapporter med resultater. De mottar nøkkeltalsrapport, resultater fordelt på kjønn og klassetrinn, trendrapport og en rapport med svarfordeling. I tillegg kan hver kommune og skole bestille egne rapporter eksempelvis der kommuner i en region sammenliknes med hverandre (ikke gratis).

Alle Innlandets 46 kommuner og alle de fylkeskommunale videregående skolene deltok i årets undersøkelse. Svarprosenten fordeler seg slik:

Figur 1.1. Antall elever som svarte på undersøkelsen

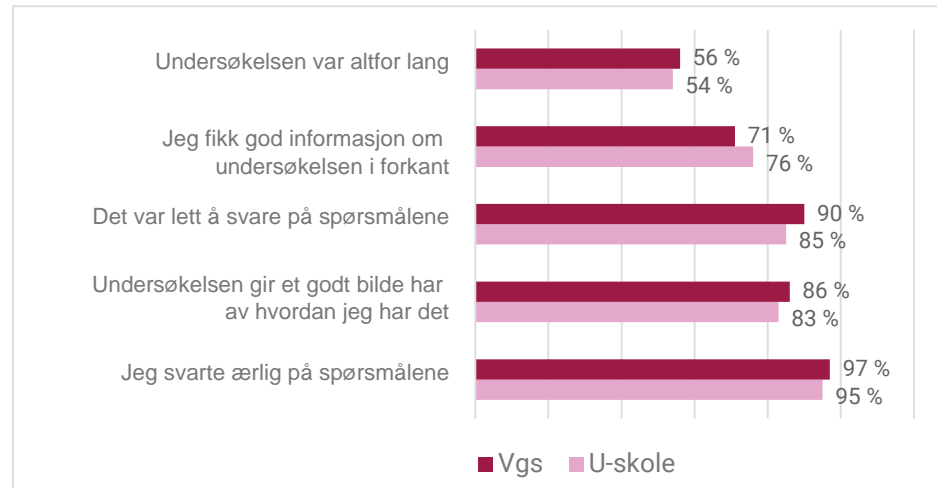

Figur 1.2. Svarprosenten fordelt på skolenivå

Av tabellen over ser vi at over 19 000 elever deltok i årets Ungdataundersøkelse. Svarprosenten på ungdomstrinnet var på hele 86. På videregående skole var svarprosenten på 75.

Figur 1.3. Elevenes mening om deltakelsen i undersøkelsen etter skolenivå

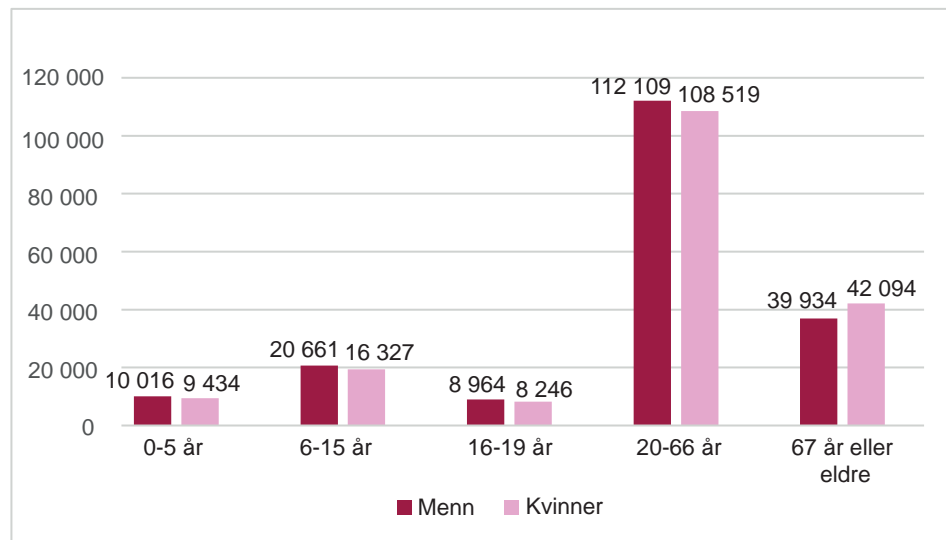
Tabellen over viser at henholdsvis 97 % og 95 % av elevene krysset av for at de svarte ærlig på spørsmålene. Dette kombinert med en høy svarprosent gjør at resultatene fra undersøkelsen gir et valid og representativt bilde av hvordan elevene har det. Vi ser også at relativt mange elever mener at undersøkelsen var for lang (56 og 54 prosent).

1.3 Elevtall, skoler og tilsyn

Fakta om elevtall og skoler

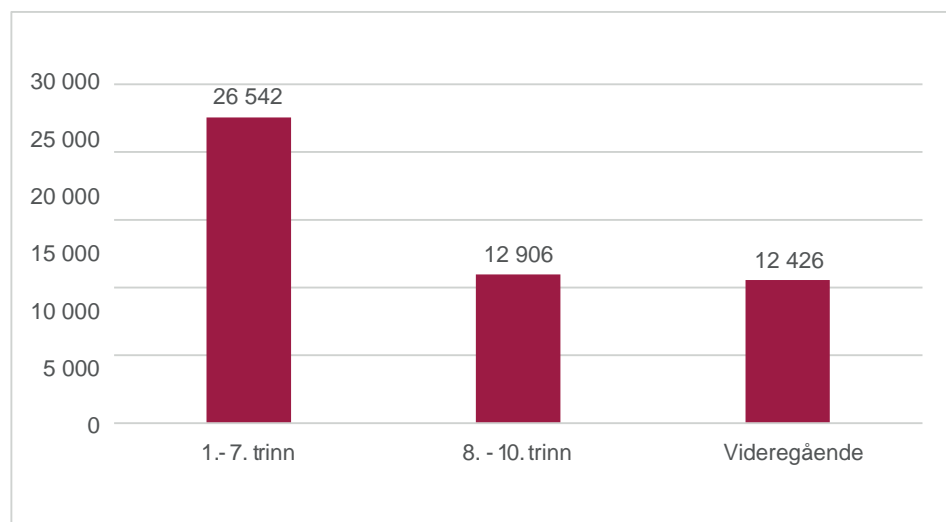
I Innlandet fylke er det 46 kommuner. Det er 376 304 antall innbyggere i Innlandet og 97 754 av disse er i aldersgruppen 0-24 år (SSB 2024). På landsbasis har Innlandet fylke nest færrest innbyggere i aldersgruppen 0-19 år (20 %) og flest i aldersgruppen 67 år og eldre (24 %).

Figur 1.4. Antall innbyggere i Innlandet etter alder og kjønn. Kilde: SSB

Av figuren over ser vi at det er en litt flere gutter i alle aldersgrupper med unntak av alder 67 år eller eldre.

Figur 1.5. Antall elever etter klassetrinn. Kilde: Udir

Figuren viser at det er 39 448 elever i grunnskolen i Innlandet fordelt på 261 skoler (GSI 2023). I videregående skole er det 12 426 elever fordelt på 32 videregående skoler (UDIR) og det var 3 024 lærlinger. Det er relativt store forskjeller mellom kommunene når det gjelder antall skoleelever og antall skoler.

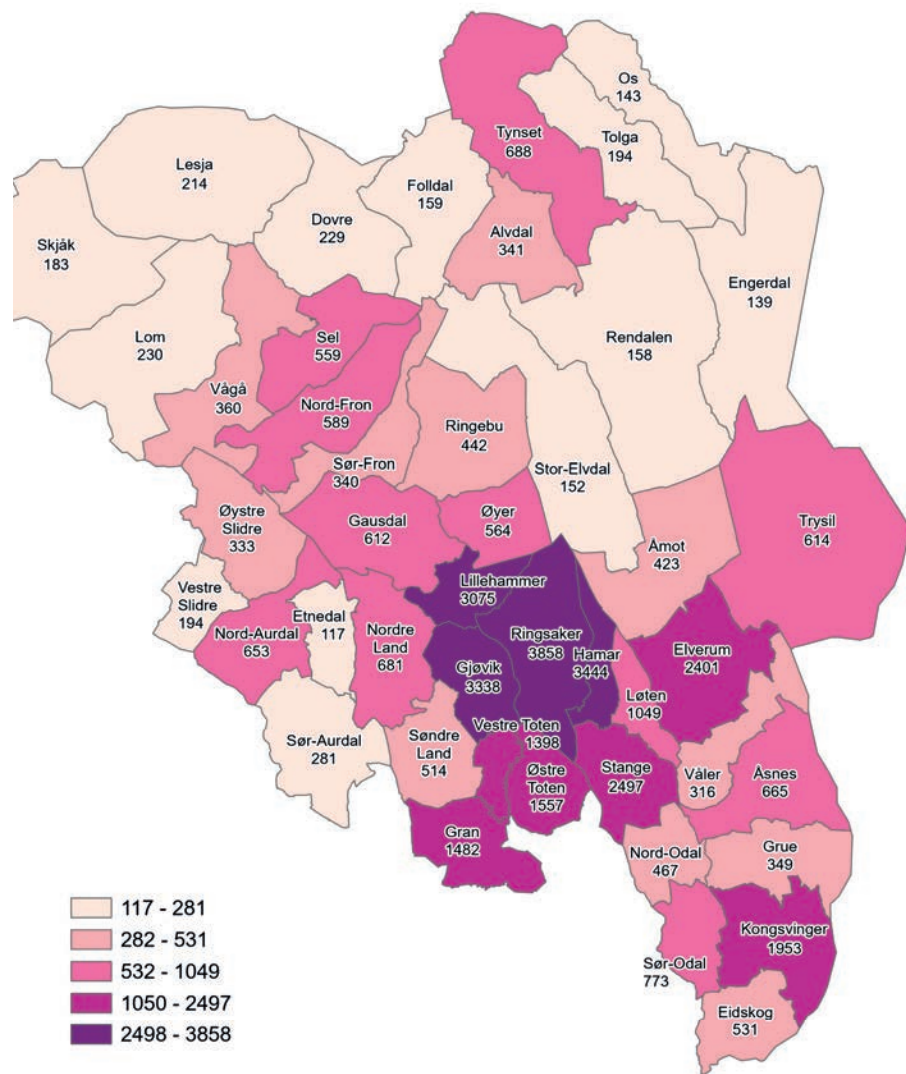
Det er også stor variasjon i antallet elever på de offentlige videregående skolene i Innlandet. Hamar katedralskole er størst, med 1 192 elever, mens Nord-Gudbrandsdal Videregående skule avdeling Dombås er minst med 32 elever. Når det gjelder de private videregående skolene i Innlandet, varierer elevtallet mellom 290 og 9 elever. Dette gjenspeiler også variasjonen i Innlandet som fylke. Vi har både store byer og mindre tettsteder/bygder spredt ut over et område som er omtrent like stort som Danmark i areal.

Foto: Mostphotos

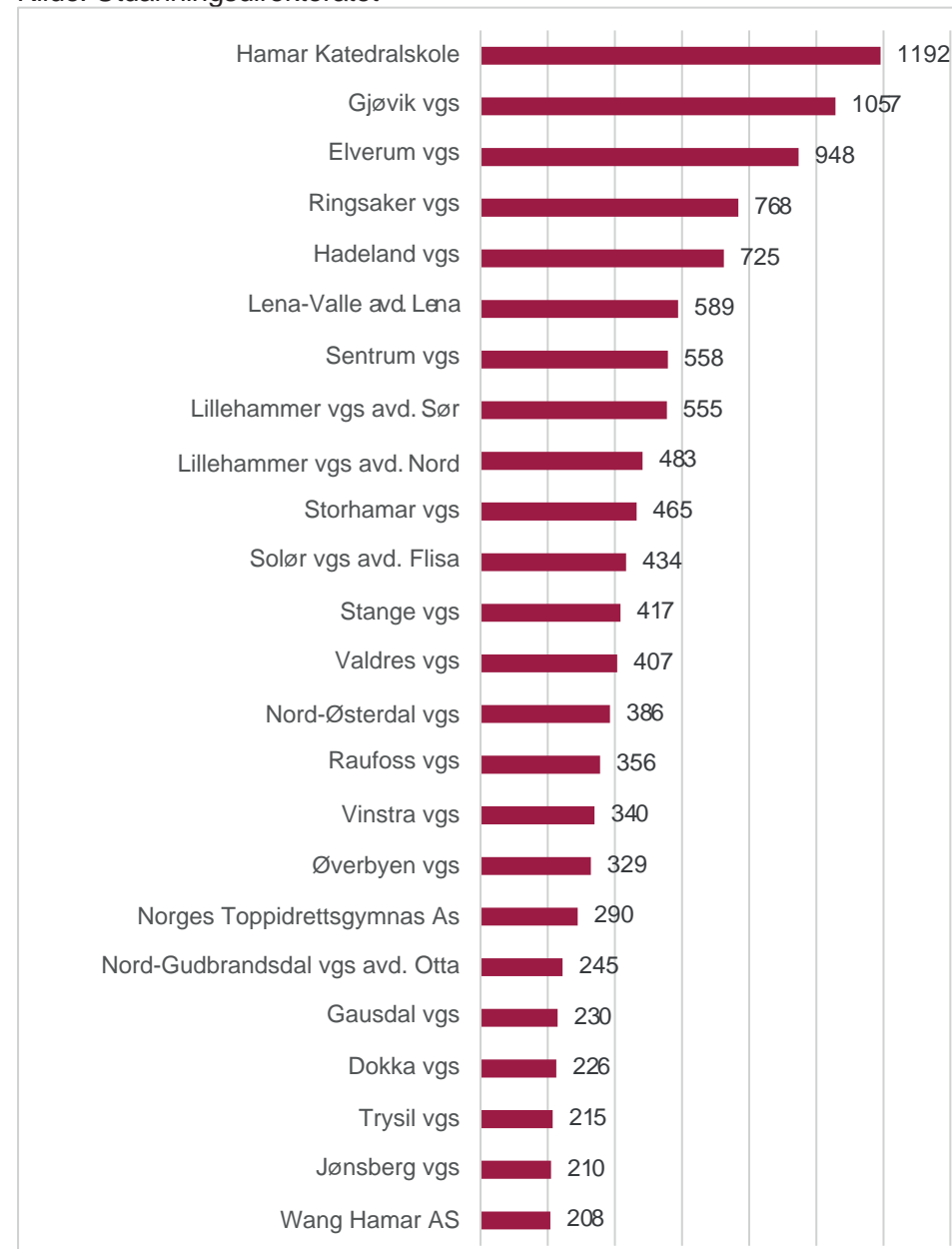
Kart 1.2 Elever på ungdomsskoler i Innlandet (2022-2023)

Kilde: Utdanningsdirektoratet

Figur 1.6. Elever på videregående skoler i Innlandet (2022-2023)

Kilde: Utdanningsdirektoratet

Figur 1.6. på foregående side viser antall elever som går på de ulike videregående skolene i Innlandet (ikke hvor de bor).

Statsforvalterens tilsyn med opplæringssektoren

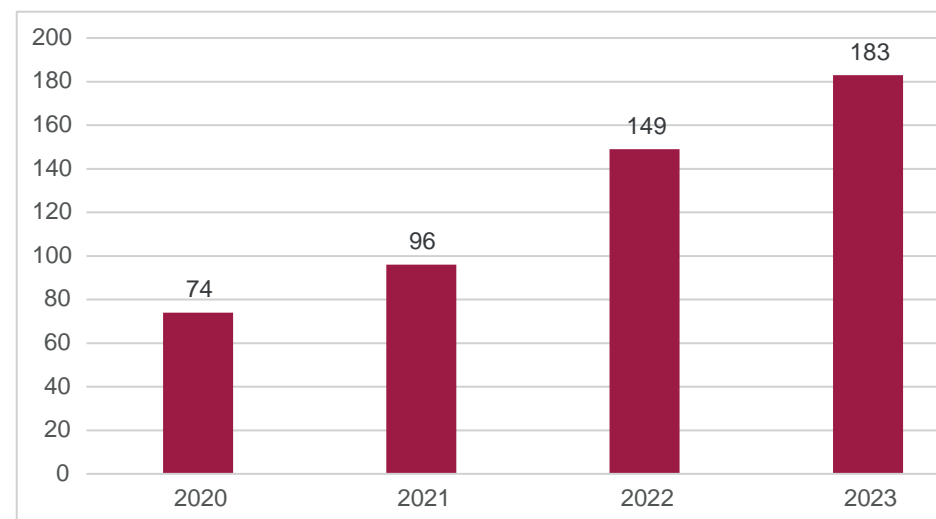
Statsforvalteren i Innlandet fører tilsyn med barnehagene og skolene i Innlandet. Det vil si at det kontrolleres om barnehagene og skolene følger regelverket. Basert på landsdekkende risikovurderinger og kjennskap til områder med særlige utfordringer med å følge regelverket, bestemmer Utdanningsdirektoratet seg for temaer som spesielt skal undersøkes gjennom felles nasjonalt tilsyn. Statsforvalteren undersøker da disse spesielt. I perioden 2022 – 2025 er det temaene skolemiljø og spesialundervisning/individuell tilrettelagt opplæring i sammenheng med internkontroll som undersøkes. Dette var også i perioden 2018 til 2021 særskilte fokusområder. Utdanningsdirektoratet oppsummerer årlig hvilke funn statsforvalterne gjør i sine tilsyn, og de konkluderer med at det “fortsatt er et stort behov for statlig tilsyn på barnehage- og opplæringsområdet” (Utdanningsdirektoratet, 2024).

Opplæringsloven slår fast at skolene skal jobbe for at alle elevene skal ha et trygt og godt skolemiljø. Alle som jobber på skolene har et ansvar for å følge med på hvordan elevene har det, og om mulig gripe inn dersom noen, både elever og ansatte, krenker en elev. Dette skjer gjennom skolens aktivitetsplikt, som videre er delt i fem delplikter for alle som jobber på skolen; følge med på elevene, gripe inn mot krenkelser, melde ifra dersom det er mistanke om eller kjennskap til at en elev ikke har et trygt og godt skolemiljø, og videre har skolene plikt til å undersøke og rette opp situasjonen med egnede tiltak.

I gjennomgangen fant Utdanningsdirektoratet at de fleste skolene som var under tilsyn i 2023 ikke undersøkte godt nok, og at dokumentasjonen

på hva som ble gjort i forbindelse med skolemiljøsaker ikke var tilstrekkelig. Videre viste det seg at ikke alle som jobber på skolen melder ifra hvis de visste om eller mistenkte at en elev ikke hadde et trygt og godt skolemiljø. Det samme bildet tegnet seg for tilsynene som ble gjennomført i 2022. Alle tilsynene Statsforvalteren gjennomfører er tilgjengelig via Statsforvalterens tilsynskalender. Som både Ungdataundersøkelsen og Elevundersøkelsen viser, blir det rapportert om mer mobbing på skolene, både på landsbasis og i Innlandet. Elever og/eller foresatte kan også melde skolemiljøsaker til Statsforvalteren, dersom de mener skolen ikke har gjort nok. Statistikken for innmeldte saker hos Statsforvalteren i Innlandet viser også at antallet skolemiljøsaker har økt en del i perioden fra 2020 til 2023.

Figur 1.7. Antall skolemiljøsaker meldt til Statsforvalteren i Innlandet fra 2020-2023. Kilde: Utdanningsdirektoratet

Figur 1.7 viser antallet skolemiljøsaker meldt til Statsforvalteren i Innlandet i perioden 2020 til 2023. Som vi kan se, har det blitt en økning i antallet meldte saker i perioden.

2. Foreldre og venner

2.1 Foreldre

Familien, og spesielt foreldrene har en viktig rolle i å oppdra og sosialisere sine barn. Sosialisering er prosessen der mennesker lærer å være sammen med andre i ulike settinger. Dette går på å bygge relasjoner, dele informasjon, og delta i felles aktiviteter. Det handler om å være sammen med andre og utvikle sosiale ferdigheter. Det handler også om å lære seg hva som er rett og galt å gjøre i ulike sammenhenger.

Ungdataundersøkelsen har noen spørsmål der elevene bes om å ta stilling til ulike forhold knyttet til sine foreldre eller foresatte. Dette er spørsmål som går på relasjoner mellom eleven og foreldrene på noen utvalgte temaer og hvordan de opplever familiens økonomi. Det spørres også om foreldrenes utdanningsnivå.

Gjennom sosialiseringen lærer vi oss hvilke verdier og normer som er gjeldende og etter hvert blir disse internalisert. Et eksempel på internalisering av verdier; om vi gjennom store deler av oppveksten hører fra våre foreldre at det å begynne å røyke er vanedannende og skadelig for helsen, blir dette en integrert del av vårt tankesett. Etter hvert som vi kommer i settinger der det å begynne å røyke er et valg du kan ta blir dette da så integrert i vårt tankesett at det å begynne å røyke ikke er et alternativ vi engang vurderer. En slik internalisering kan videre relateres til andre typer valg vi gjør i livet som; det å fullføre videregående utdanning, ta høyere utdanning og andre viktige valg som blir tatt i løpet av livet. Slik sett har foreldre en viktig rolle i oppdragelsen av sine barn og spesielt viktig er denne rollen når barna er unge.

Sosialiseringen bidrar til at barn lærer å omgås andre mennesker, lærer hva som er rett og galt og hvordan en skal opptre i ulike situasjoner. Men, i hvilken grad kan foreldre påvirke barns personlighet? Når det gjelder hva som påvirker hvordan vår personlighet formes, er det en pågående diskusjon om hvor mye som skyldes sosialisering og hva som skyldes

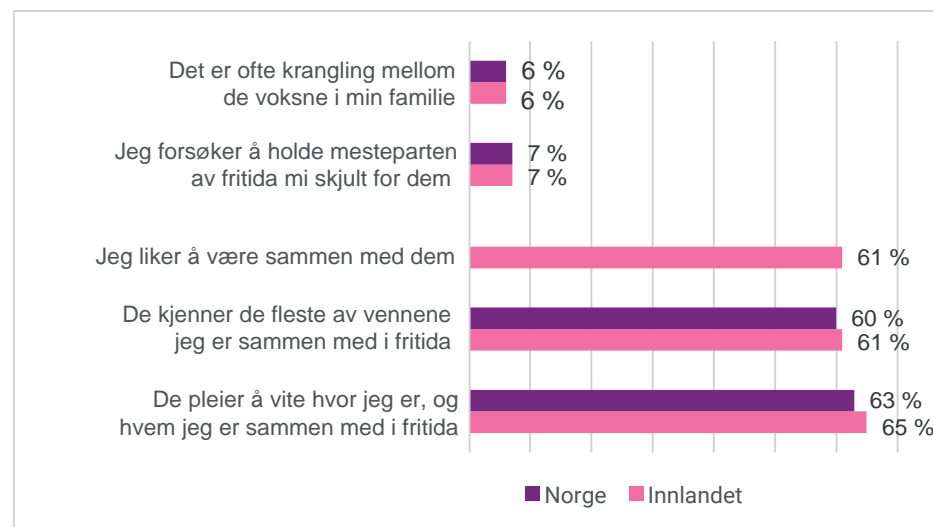

medfødte genetiske egenskaper. For å gi et perspektiv på dette kan vi se på forskning på eneggede tvillinger som av ulike årsaker har blitt skilt fra hverandre i ung alder. Eneggede tvillinger er utviklet fra ett enkelt befruktet egg som deler seg i to. De har identisk genetisk materiale og er i utgangspunkt to like personer. Hvor forskjellige er eneggede tvillinger som er skilt fra hverandre i ung alder og vokst opp i ulike land og ulike kulturer? Hvordan blir møtet mellom slike tvillinger når de møtes i voksten alder?

Et eksempel er de eneggede tvillingene Alice og Linh som begge ble født i Vietnam. Alice vokste opp i Sverige mens Linh vokste opp i Vietnam. De møttes igjen da de var 16 og det var slående hvor likt kroppsspråk, måten å snakke på og personligheten var. Det finnes mye forskning på dette og resultatene viser at i hovedsak, i tillegg til et likt utseende, har eneggede tvillinger som er skilt i ung alder overraskende lik personlighet, like preferanser og mange av de samme interessene (Segal 2021).

Dette kan være en tankevekker på hvordan vi skal forholde oss til foreldrerollen. Vi kan lære våre barn hvordan de skal passe inn i samfunnet, hva som er rett og galt og hvordan de skal forholde seg til andre mennesker, lover, regler og normer osv. Forskning på eneggede tvillinger forteller oss at det er vanskelig å endre våre barns personlighet. Etter hvert som barn blir eldre er det andre arenaer som får større betydning for hvordan vi sosialiseres. Gradvis vil venner, skolen, arbeidsplassen også bli viktige arenaer som påvirker hvilke normer og verdier som er gjeldene. Vi går inn i ulike roller som gjør at vi tilpasser oss disse ulike arenaene.

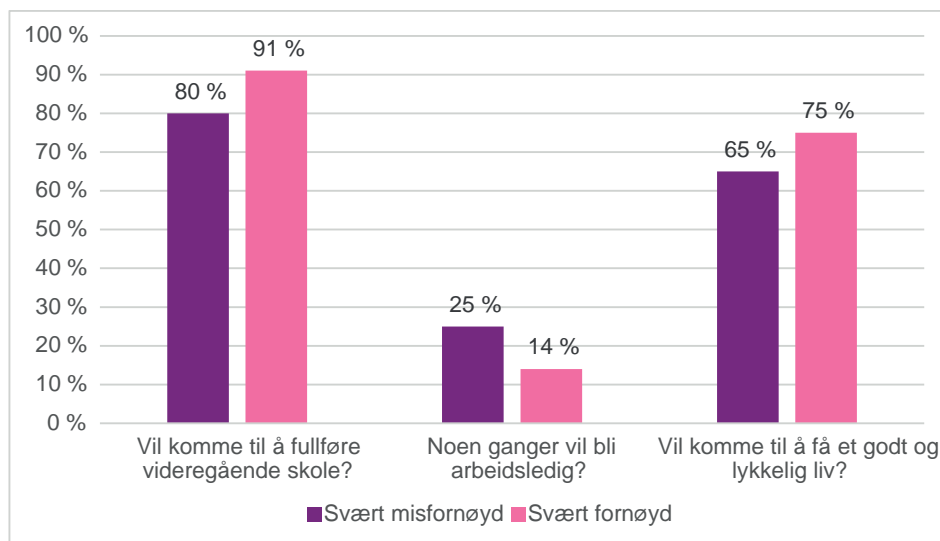
Figur 2.1. Hvor godt passer det som står under for dine foreldre? Andel som har svart «passer svært godt»

Av figuren over ser vi at mange oppgir at foreldrene pleier å vite hvor jeg er og hvem jeg er sammen med (65 %) og at de kjenner de fleste av vennene de er sammen med på fritiden (61 %). Videre ser vi at 61 % liker å være sammen med foreldrene sine. Få oppgir at de forsøker å holde mesteparten av fritiden skjult for foreldrene (7 %) og at de ofte er krangling mellom de voksne (6 %). Vi ser også at det gjennomgående er små forskjeller mellom de som bor i Innlandet og i Norge.

Kan det være slik at det er en sammenheng mellom det å ha et godt forhold til sine foreldre og andre faktorer som fremtidsoptimisme og bruk av rusmidler?

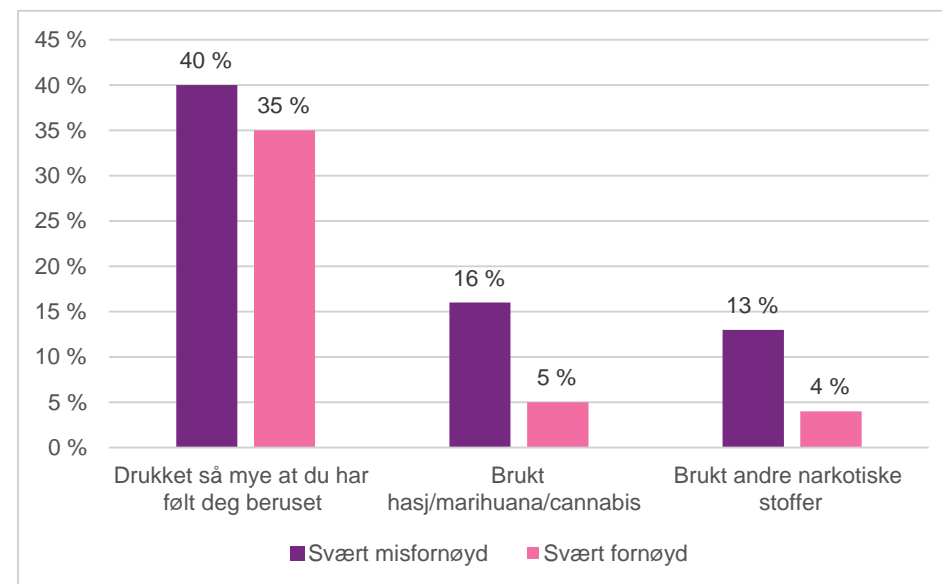
Figur 2.2. Tilfredshet med foreldre etter om de tror at de vil fullføre videregående, bli arbeidsledig og få et godt og lykkelig liv.

Figuren over viser hvem som har svart «Ja» på de tre spørsmålene og oppgir at de enten er «svært misfornøyd» eller «svært fornøyd» med sine foreldre. Vi ser at de som liker å være sammen med sine foreldre i større grad tror de vil fullføre videregående skole (91 %) enn de som ikke liker å være sammen med sine foreldre (80 %). Vi ser videre at de som liker å være sammen med sine foreldre i større grad oppgir at de tror de vil få et godt og lykkelig liv (75 %) enn de som ikke liker å være sammen med sine foreldre (65 %).

Vi ser også at det er en relativt stor forskjell på troen på om de vil bli arbeidsledige etter hvor godt de trives med sine foreldre. 14 % av de som liker å være sammen med sine foreldre oppgir at de tror de vil bli arbeidsledige, mens 25 % av de som ikke liker å være sammen med sine foreldre tror de vil bli arbeidsledige.

Figur 2.3. Tilfredshet med foreldre etter bruk av rusmidler. Ungdomsskole

Av figuren over ser vi at de som er fornøyd med å være sammen med sine foreldre gjennomgående ruser seg mindre. Den relative forskjellen er størst når det gjelder cannabis. 16 prosent av de som ikke liker å være sammen med sine foreldre oppgir at de har brukt cannabis en eller flere ganger siste 12 måneder kun 5 % av de som liker å være sammen med sine foreldre har brukt cannabis. Tilsvarende tall for bruk av andre narkotiske stoffer er 4 % (liker å være sammen med sine foreldre) og 13 % (liker ikke å være sammen med sine foreldre).

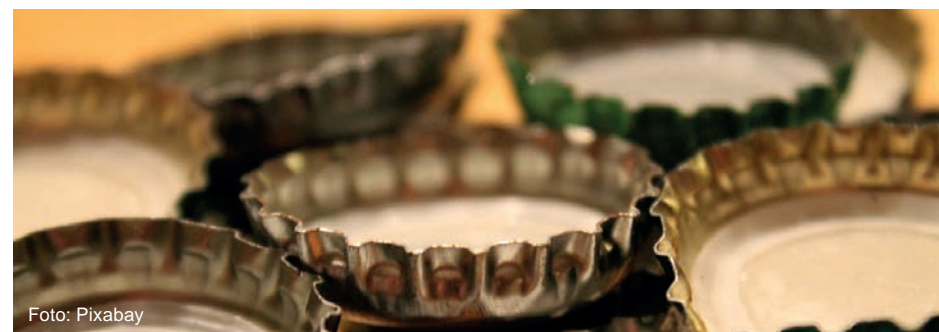
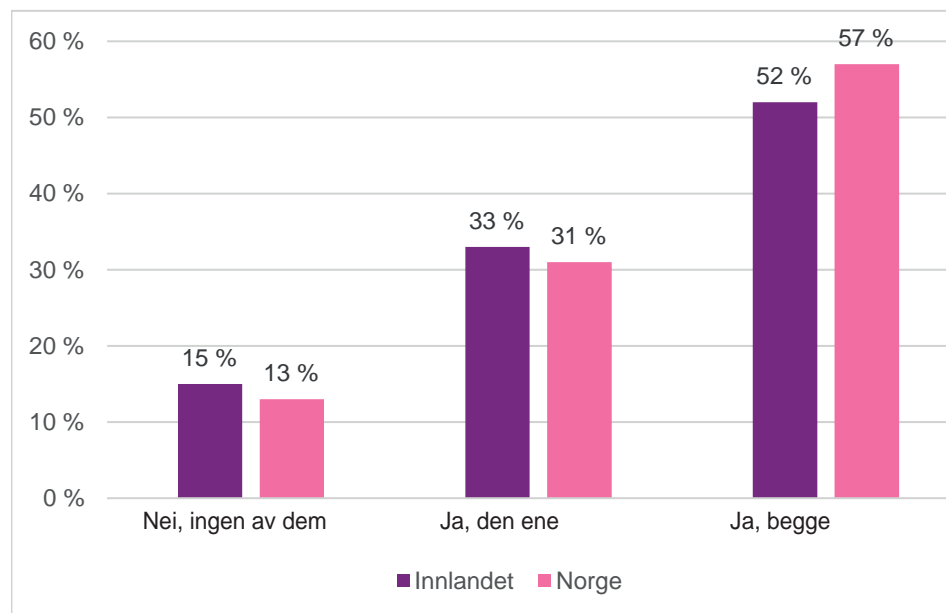

Foto: Pixabay

Figur 2.4. Har dine foreldre/foresatte utdanning fra universitet eller høyskole

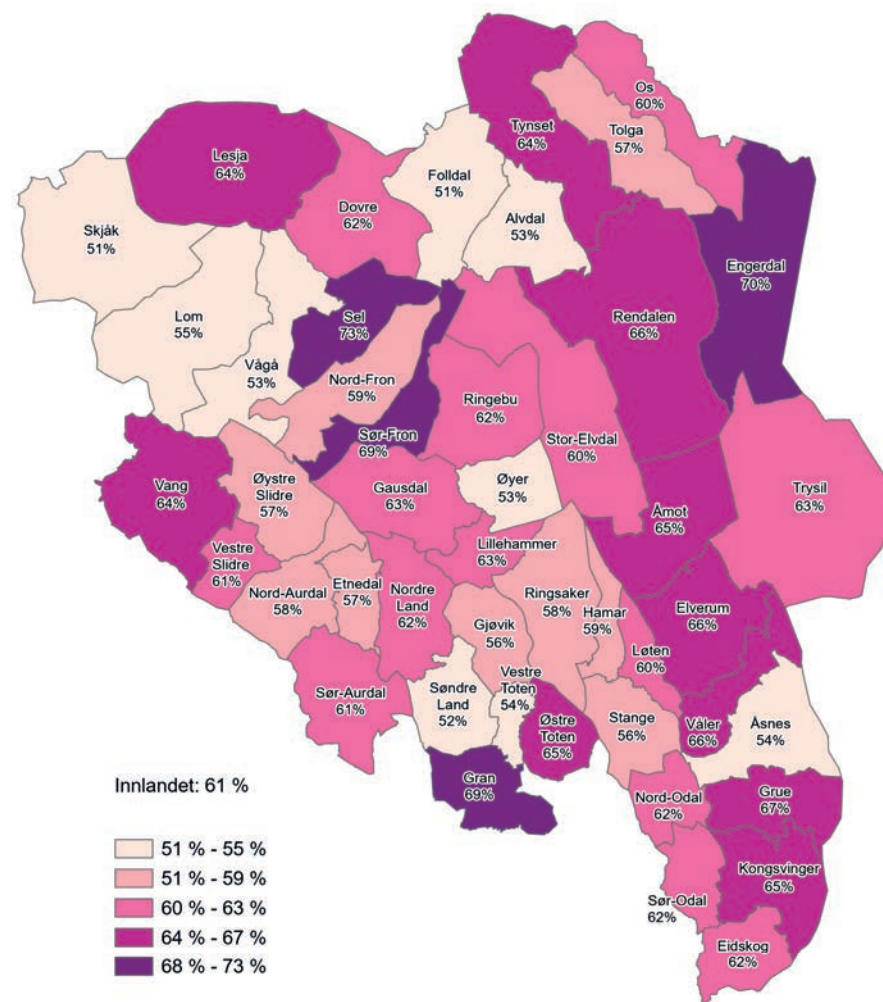

Av figuren over ser vi at litt over halvparten av eleven i Innlandet har to foreldre med utdanning fra universitet eller høgskole mens litt over 30 % oppgir at en av foreldrene har denne utdanningen. Vi ser også at det er noe flere som oppgir at de har to foreldre med utdanning fra universitet eller høyskole i Norge (57 %) enn i Innlandet (52 %).

Et godt samarbeid mellom foreldre og skole har positiv betydning for barna. Det bidrar til at elevene bl.a. presterer bedre på skolen, at de trives bedre og har et lavere fravær. I tillegg bidrar dette til at de i større grad vurderer å ta høyere utdanning (Utdanningsdirektoratet 2015a).

I Innlandet er det relativt stor spredning når det gjelder foreldrenes utdanningsnivå og elevenes grunnskolepoeng både internt i skolene og mellom skoler og kommuner. Dette er med på å påvirke elevens valg og preferanser for valg av videre utdanning.

Kart 2.1. Jeg liker svært godt å være sammen med mine foreldre (Ungdomsskole)

Dette kartet viser at det er opplevde forskjeller mellom hvor godt eleven på ungdomsskolene i Innlandet liker å være sammen med sine foreldre/foresatte. Kartet viser andelen som har svart at de liker svært godt å være sammen med sine foreldre/foresatte.

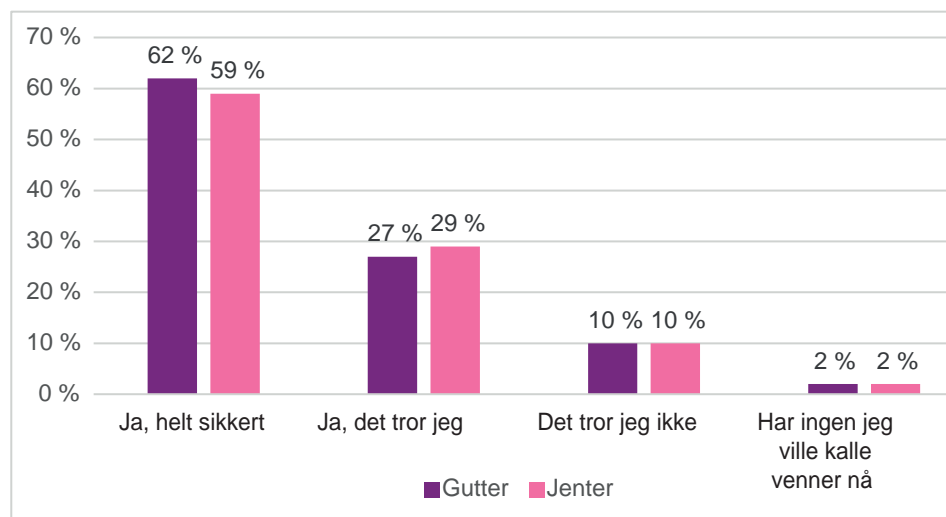

Foto: Mostphotos

2.2 Venner

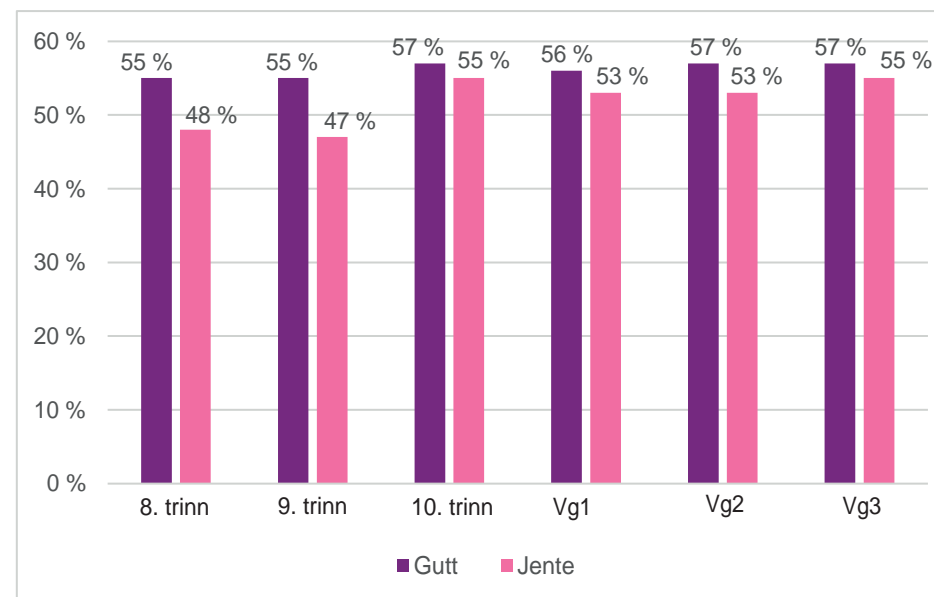
Som vi har sett på tidligere, påvirker ungdommenes sosiale bakgrunn (eks. foreldrenes utdanningsnivå, inntekt mm) deres valg av videre utdanning, men også deres skoleresultater. Foreldrenes utdanning har både direkte og indirekte påvirkning på resultatene av sine barns utdanning. Sosial bakgrunn er den faktoren som har sterkest betydning for kompetanseoppnåelse både fra videregående opplæring og høyere utdanning (NIFU 2020). Foreldrenes utdanningsnivå er én indikator på elevers sosiale bakgrunn. Venner har også en sentral rolle og påvirkning på hvilke valg vi tar. Både det å ha en god relasjon til sine foreldre og det å ha minst en god og fortrolig venn har sammenheng med flere forhold som for eksempel valg av høyere utdanning eller bruk av rusmidler.

Figur 2.5. Har du minst en venn som du kan stole fullstendig på og betro deg til om alt mulig etter kjønn. Ungdomsskole.

Av figuren over ser vi at det er gjennomgående små forskjeller mellom gutter og jenter når det gjelder om de minst har en god venn de kan stole på, men det er noe flere gutter. Vi ser de fleste (over 59 %) har minst en venn de kan stole på. Samtidig viser tabellen at 12 % oppgir at de ikke tror de har en god venn de kan stole på eller at de ikke har noen de vil kalle venner nå for tiden.

Figur 2.6. Har alltid noen å være sammen med på fritida etter kjønn og klassetrinn.

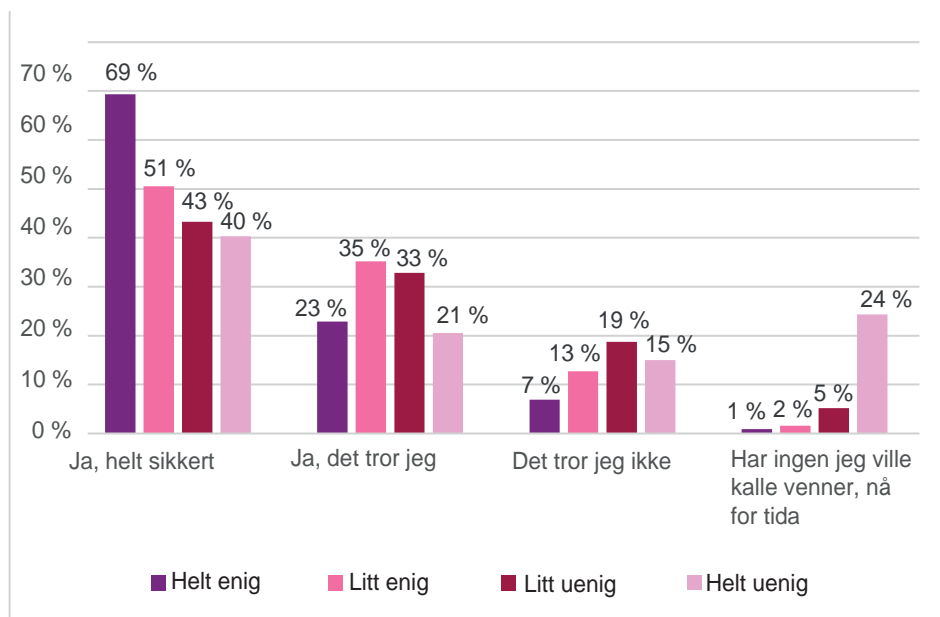

Figuren over viser andelen som alltid har noen å være sammen med på fritiden øker fra 8. trinn til Vg3. Dette gjelder for både gutter og jenter. Videre viser figuren at flere gutter gjennomgående oppgir at de alltid har noen å være sammen med på fritiden enn jenter.

Foto: Mostphotos

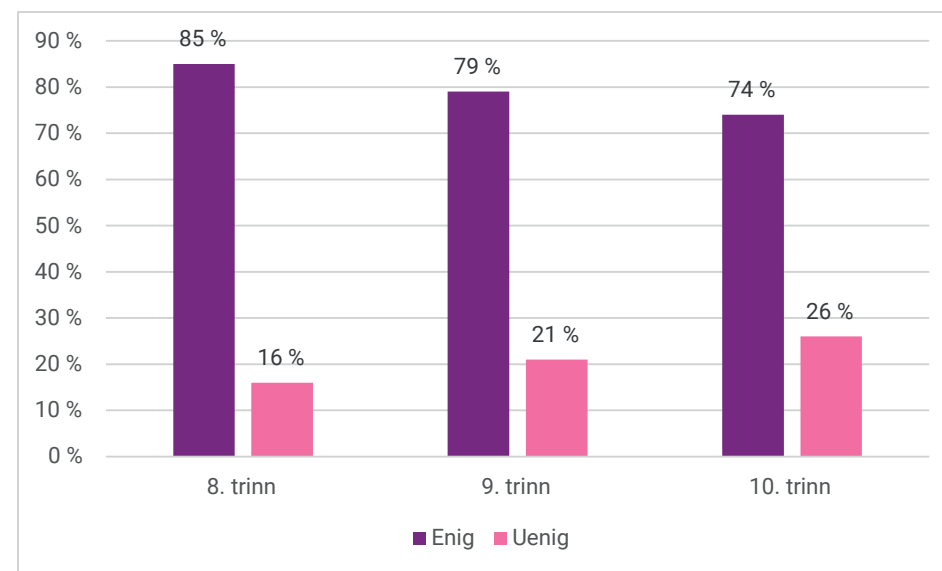
Figur 2.7. Livet mitt er bra (helt enig) etter om du har minst en venn du kan betro deg til om alt mulig. Begge skolenivåer.

Hovedtendensen i figuren over er at de som er «helt enig» i at livet er bra også har minst en venn de kan betro seg til. Hele 69 % av de som er helt enig i at livet er bra, har også en venn de kan betro seg til. Motsatt ser vi at de som er helt uenig i at livet er bra i større grad oppgir at de ikke har noen de vill kalle venner nå for tiden (24 %).

Vi ser en klar sammenheng mellom det å ha det bra i livet og det å ha en nær venn de kan betro seg til. Disse resultatene viser elever som går både på ungdomstrinnet og på videregående nivå.

Figur 2.8. Jeg lytter mer til mine foreldre/foresatte enn til jevnaldrende når det gjelder mitt syn på alkoholbruk etter klassetrinn. Ungdomsskole.

Figuren viser at så mange som 85 % av elever på 8 trinn lytter mer til sine foreldre/foresatte enn jevnaldrende når det gjelder synet på alkoholbruk. Videre ser vi at denne andelen synker til 74 % for elever på 10. trinn. Det er også slik at jenter på ungdomstrinnet i større grad lytter til jevnaldrende enn det guttene gjør.

Dette tallet viser at foreldrene har stor påvirkning på sine barns syn på alkoholbruk når de går på ungdomsskolen. Vi ser samtidig at denne påvirkningen synker gradvis etter hvert som barna blir eldre.

Jevnaldrende/venner får med andre ord en gradvis større påvirkning av ungdoms holdninger til alkohol. Det er 18 års grense for bruk av alkohol i Norge. Tall fra Ungdata viser også at det er relativt mange elever som går på ungdomstrinnet og sier at de får lov til å drikke alkohol. I tillegg er det mange som også svarer at de ikke vet om de får lov til å drikke alkohol av sine foreldre. Vi vet også at de som sier at de ikke får lov å drikke alkohol av sine foreldre også drikker mindre. Dette viser at grensesetting er viktig.

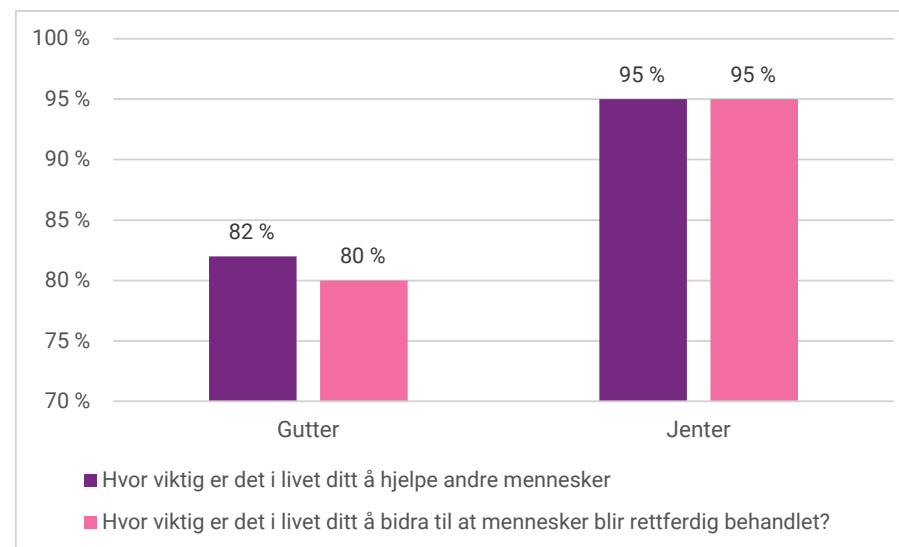
2.3 Foreldre, venners og skolens betydning for positiv ungdomsutvikling

Ungdomstiden er en fase preget av store fysiske, psykiske og sosiale endringer. Denne perioden gir en unik mulighet til å forme en sunn livsstil og forberede ungdom på voksenlivet. Samtidig er ungdom også mer utsatt for risikoatferd som rusmisbruk, vold, eller seksuell risikoadferd enn andre aldersgrupper.

Foreldre, venner og skolen er en av de viktige arenaene for ungdom og spiller en stor rolle for ungdoms psykososiale utvikling gjennom det daglige sosiale samspillet mellom jevnaldrende, voksne og skolen (Granvik Saminathen et al., 2020). Dette kan derfor sees på som en beskyttelsesfaktor for barn og unges psykiske helse, og kan utformes og organiseres på måter som støtter ungdom til positiv utvikling. Strukturelle og sosiale trekk som gir en kontekst rik på utviklingsmuligheter kan øke den positive utviklingen for ungdom, fremme motstandskraft og være buffere for stress og traumer (Osher et al., 2020).

Selv om det har vært en økende interesse for ungdoms trivsel i skolen de siste tiårene, fokuserer flertallet av studiene av skoletiltak fortsatt på risikoatferd (Årdal et al., 2018). Å lytte til ungdom og gi dem makt til å bidra i prosesser med å endre forhold og mestringsbetingelser som er viktig for dem er sentralt for at de skal kunne føle ansvar. Spørsmålene om medvirkning, empati, rettferdighet, verdier og det å hjelpe andre er hentet fra <https://searchinstitute.org/>.

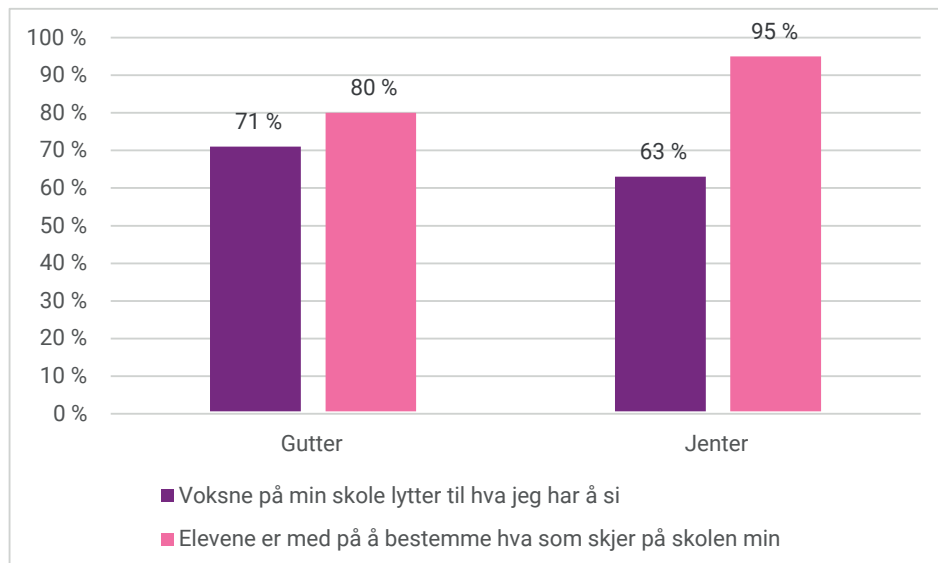
Figur 2.9. Hvor viktig er det i livet ditt å hjelpe andre mennesker/bidra til rettferdig behandling etter kjønn (svært viktig/viktig)

Figuren over viser at både gutter og jenter oppgir at det er viktig å hjelpe andre mennesker (95 %) og at det er viktig at å bidra til at mennesker blir rettferdig behandlet (95 %). Tilsvarende tall for gutter er 82 % og 80 %.

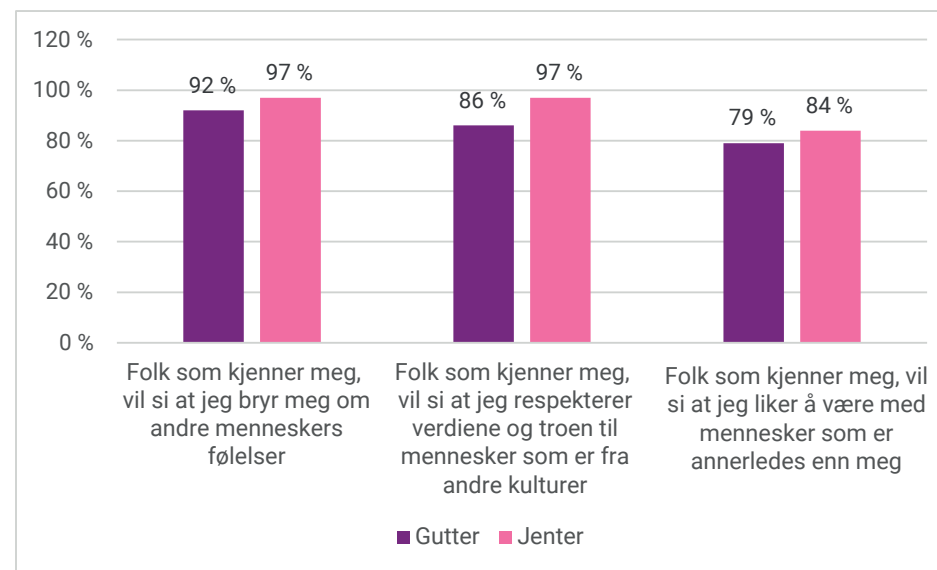

Figur 2.10. Hvor ofte opplever du følgende etter kjønn (svært ofte/ofte)

Av figuren over ser vi at det er flere gutter (71 %) enn jenter (63 %) som oppgir at de voksne på min skole lytter til hva jeg har å si. Det er flere jenter (95 %) enn gutter (80 %) som oppgir at elevene er med på å bestemme hva som skal skje på skolen min

Figur 2.11. Hvor enig eller uenig er du i disse utsagnene etter kjønn (helt enig/litt enig)

Figuren over viser at både gutter og jenter i stor grad er enige i utsagnene. Gutter skårer gjennomgående lavere enn jentene på utsagnene om at de bryr seg om andre mennesker (92 %), at de respekterer verdiene og troen til mennesker fra andre kulturer (86 %) og at de liker å være sammen med mennesker som er annerledes enn meg (79 %).

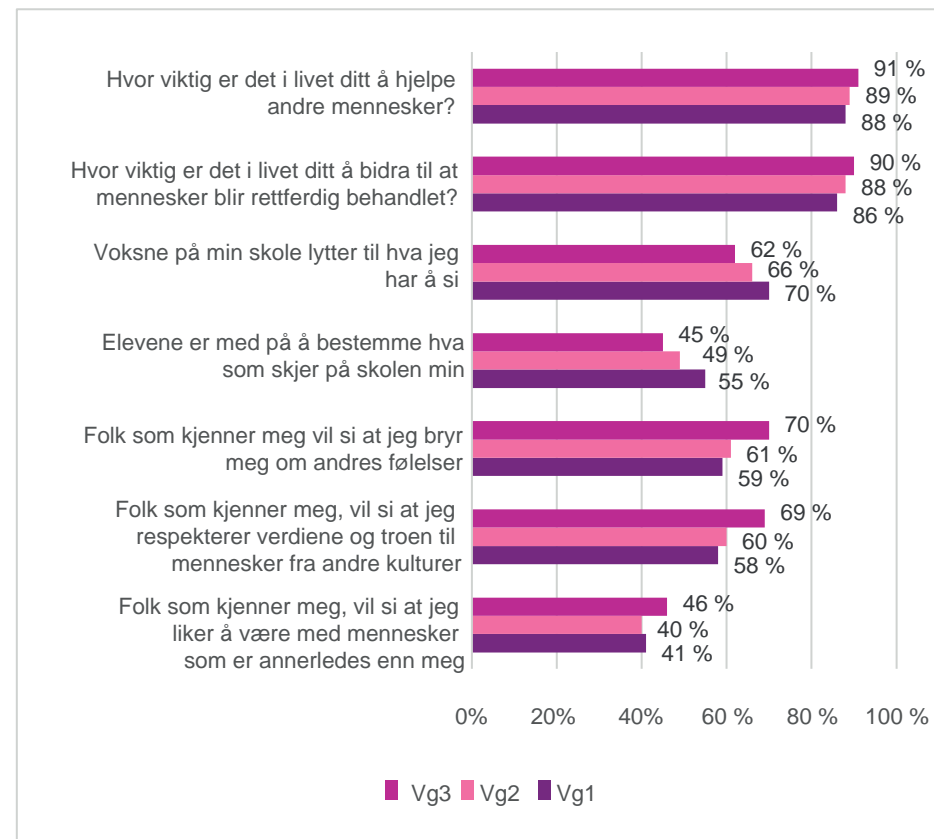

Foto: Mostphotos

Foto: Mostphotos

Figur 2.12. Andel som er helt enig i påstandene under. Fordelt etter kjønn.

Figuren over viser at det er relativt små forskjeller på hvor enig elevene er i utsagnene etter hvilke årstrinn de går på. Vi ser også at det er en økende enighet i påstandene fra vg1 til vg3 i alle påstandene med unntak av påstandene; «elevene er med på å bestemme hva som skjer på skolen min» og «voksne på skolen lytter til hva jeg har å si». Mest enig er elevene på alle årstrinn i at det er viktig å bidra til at mennesker blir rettferdig behandlet (fra 86-90 %) og at det er viktig i livet ditt å hjelpe andre mennesker (fra 88-91 %).

3. Helse og livskvalitet

Ungdomstiden er en periode med store fysiske og mentale forandringer. I løpet av ungdomsskolen kommer de fleste i puberteten. Mange begynner å oppleve nye følelser, både om seg selv og andre, som de ikke hadde som barn. Mange ser på denne perioden som spennende, med nye erfaringer, sosial utvikling og muligheten til å prøve nye ting.

I dag er det mer fokus på helse og livskvalitet enn før. Helse og livskvalitet skapes ikke i et vakuum, men i den konteksten og det miljøet ungdom befinner seg i (Bronfenbrenner, 1979, Dahlgren & Whitehead, 1991).

Fysisk og psykisk helse henger sammen med levevaner, livskvalitet og sosiale relasjoner som skapes i den konteksten ungdommene lever i. Derfor er tilrettelegging av gode helsefremmende tiltak og sosialt inkluderende arenaer på skolen og i fritiden viktig for å fremme ungdoms helse og livskvalitet.

Verdens helseorganisasjon definerte allerede i 1946 helse som «en tilstand av fullstendig fysisk, mentalt og sosialt velvære og ikke bare fravær av sykdom eller svakheter (WHO, 1946, s. 1). Denne definisjonen er helhetlig og likestiller samspillet mellom fysiske, psykiske og sosiale dimensjoner, og definerer helse som noe mer enn fravær av sykdom, og som individets forståelse av sin egen livssituasjon (Fugelli & Ingstad, 2009).

Ifølge Ungdata er de fleste ungdommer fornøyde med helsen sin, men det er en tendens til at flere blir mindre fornøyde etter hvert som de blir eldre ungdom.

3.1 Livskvalitet

Livskvalitet benyttes ofte som et begrep for hvordan folk opplever livet sitt, men består både av subjektive opplevelser og objektive forhold som grunnleggende levekår og materielle goder. Livskvalitet handler derfor om

Foto: Mostphotos

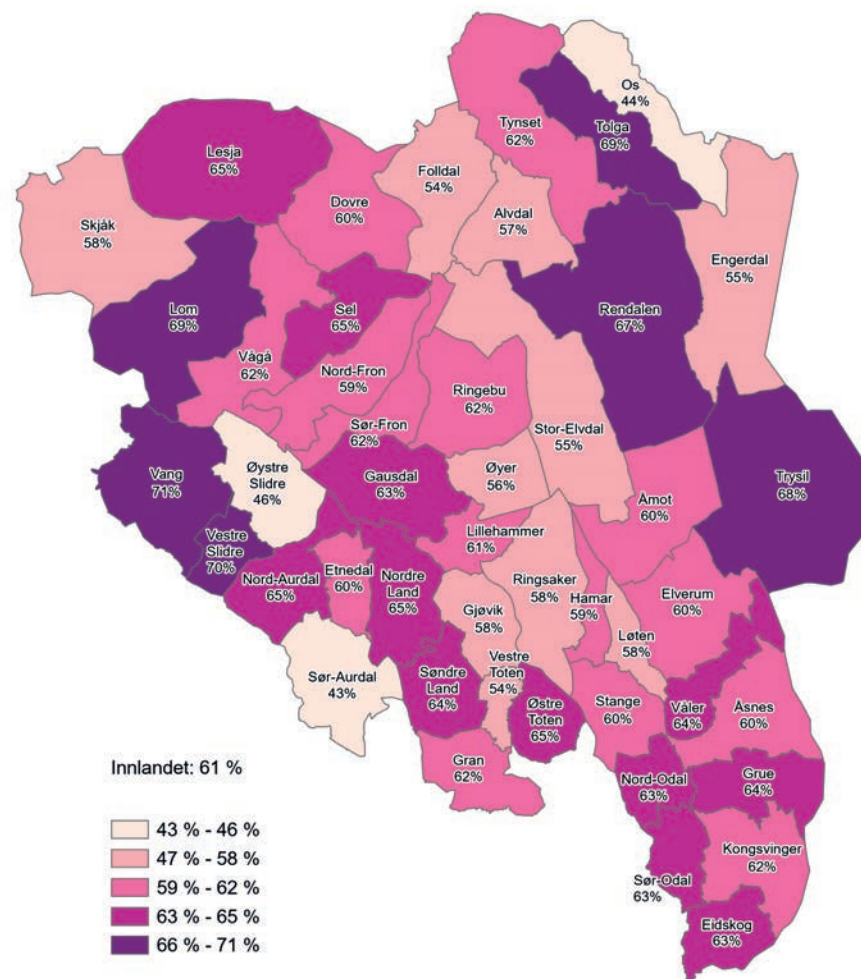
hva som gjør livet verdt å leve, og inkluderer ytre forhold som kan måles objektivt som økonomi, boforhold og helse.

Livskvalitet kan måles gjennom å spørre hvordan folk har det. For den enkelte betyr livskvalitet hvordan man selv opplever sitt eget liv – det handler om hvor fornøyd man er og hvor godt man trives, men også om følelsen av å være til nytte og mestre utfordringer. Ungdom som har det bra, har ofte et godt selvbilde. Derfor er en viktig del av livskvalitet knyttet til hvordan vi ser på oss selv, både på godt og vondt.

Livskvalitet utvikles og påvirkes i møte med andre mennesker. Positive tilbakemeldinger kan styrke selvbildet og øke trivselen, mens mye kritikk kan ha motsatt effekt. Ungdomstiden er en fase der mange prøver å finne ut hvem de er og hva de står for, noe som gjør dem ekstra sårbare for andres meninger og kommentarer.

I Ungdata blir ungdom spurt om hvor fornøyd de er med livet sitt. De får også spørsmål om positive følelser og tanker, som hvor glade og energiske de er, om de føler mestring og nytte, og hvordan de ser på seg selv. Resultatene viser at de fleste ungdommer har det bra. De fleste er fornøyd med seg selv og livet sitt, og mange føler at livet deres har mening. Samtidig er det også en del som gir uttrykk for at ikke alt er like bra, og som kartet til høyre viser er det geografiske forskjeller i hvor fornøyd ungdom er med livet sitt. Opplevelse av foreldrenes økonomi viser seg også å påvirke ungdoms opplevde livskvalitet. Resultatene tyder på at det er jenter med middels sosioøkonomisk status som er mest fornøyd med livet.

Kart 3.1. De som har svart «Ja» på påstanden om at «livet mitt er bra». Begge skoletrinn samlet

Kartet over viser en stor variasjon mellom kommunene når det gjelder andel ungdom som er fornøyd med livet sitt. En mørkere farge indikerer høy grad av tilfredshet med livet.

3.2 Fysisk og psykisk helse

Fysisk og psykisk helse henger sammen. Ordet helse kommer fra det gammelnorske ordet «heil» og det gammelgermanske «hailson», med tre etymologiske betydninger: hel, hell og hellig (Mæland, 2009). Opplevelsen av hva helse er vil gjenspeile kulturelle, sosiale og verdimessige forhold og livsoppfatninger. Det folkelige perspektivet på helse er helhet, balanse, sammenheng og mening med perspektiver på både fysiske, psykiske og sosiale faktorer (Fugelli & Ingstad, 2009).

Psykisk helse er like viktig som fysisk helse for hvordan vi har det i hverdagen, og handler om mer enn bare fravær av sykdom. Det dreier seg om å oppleve livet som meningsfullt, være kreativ og kunne delta aktivt i samfunnet. WHO (2020) anbefaler derfor at universelle psykososiale tiltak som fremmer positiv psykisk helse og livskvalitet bør tilbys for all ungdom, da dette også forebygger psykiske plager og lidelser.

Selv om helse blir definert som noe helhetlig og som noe mer enn fravær av sykdom, skade eller lidelse, blir psykisk helse ofte omtalt som en utfordring i form av psykiske plager og lidelser, og som et individ- og helsetjenesteanliggende (Helsedirektoratet, 2014). Dette til tross for at Verdens helseorganisasjon definerer psykisk helse som en positiv tilstand;

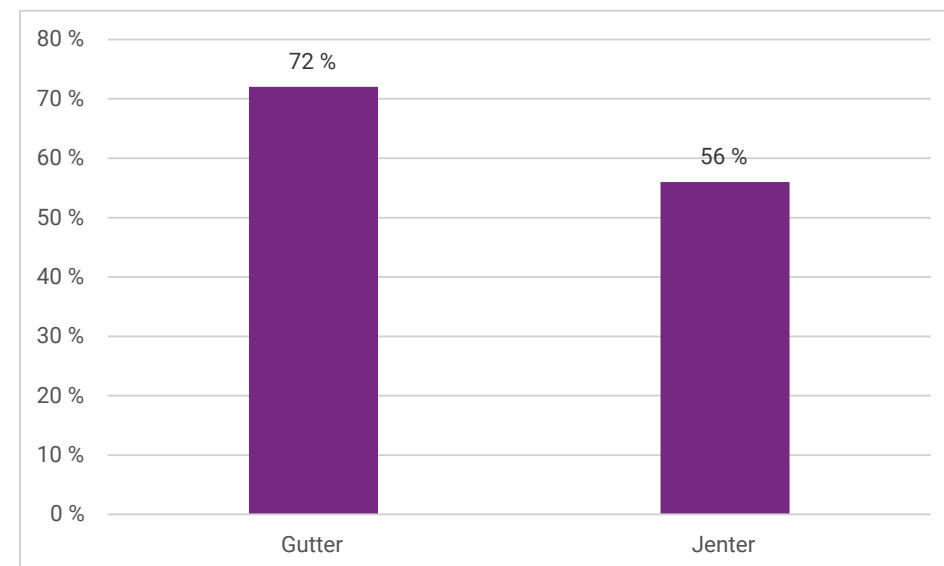
”

Psykisk helse er en tilstand av velvære der individet realiserer sine egne evner, kan håndtere livets normale påkjenninger, kan arbeide produktivt og fruktbart og er i stand til å gi et bidrag til samfunnet.

Denne definisjonen peker på at psykisk helse handler vel så mye om funksjon som henger sammen med følelser, og hvor god psykisk helse er både overlappende med livskvalitetsbegrepet, men også grunnleggende for livskvaliteten.

I de siste årene har psykisk helse i folkehelsearbeidet blitt løftet fram som et innsatsområde med vekt på å fremme god livskvalitet og god psykisk helse for alle. Fra nasjonalt faglig hold har det blitt pekt på at det i større grad er nødvendig å legge vekt på de positive aspektene ved psykisk helse, som mestring, tilhørighet, utvikling, vekst, autonomi og opplevelse av mening, delte mål og verdier og positive relasjoner (Carlquist, 2015; Hauger, 2018; Helsedirektoratet, 2014, Nes et al 2018).

Figur 3.1. Fornøyd (litt fornøyd/svært fornøyd) med egen helse etter kjønn. Begge skolenivåer.

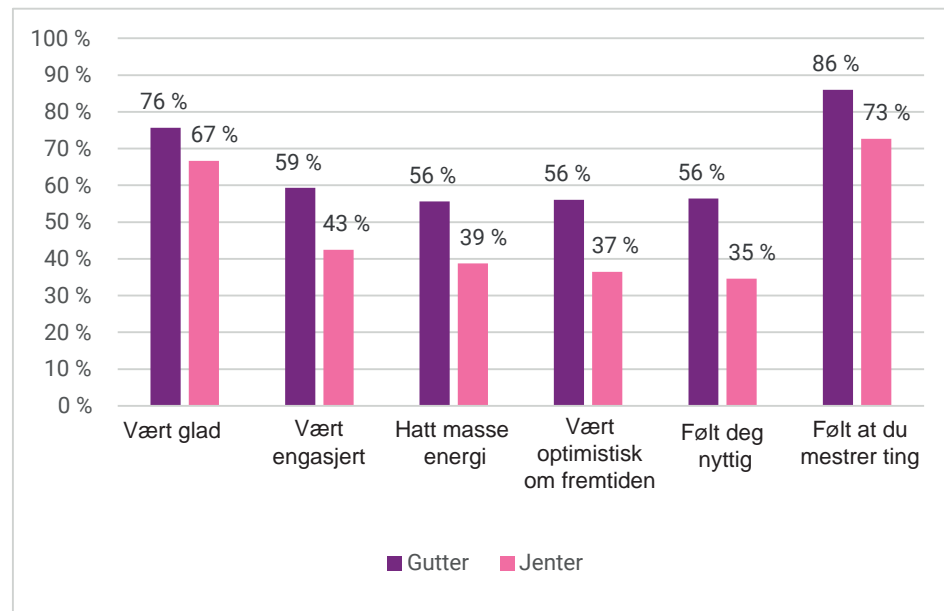

Figuren over viser at over halvparten av ungdommene i Innlandet er fornøyd med helsa si. Vi ser videre at det er flere gutter (72 %) enn jenter (56 %) som gir uttrykk for tilfredshet med egen helse.

Ungdom med positive følelser oppsøker situasjoner og utfordringer, hvor de åpner seg for andre mennesker, nye løsninger og handlingsmønstre (Nes, 2017). Dette kan føre til at ungdom med positive følelser er mer aktive, har større sosiale nettverk, og utvikler sosiale ferdigheter gjennom samhandling med andre. På denne måten kan positive følelser også fungere som en buffer for negative konsekvenser av tristhet, uro og

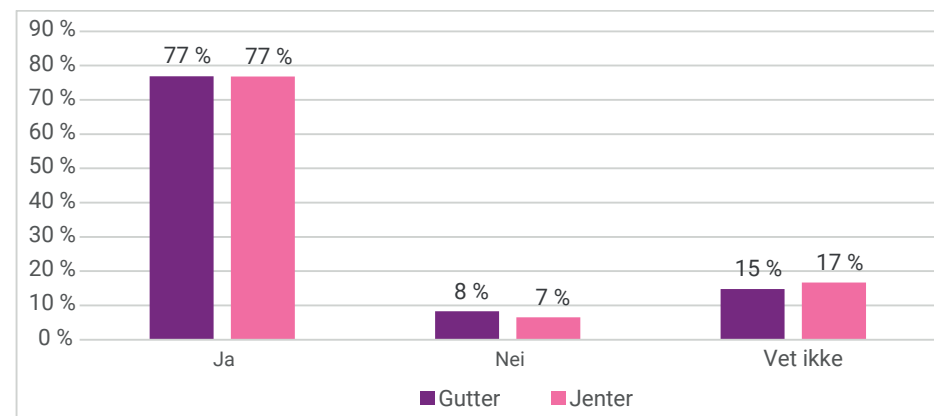
bekymring. Dette har sammenheng med en bedre livsstil, bedre helse, bedre relasjon til andre, høyere produktivitet og et lengre liv (Nes, 2017).

Figur 3.2. Andelen elever som i løpet av siste uke har hatt positive følelser ofte eller hele tiden. Etter kjønn. Begge skolenivåer.

Figuren over viser i hvilken grad elevene opplever positive følelser som glede, engasjement, nytte og mestring. Dette er faktorer som kan styrke livskvaliteten og beskytte mot psykiske vansker. De aller fleste ungdommer gir uttrykk for en hverdag preget av glede og mestringsfølelse, og mange opplever framtidsoptimisme og at de føler seg nyttige. Det er en høyere andel blant guttene enn jentene som oppgir positive følelser ofte eller hele tiden.

Figur 3.3. Dersom du føler deg utenfor eller trist og trenger en å snakke med, har du noen du kan prate med? Etter kjønn.

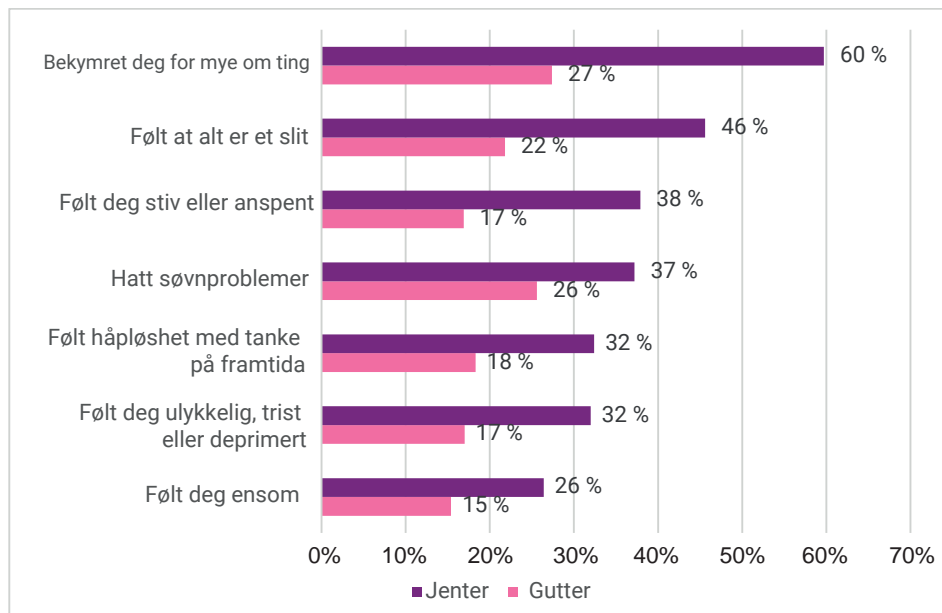

De fleste ungdommer har kjent på negative følelser, og det er normalt å føle seg trist innimellom. Å ha noen å snakke med om vanskelige eller triste ting kan være avgjørende når problemer dukker opp. Figuren over viser at 77 % av ungdommene svarer at de har en å snakke med når de føler seg utenfor eller trist. 16 % vet ikke, mens 8 % svarer at de ikke har noen å snakke med. Det er ikke vesentlige kjønnsforskjeller på dette spørsmålet.

Foto: Mostphotos

Figur 3.4. Har du i løpet av den siste uka vært plaget av noe av dette? Ganske mye plaget og veldig mye plaget. Etter kjønn.

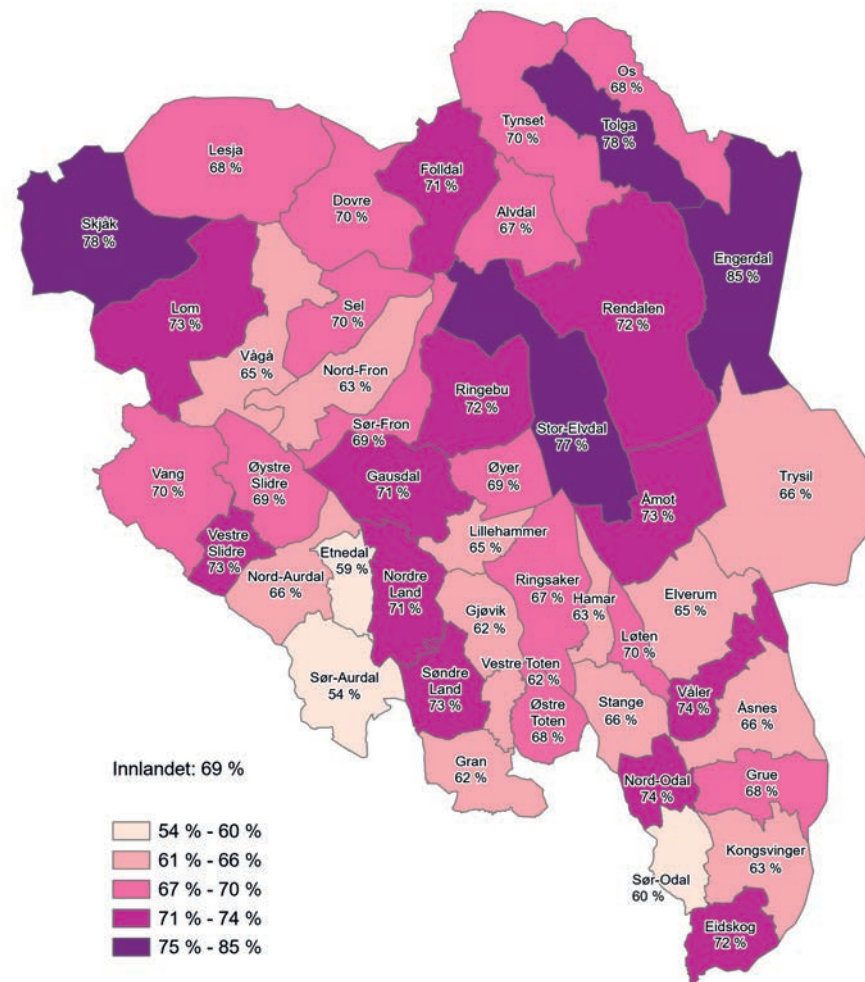

Figuren viser andelen ungdommer som opplever ulike psykiske plager. Dette er følelser som kan være helt normale for ungdom å ha, men som kan føre til redusert helse og livskvalitet hvis de vedvarer over tid. Det er en større andel jenter enn gutter som melder om psykiske helseplager siste uke. 60 % av jentene har bekymret seg for mye om ting, og 46 % har følt at alt er et slit. Blant guttene er det å bekymre seg for mye om ting (27 %) og søvnproblemer (26%) der høyest andel oppgir å være plaget.

Ungdommene er også spurt om de er plaget av ensomhet. Ensomhet er en følelse de fleste vil kjenne på i løpet av livet. Ensomhet er en subjektiv opplevelse, og oppstår når den sosiale kontakten er mindre enn behovet. En kan være alene uten å føle seg ensom, og en kan føle seg ensom selv med andre mennesker rundt seg. Ungdata viser at de aller fleste ikke er særlig plaget av ensomhet. Over halvparten var ikke plaget i det hele tatt. Ensomhet er mer utbredt blant jenter enn blant gutter. Av figuren ser vi at 26 % av jentene og 15 % av guttene har vært mye eller veldig mye plaget

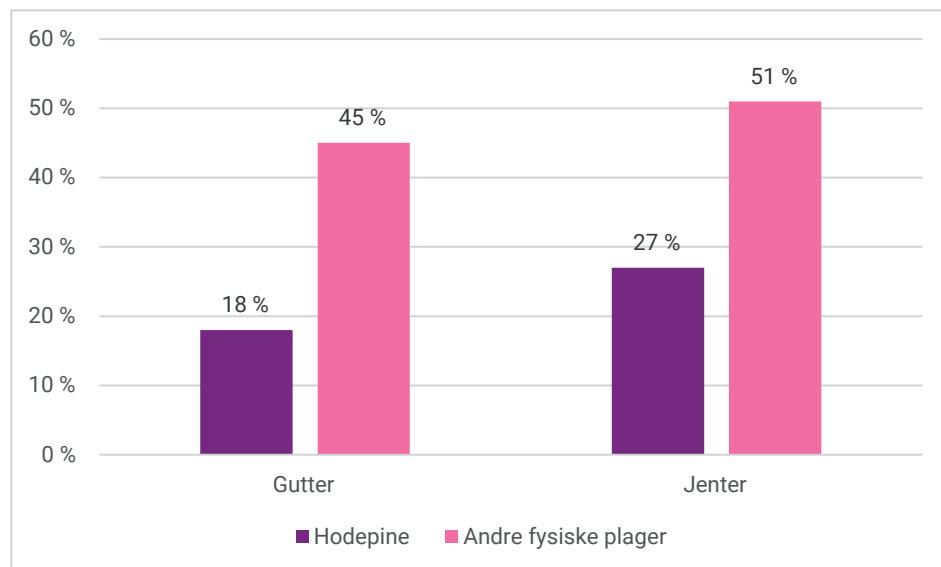
av ensomhet siste uka. Andelen som har følt seg mye eller veldig mye plaget av ensomhet har økt fra 17 % i 2012 til 20,5 % i 2024.

Kart 3.2. Hvor ofte har du i løpet av den siste uka vært plaget av noe av dette - Følt at alt er et slit. Kartet viser de som har svart «Ikke plaget i det hele tatt/lite plaget». U-trinn.

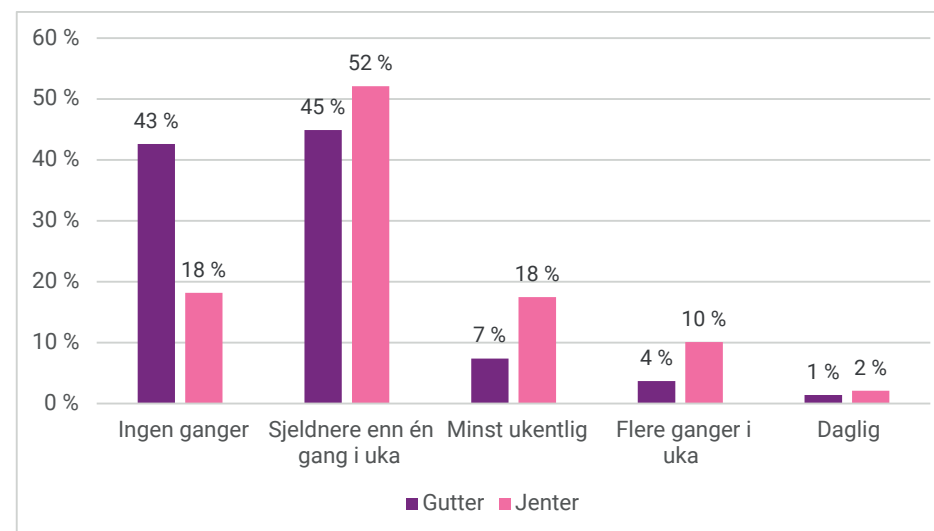
Vi ser at det er stor variasjon mellom kommunene når det gjelder i hvilken grad ungdommene er lite eller ikke plaget med følelsen av at alt er et slit. En mørk farge på kartet indikerer at elever i denne kommunen er lite plaget med at "alt er et slit".

Figur 3.5. Andel elever som har vært mye plaget (mange ganger/daglig) med hodepine og andre fysiske plager siste måned etter kjønn. Begge skolenivåer.

En del ungdommer har vært mye plaget med hodepine og andre fysiske plager siste måned. Hodepine hos barn og unge er ganske vanlig, men kan være svært smertefullt og hemmende. Som oftest er hodepinen ufarlig, og det påvises ingen underliggende sykdom. Figuren over viser at blant guttene har 18% vært plaget med hodepine og 27 % andre fysiske plager. Blant jentene har 45 % vært plaget med hodepine og 51 % av andre fysiske plager. Det er stor variasjon etter kjønn, der 46 % av jentene har vært plaget mange ganger eller daglig siste måned, mens blant guttene er det 18 % som har vært plaget mange ganger eller daglig. Stress, lite søvn, skjermbruk, press og hormoner er ifølge forskning blant triggere og årsaker til hodepine.

Figur 3.6. Hvor ofte har du brukt smertestillende tabletter (Paracet, Ibux ol.) i løpet av siste måneden? Etter Kjønn.

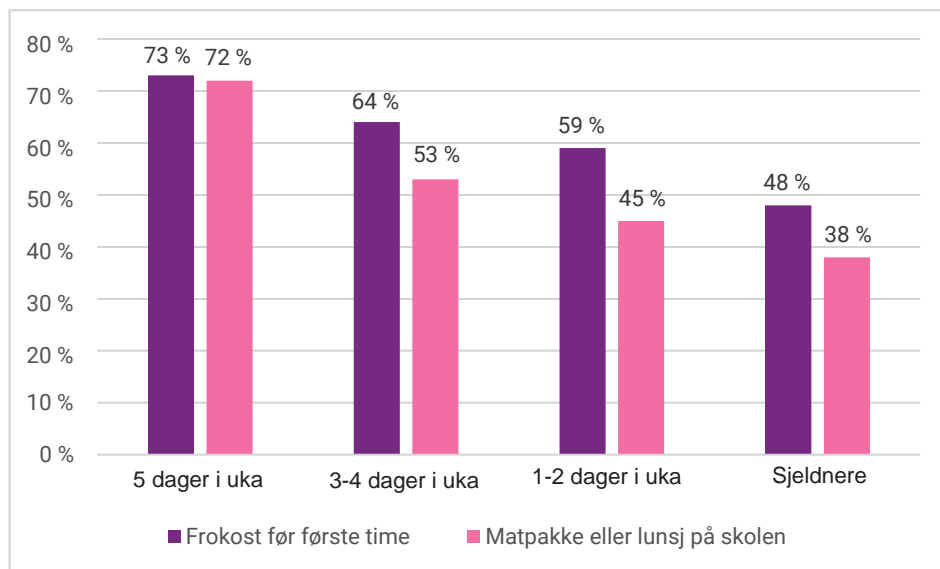

Figuren over viser at noen ungdommer bruker reseptfrie, smertestillende midler som Paracet og Ibux. Prosentandelen som bruker slike midler «Minst ukentlig», «Flere ganger i uka» eller «Daglig» siste måned ligger på 12 % for gutter og 30 % for jenter. For elever på videregående har prosentandelen som bruker reseptfrie smertestillende gått opp fra 18 % 2021 til 23 % i 2024. Den samme utviklingen ser vi på ungdomstrinnet.

Foto: Pixabay

Figur 3.7. Andel elever som oppgir at de er godt fornøyde med egen helse (litt fornøyd/svært fornøyd) etter hvor ofte de spiser frokost og lunsj. Begge skolenivåer.

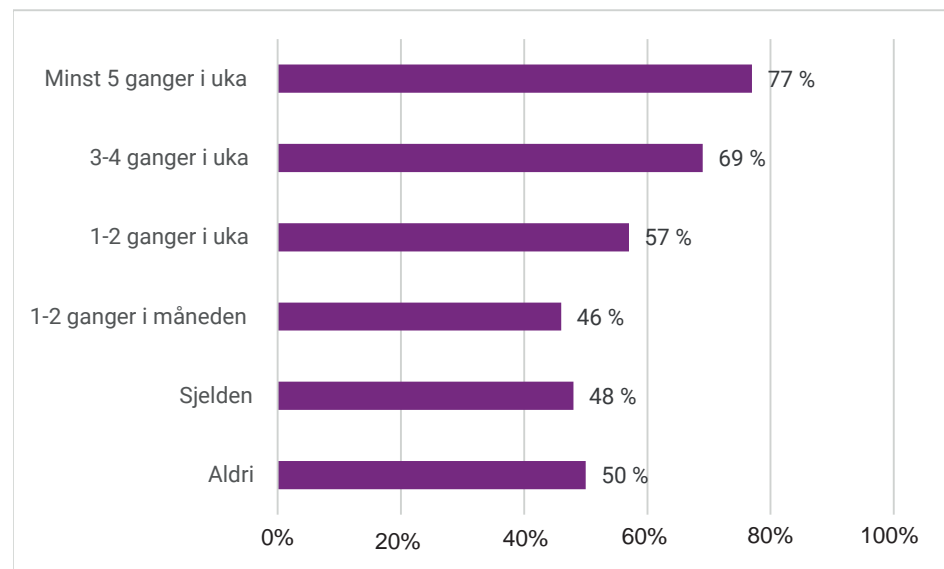

Av figuren over ser vi en klar sammenheng mellom hvor ofte elevene spiser frokost og lunsj og hvor tilfreds de er med egen helse. Over 70 % av de som spiser frokost og lunsj 5 dager i uka er fornøyd med egen helse, mens henholdsvis 38 % av de som spiser lunsj sjeldnere enn 1-2 dager per uke er fornøyd med egen helse. Tilsvarende tall for å sjeldent å spise frokost er på 48 %. En studie fra Viken viser at det også er sosiale forskjeller i frokostspising. Studien viste at det særlig er de med lav sosio-økonomisk status som hopper over frokosten (Hovdenak et al., 2024).

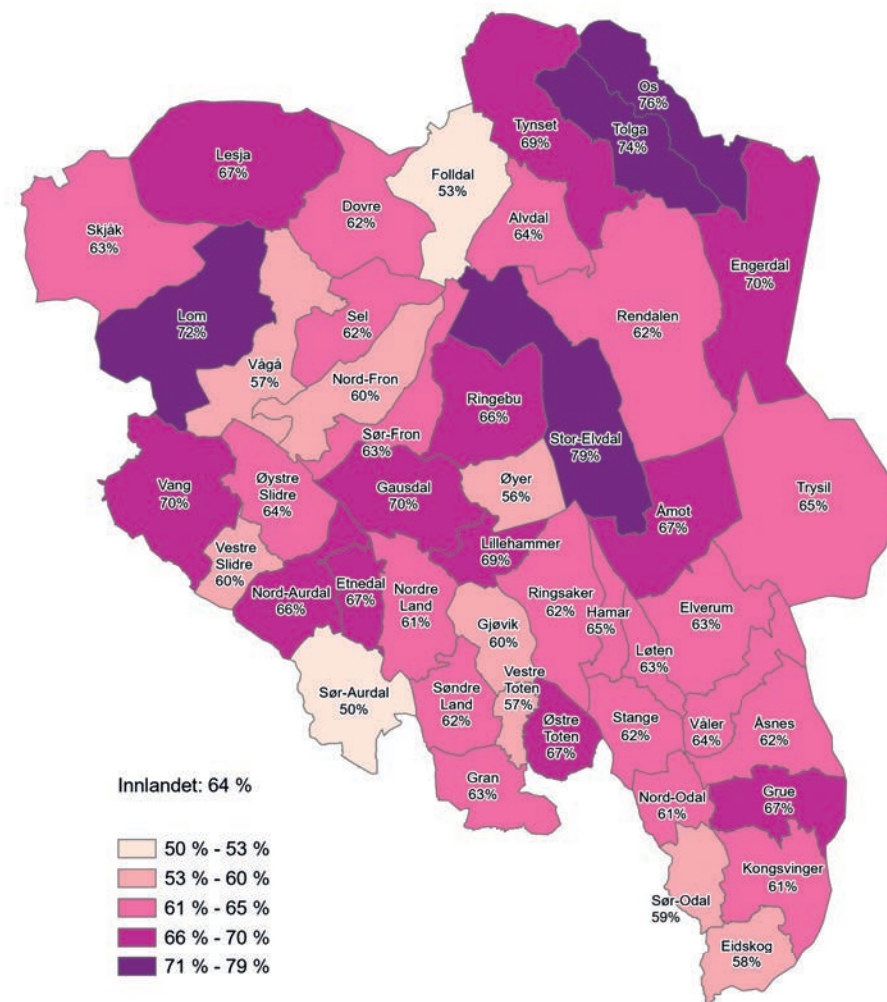
Foto: Mostphotos

Figur 3.8. Andel elever som oppgir at de er godt fornøyd med egen helse (litt fornøyd/svært fornøyd) etter hvor ofte de er så fysisk aktive at de blir andpustne eller svette. Begge skolenivåer.

Fysisk aktivitet har mange positive effekter på både fysisk og psykisk helse, og gir overskudd i hverdagen. Figuren over viser at det er en sammenheng mellom fysisk aktivitet og tilfredshet med egen helse. 77 % av de som er fysisk aktive minst 5 ganger per uke er godt fornøyd med egen helse. Tilsvarende tall for de som aldri er fysiske aktive (blir andpustne eller svette) er på 50 %.

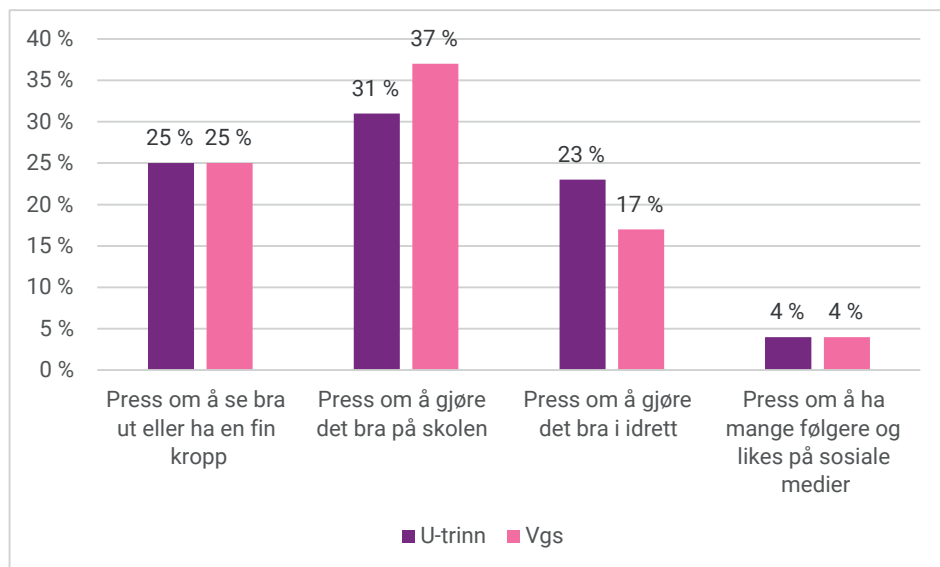
Kart 3.3. Andel (%) som oppgir at de er Litt fornøyd/svært fornøyd med egen helse etter kommune. U-trinn.

Kartet over viser en stor variasjon mellom kommunene når det gjelder hvor tilfreds elevene er med egen helse. Et høyt tall/mørk farge indikerer at elevene er godt fornøyd med egen helse i disse kommunene.

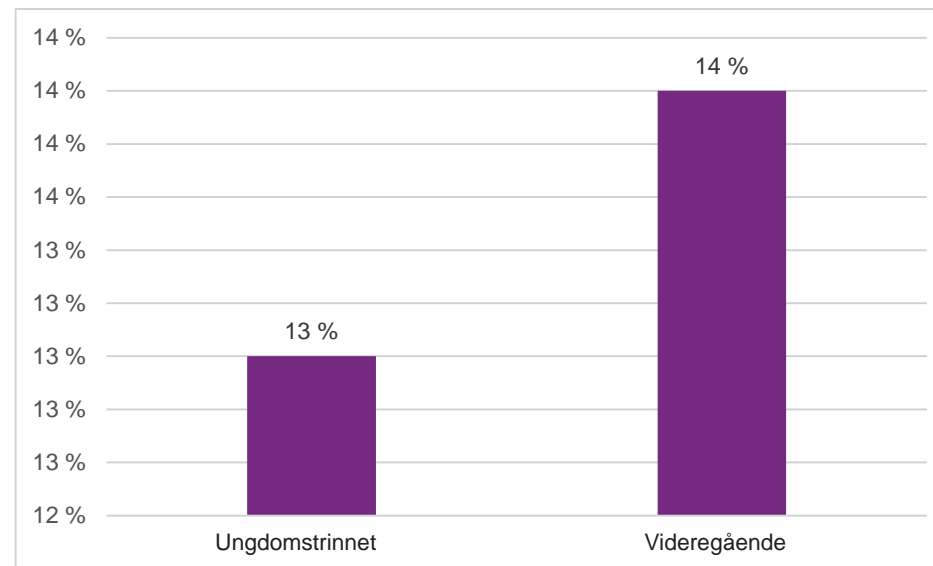
3.3 Press

Figur 3.9. Opplevd press (mye press/svært mye press). Etter skolenivå. Innlandet 2024.

Av figuren over ser vi at elevene oppgir mest press når det gjelder å gjøre det bra på skolen (31 og 37 %). 25 % av elevene opplever press for å se bra ut eller ha en fin kropp. Videre ser vi at få elever opplever mye press knyttet til å ha mange følgere og likes på sosiale medier. Presset oppleves som litt større når det gjelder å gjøre det bra på skolen på videregående og presset om å gjøre det bra i idrett er størst for elever på ungdomsskolen.

Figur 3.10 Opplevd så mye press (i stor grad/svært stor grad) den siste uken at du har hatt problemer med å takle det. Etter skolenivå.

Figuren viser at 13-14 % av elevene oppgir at de har opplevd så mye press at de har hatt problemer med å takle det. Videre ser vi at det er små forskjeller i opplevd press mellom elever som går på ungdomstrinnet og de som går på videregående. Det kommer ikke frem her hva slags type press de opplever og alvorlighetsgraden av dette.

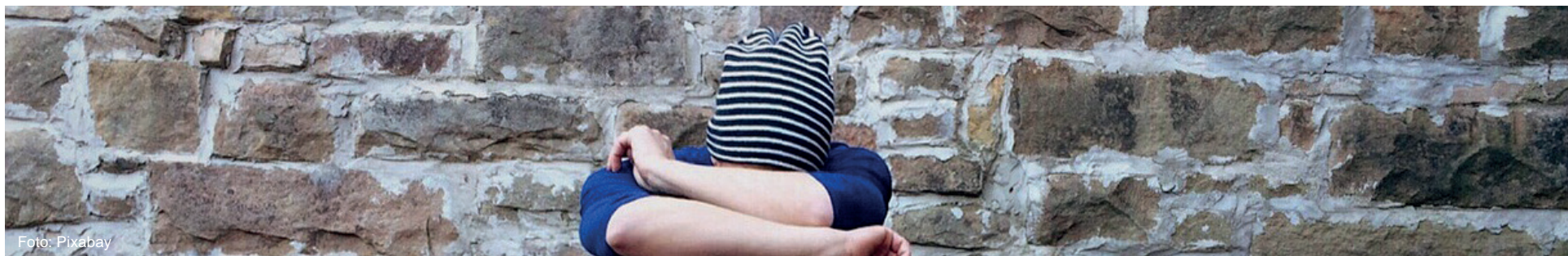
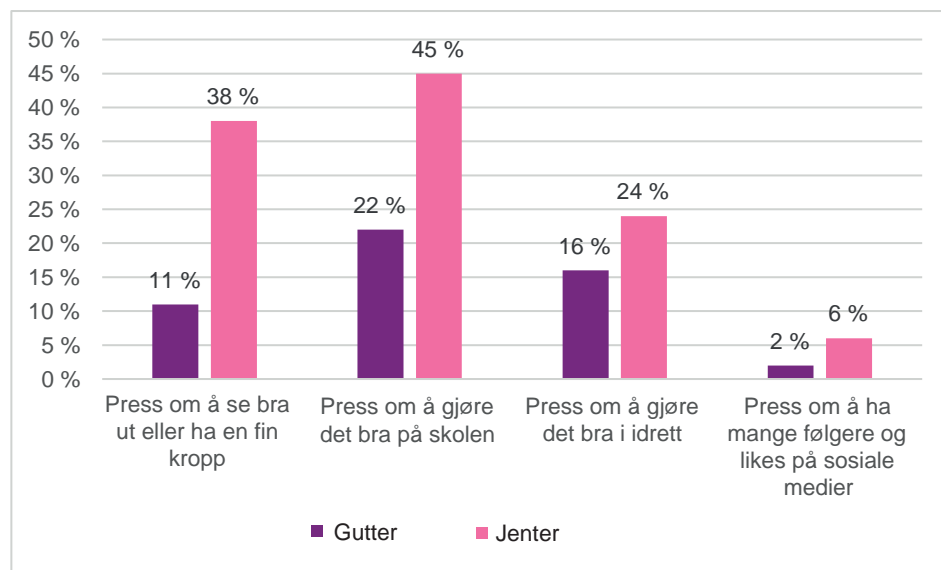

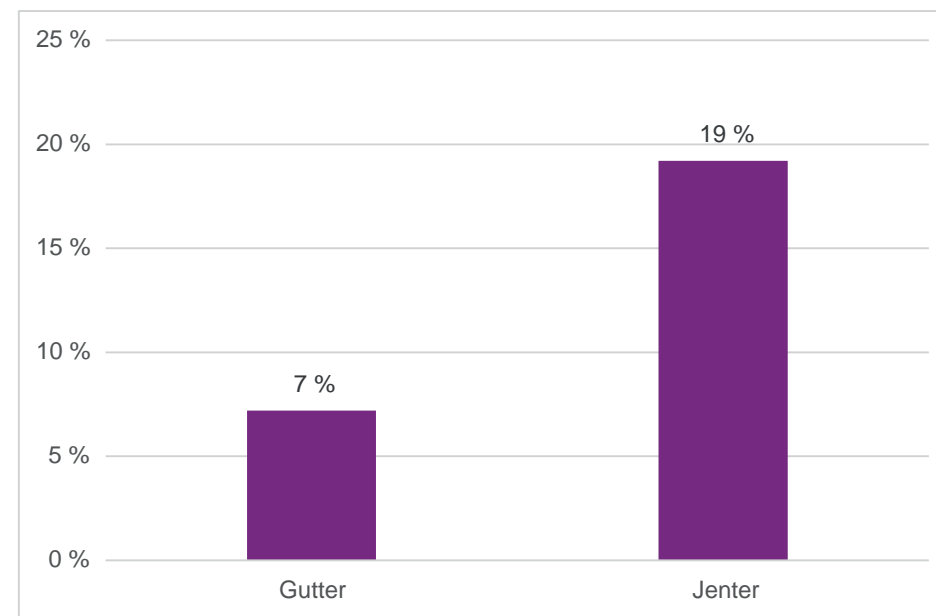
Foto: Pixabay

Figur 3.11. Opplevd press (mye press/svært mye press). Etter kjønn. Begge skolenivåer.

Av figuren over ser vi at det er store kjønnsmessige forskjeller når det gjelder opplevd press. Dette gjelder spesielt «press om å se bra ut eller ha en fin kropp». Her oppgir hele 38 % av jentene at de opplever mye press, men tilsvarende tall for guttene er på 11 %. Den samme tendensen ser vi også når det gjelder «press om å gjøre det bra på skolen». Her oppgir 45 % av jentene at de opplever et stort press. Tilsvarende tall for guttene er på 22 %. Færre oppgir press om å gjøre det bra i idrett og å ha mange følgere og likes på sosiale medier. Her er det også mindre kjønnsmessige forskjeller.

Figur 3.12. Opplevd så mye press (i stor grad/svært stor grad) at du har hatt problemer med å takle det. Etter kjønn.

Figuren viser at 7 % av guttene oppgir at de har opplevd så mye press at de har hatt problemer med å takle det og at tilsvarende tall for jentene er på 19 %. Her er det store kjønnsmessige forskjeller og relativt mange jenter (en av fire) som opplever så mye press på ulike områder at de har problemer med å takle det. Det kommer ikke frem her hva slags type press de opplever og alvorlighetsgraden av dette.

4. Fritidsaktiviteter

Fritidsaktiviteter kan deles i to hovedkategorier. Der den ene kategorien er de organiserte fritidsaktivitetene som typisk er knyttet til deltakelse i lag, klubber, foreninger eller andre organisasjoner. Den andre kategorien er aktiviteter ungdommer kan bruke fritiden sin på som ikke er organisert eller styrt av andre.

I dette kapitlet ser vi først på det generelle aktivitetsnivået knyttet til de organiserte fritidsaktivitetene, og hvordan dette fordeler seg blant annet på kjønn og alder. Videre ser vi på hva ungdommene bruker av tid på de mer uformelle og uorganiserte fritidsaktivitetene. Blant annet har elevene på videregående fått spørsmål knyttet til friluftsliv og bruk av naturen. Trening og fysisk aktivitet (både gjennom organiserte lag og på egen hånd) samt skjermbaserte aktiviteter er temaer som mange unge er opptatt av. Disse temaene presenteres i hvert sitt underkapittel.

4.1 Fritidsaktiviteter

Viktigheten av at barn og unge deltar på aktiviteter sammen med andre i fritiden kan argumenteres for utfra flere perspektiver. Fritidsaktivitetene kan være en arena for å tilegne seg ferdigheter, kunnskap og opplevelsen av mestring. Det kan være en arena for bygge samhoid i en ungdomsgruppe, styrke den enkeltes følelse av tilhørighet, etablere nye relasjoner og styrke eksisterende relasjoner gjennom felles opplevelser (Arnesen & Wøien Hansen, 2024). Mange barn og unge prøver ut forskjellige fritidsaktiviteter gjennom oppveksten. For noen ender dette med at de til slutt lander på «sine» foretrukne aktiviteter som de holder fast ved gjennom flere år. Andre opplever at de aldri helt finner sine klare favoritter. Uansett, om man til slutt finner sine foretrukne aktiviteter eller om det skulle bli mest preget av prøving og feiling, så vil deltakelse i fritidsaktivitetene bidra til en bevisstgjøring og forming av egen identitet.

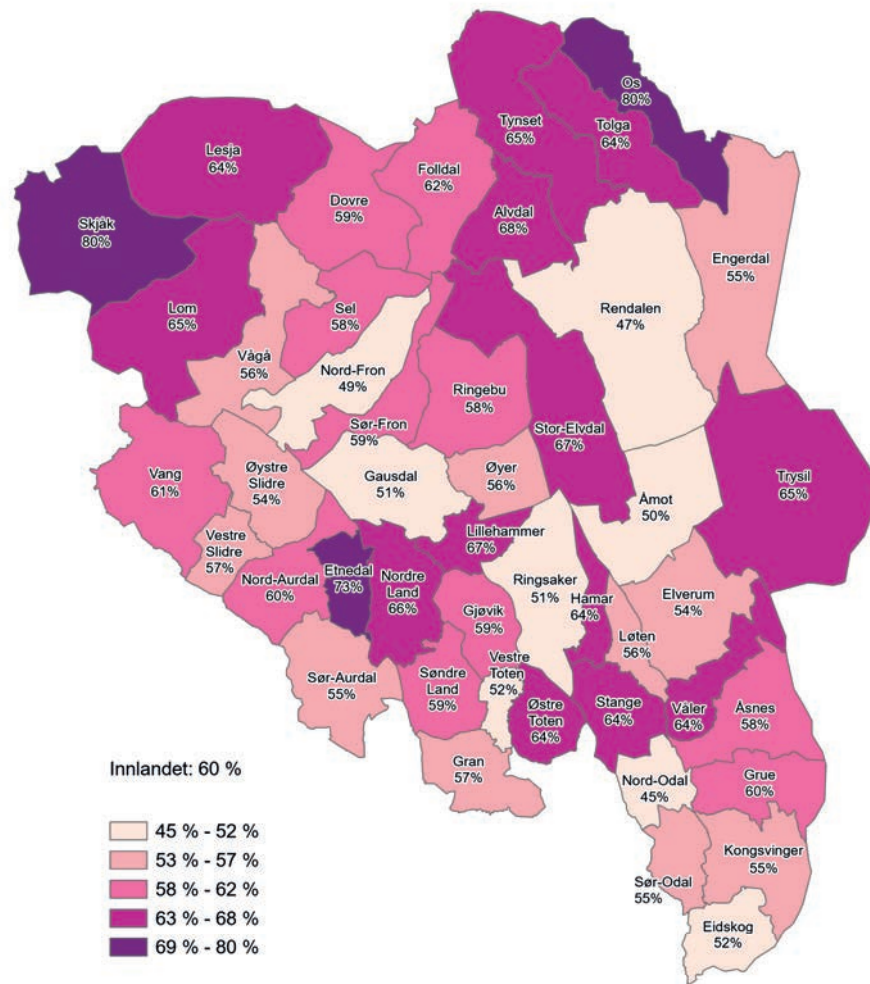

Foto: Mostphotos

Deltakelsen på fritidsaktiviteter vil også kunne bidra til å styrke den fysiske helsen og den mentale helsen.

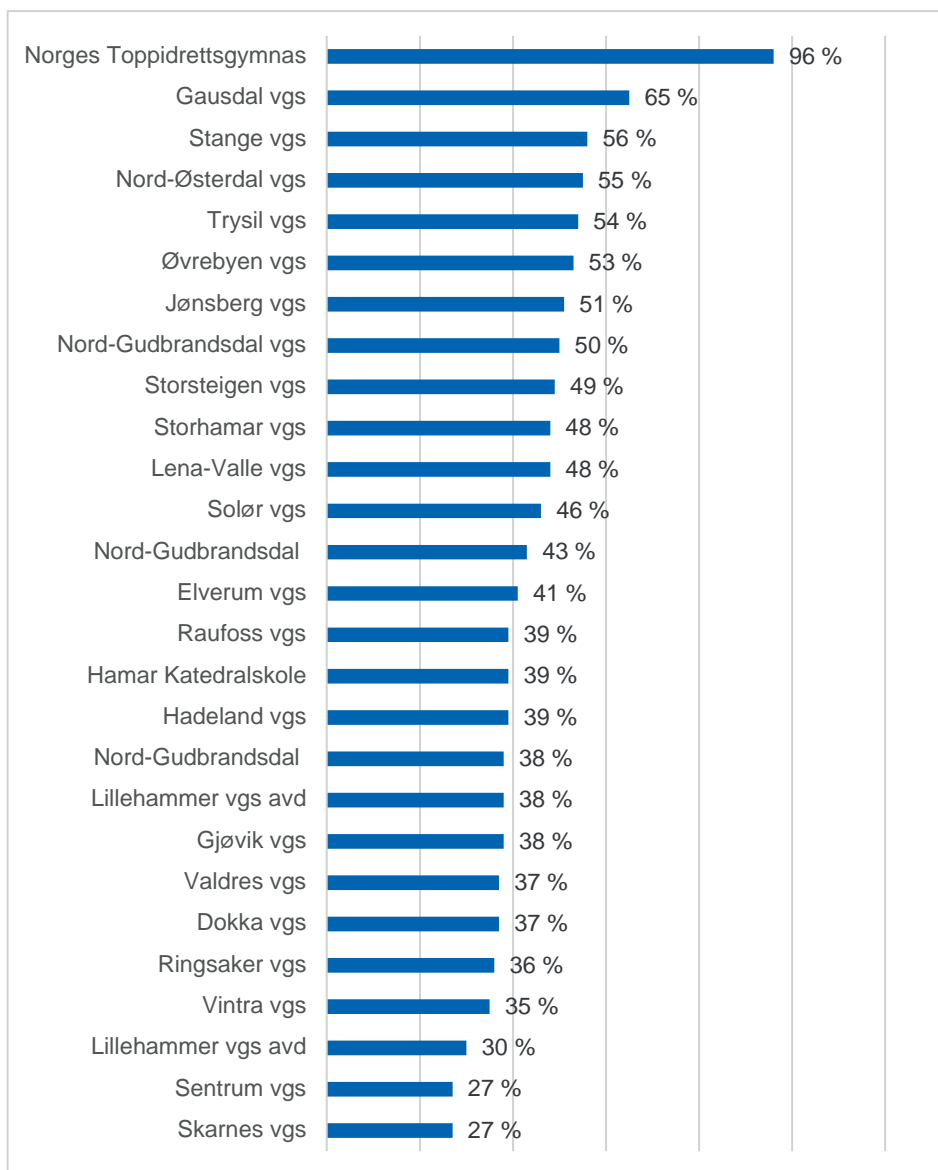
Ser vi på det overordnede bildet for Innlandet sammenlignet med landet for øvrig er det marginale forskjeller. Andelen som svarer at det er med på organiserte fritidsaktiviteter på ungdomstrinnet er 59 % for Innlandet. Ser vi på hele landet er det tilsvarende tallet 58 %. På videregående er andelen som svarer at de er med på organiserte fritidsaktiviteter 43 % for Innlandet. Tilsvarende tall for hele landet er 41 %.

Kart 4.1 Andel som er med i en organisasjon, klubb, lag eller foreninger blant ungdomsskoleelevene.

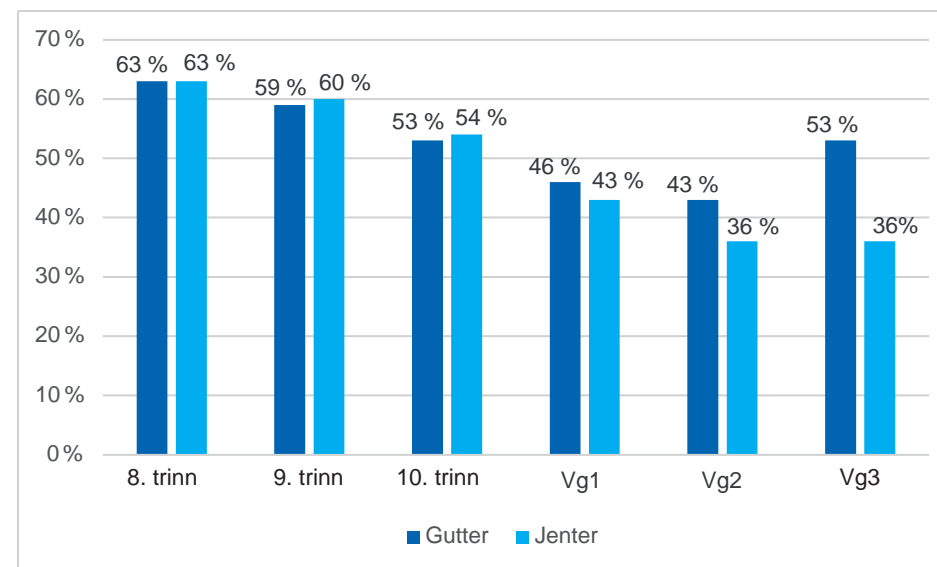
Kartet viser en stor variasjon mellom kommunene når det gjelder hvor stor andel av elevene på ungdomsskolene som er med en organisasjon, klubb, lag eller forening. En mørkere farge/høyt tall viser kommuner der mange elever driver med organisert fritidsaktivitet.

Figur 4.1. Andel som er med i en organisasjon, klubb, lag eller foreninger blant elever på videregående skoler.

Av tabellen ser vi at det er stor variasjon i hvor stor andel av elevene på videregående skoler som er med i en organisasjon, klubb, lag eller foreninger.

Figur 4.2. Prosentandel som er med i en organisasjon, klubb, lag eller foreninger etter klassetrinn og kjønn

Figur viser at over halvparten av ungdommene deltar når de går på ungdomstrinnet. Andelen som deltar avtar også gradvis med økende alder. Unntaket fra årets undersøkelse er fra Vg2 til Vg3. Her går andelen opp fra 43 % på Vg2 til 53 % på Vg3 for gutter. For jenter er det heller ikke avtagende nivå fra Vg2 til Vg3. Her holder andelen seg på 36 % på begge klassetrinn. Vi ser altså ikke den samme økningen som for guttene.

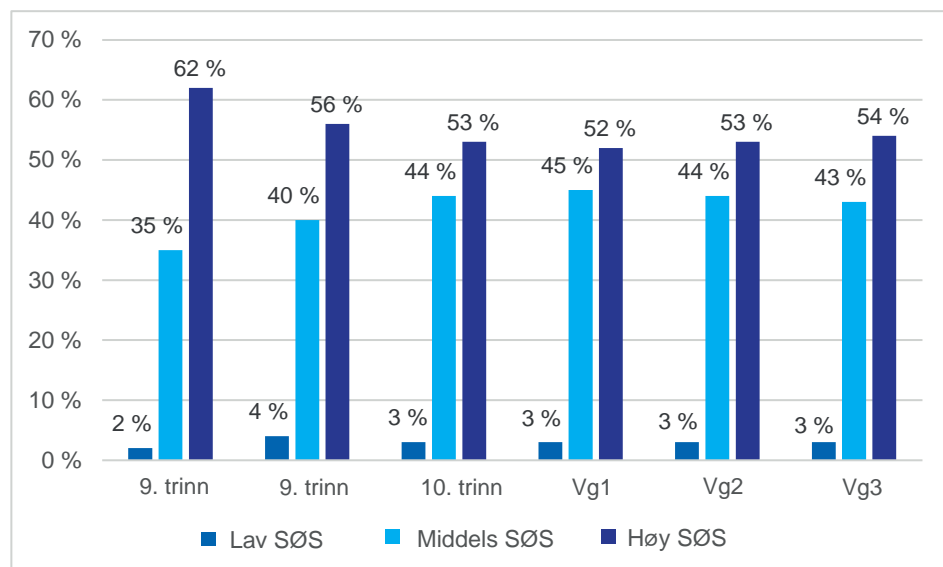
På ungdomstrinnet ser man svært små forskjell på gutter og jenter når det gjelder deltakelse. Det er først på videregående at det kommer frem forskjeller. Forskjellen er relativt liten på Vg1 med 3 prosentpoeng. Den øker gradvis til 7 prosentpoeng på Vg2 og er på hele 17 prosentpoeng på Vg3.

Datagrunnlaget fra Ungdataundersøkelsen i Innlandet i 2024 indikerer at den generelle fordelingen på sosioøkonomisk status blant ungdommene er som følger:

Lav SØS	5 %
Middels SØS	48 %
Høy SØS	47 %

Det er altså en relativt liten andel med lav SØS, og en jevn fordeling mellom middels og høy SØS.

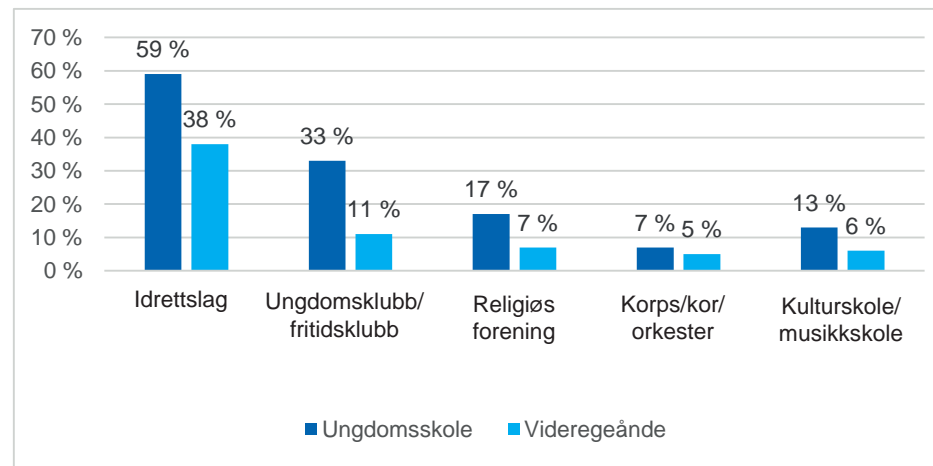
Figur 4.3. Prosentandel som er med i en organisasjon, klubb, lag eller foreninger ift. sosioøkonomisk status (SØS) og klassetrinn.

Ser vi på deltakelsen i organiserte fritidsaktiviteter opp mot sosioøkonomisk status (figur 4.3) er det heller ikke overaskende at det er en liten andel av de som deltar på organiserte fritidsaktiviteter som har lav SØS. Som vi ser av figuren ligger andelen mellom 2 % og 4 % for alle trinn.

Samtidig er det verdt å merke seg andelen med høy SØS blant de som deltar på organiserte fritidsaktiviteter gjennomgående er høyere enn den generelle fordelingen skulle tilsi. Dette gjelder særlig på 8. og 9.trinn.

Figur 4.4. Andelen som har deltatt på forskjellige fritidsaktiviteter minst én gang siste måned blant elever på ungdomsskolen og videregående skole.

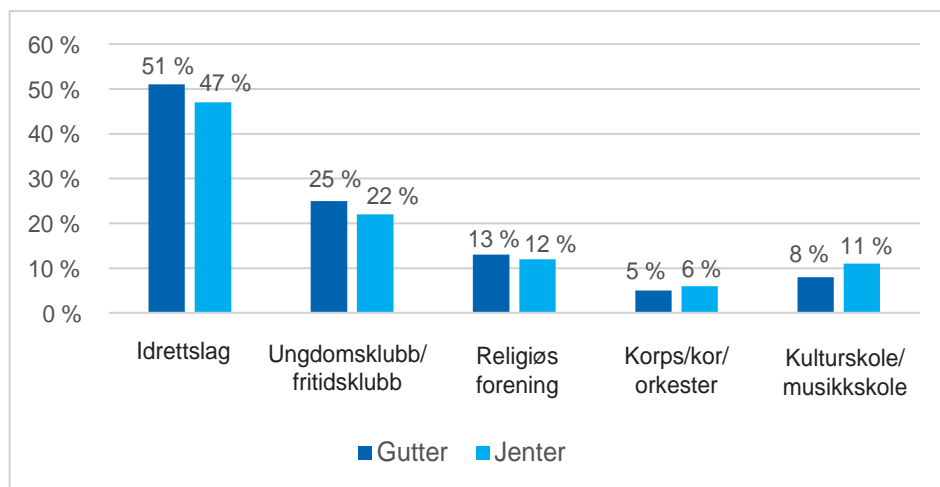

Når det gjelder hvilke typer fritidsaktiviteter ungdommene deltar på så er idrettslag den dominerende aktiviteten. Fra figur 4.4. ser vi at på ungdomstrinnet har 59 % av elevene deltatt på aktivitet i regi av et idrettslag minst én gang i løpet av den siste måneden. I vgs er den tilsvarende andelen 38 %.

Den nest mest populære aktivitet er fritidsklubb/ungdomshus/ungdomsklubb. Her har 33 % av elevene på ungdomstrinnet deltatt minst én gang siste måned. Deltakelsen på fritidsklubb avtar med økende alder. Årets undersøkelse viser at blant elevene videregående så svarer 11% at de har deltatt minst én gang siste måned.

Deltakelse i korps, kor og orkester er på kun 7 % på ungdomstrinnet. For kulturskole/musikkskole er det kun 13 % av elevene på ungdomstrinnet som har deltatt minst en gang siste måned. På vgs er tilsvarende tall 5% på aktiviteter som korps, kor og orkester, og 6% på kulturskole.

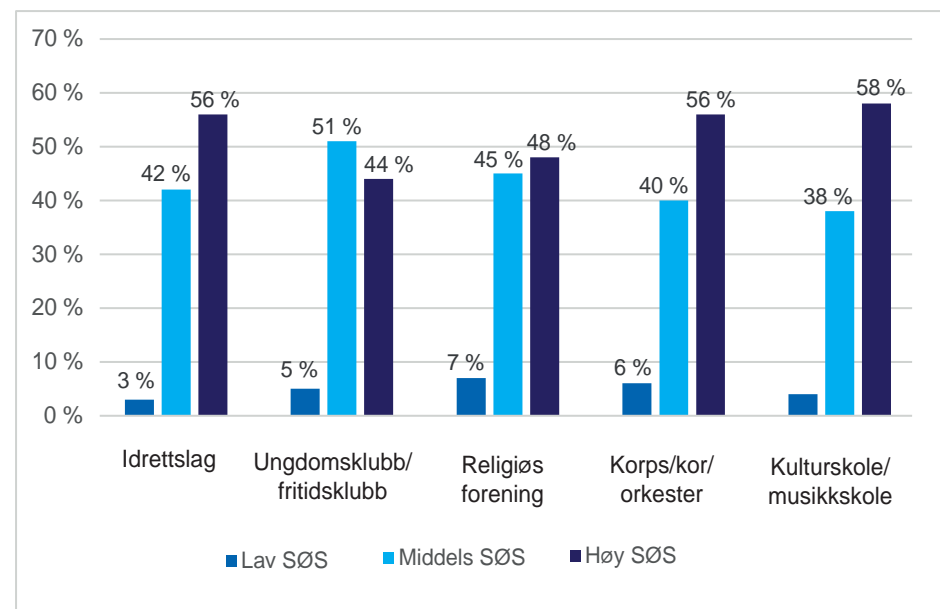
Figur 4.5. Andel som har deltatt på forskjellige organiserte fritidsaktiviteter minst én gang siste måned fordelt på gutter og jenter.

Figuren viser hvordan deltakelsen på de forskjellige typene aktiviteter er fordelt på kjønn. Vi ser at det er relativt små forskjeller. Det er en litt større andel av guttene som deltar i idrettslag og ungdomsklubb/fritidsklubb, og en litt større andel av jentene som benytter seg av kulturskole/musikkskole.

Mens figur 4.3. viser hvordan den samlede deltakelsen i organisert fritid fordeler seg på klassetrinn og sosioøkonomisk status, viser figur 4.6. hvordan deltakelsen på den enkelte aktivitet fordeler seg på sosioøkonomisk status.

Figur 4.6. Fordeling på sosioøkonomisk status blant de som har deltatt minst én gang på forskjellige organiserte fritidsaktiviteter

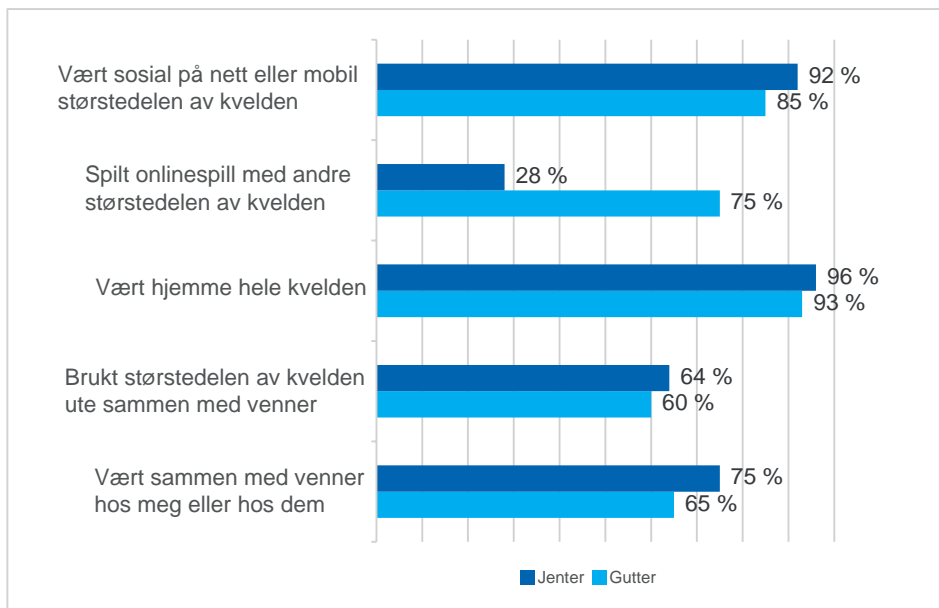

De største forskjellene ser vi på aktivitetene idrettslag, korps/kor/orkester og kulturskole/musikkskole. Her ser man at betydelig større andel ungdommer med høy SØS som deltar i forhold til andelen med middels SØS. Når det kommer til bruk av fritidsklubb/ungdomsklubb er det de med middels SØS som utgjør den største andelen. Forskjellen mellom middels og høy SØS er minst når det kommer til deltakelse i religiøs forening.

Ungdommene får også spørsmål knyttet til fritidsbruk som ikke er relatert til organiserte aktiviteter.

Figur 4.7 . Prosentandel blant gutter og jenter som brukte fritida si til følgende aktiviteter minst én gang i løpet av den siste uka.

Figur over viser svarfordelingen på disse spørsmålene. Vi ser vi at de aller fleste av ungdommene svarer at de minst én gang den siste uka har vært hjemme hele kvelden, og at de har vært sosiale på nett eller mobil størstedelen av kvelden minst én gang. Det er ikke veldig store forskjeller mellom gutter og jenter bortsett fra når det gjelder gaming/onlinespill. Her har 3 av 4 gutter brukt størstedelen av kvelden på slik aktivitet minst én gang i uka, mens den tilsvarende andelen for jenter kun er litt i overkant av 1 av 4. Vi ser også noe kjønnsforskjell på det å være sammen med venner hjemme hos seg selv eller hjemme hos andre. 3 av 4 jenter har vært sammen med venner minst én gang i uka. Tilsvarende andel for gutter er omtrent 1 av 3.

Fra de første Ungdata undersøkelsene i 2010 og 5-6 år framover i tid, var det en ganske tydelig trend blant norske ungdommer at de brukte mindre tid ute sammen med venner. Rund 2016/17 kunne man se en endring, der ungdommer igjen begynte å tilbringe mer tid ute sammen med venner. En mulig forklaring på dette kan være den teknologiske utviklingen vi

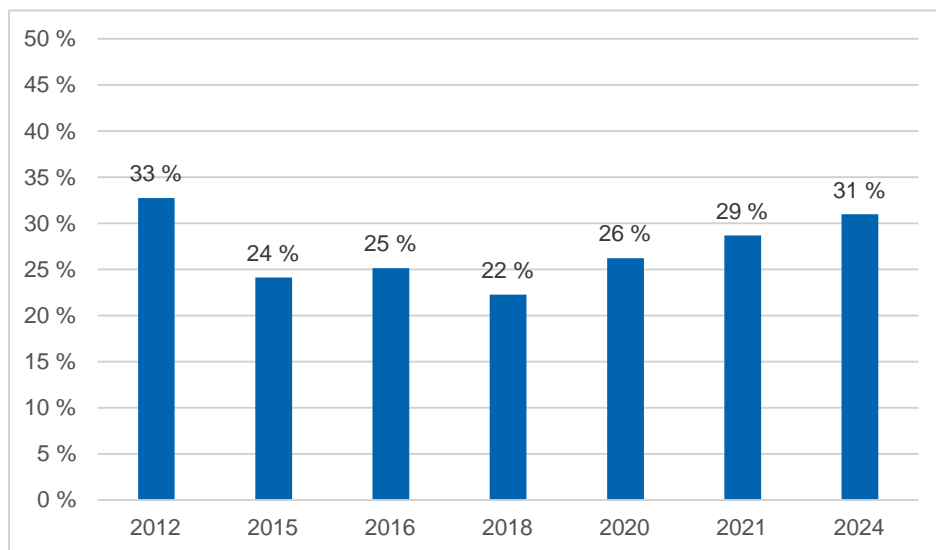
har vært vitne til fra årtusenskiftet og fram til midten av 2010-tallet. På begynnelsen av 2000-tallet var muligheten for å være sosiale på nett via chatting og onlinespill bundet til stasjonære PC'er hjemme hos folk. Ungdommene måtte da velge mellom å være sosiale på nett hjemme eller være sosiale ute, men da uten å kunne benytte seg av de nye måtene å kommunisere på digitalt. Rundt år 2015 endret dette bildet seg, da stadig flere ungdommer fikk tilgang på smarttelefoner. Dette ga muligheten til å være sosiale ansikt-til-ansikt samtidig som man hadde tilgang til sosiale medier og annen digital kommunikasjon via smarttelefonen i lomma Bakken (2022).

På nasjonalt nivå kan det se ut som den stigende trenden nådde en topp i 2022. Både på ungdomstrinnet og videregående ser vi nemlig en liten nedgang i andelen som har svart at de har brukt størsteparten av kvelden ute sammen med venner 2 ganger eller mer i løpet av den siste uka når vi sammenligner årene 2023/24 med tallene fra 2022.

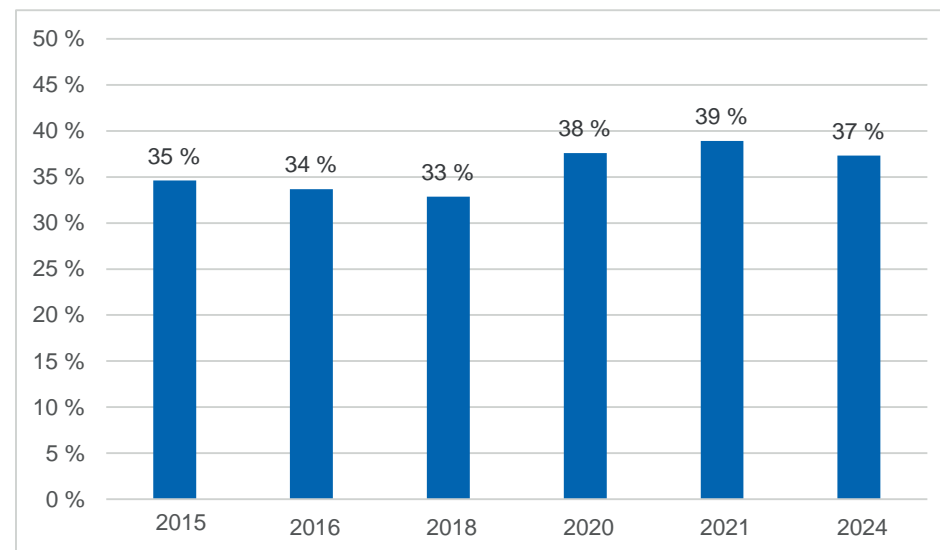
Foto: Mostphotos

Figur 4.8. Andelen på ungdomstrinnet som svarer 2 ganger eller mer på spørsmålet «Hvor mange ganger i løpet av den siste uka har du brukt størstedelen av kvelden ute sammen med venner». Hedmark/Oppland og Innlandet.

Ser man på figuren over kan det være interessant å legge merke til at vi ikke ser den samme nedgangen for Innlandet. Her fortsetter den positive trenden fra 2021 også i 2024.

Figur 4.9. Andelen på VGS som svarer 2 ganger eller mer på spørsmålet «Hvor mange ganger i løpet av den siste uka har du brukt størstedelen av kvelden ute sammen med venner». Hedmark/Oppland og Innlandet.

På videregående ser vi derimot det samme bildet som for nasjonalt nivå, altså en tilbakegang i 2024 sammenlignet med 2021.

Foto: Mostphotos

Friluftaktiviteter er også en type fritidsaktivitet som i mange tilfeller vil falle inn under kategorien frie aktiviteter. Det vil si at det er aktiviteter som i stor grad ikke er styrt og organisert av voksne, men som regel initiert av ungdommene selv eller andre familiemedlemmer. Videre kjennetegnes friluftaktiviteter ved at de i liten grad krever medlemskap i en organisasjon eller annen form for påmelding og registrering.

Det å være engasjert i aktiviteter i friluft vil naturligvis kunne gi mange av de samme positive effektene som ble nevnt i innledningen til dette kapitlet, da om deltakelse i fritidsaktiviteter generelt. Det være seg bedre fysisk helse, opplevelse av mestring og en arena for å knytte sosiale bånd. I tillegg har friluftaktiviteter noen særlige kjennetegn som også bør nevnes:

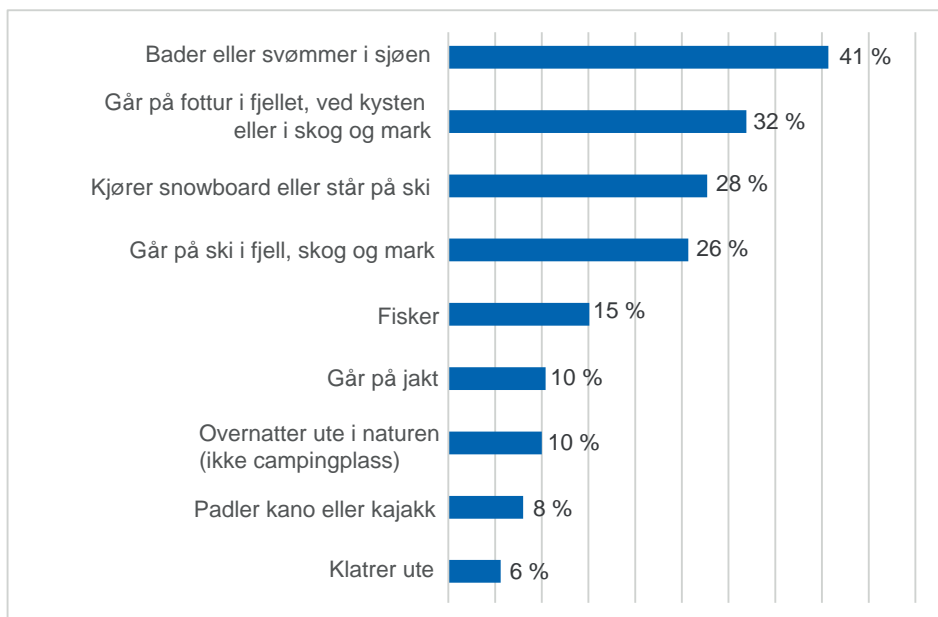
Det å oppholde seg ute i naturen har en beroligende effekt på mennesker. Det kan gi en følelse av ro og velvære, forbedre humøret og øke energinivået til den enkelte. Det å tilbringe tid i naturen kan også bidra med å redusere stress, angst og depresjon (Fasting et al., 2023).

I Ungdata undersøkelsen for Innlandet i 2024 fikk elever på videregående spørsmål knyttet til nettopp friluftaktiviteter. I undersøkelsen har elevene på videregående svart på hvor ofte de driver med ni utvalgte friluftaktiviteter på den tiden av året hvor det er sesong for det.

Foto: Mostphotos

Figur 4.10. Andelen av elever på videregående som har svart at de driver med følgende friluftaktiviteter minst én gang i måneden på den tiden av året det er sesong for de ulike aktivitetene.

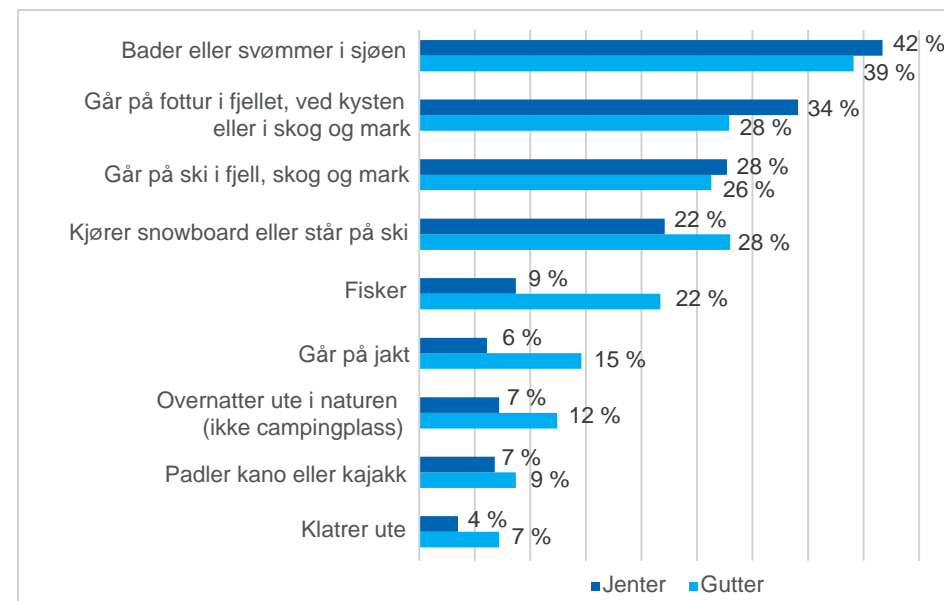
Figuren viser hvor stor andel av elevene som svarer at de driver med aktiviteten én gang i måneden eller mer. Friluftaktivitetene som flest driver med er bading i sjøen, turer i fjell, skog og mark og aktiviteter knyttet til skiturer eller det å stå på ski/snowboard (alpin aktivitet).

Videre kan vi i figur 4.12. se hvordan friluftaktivitetene fordeler seg på kjønn.

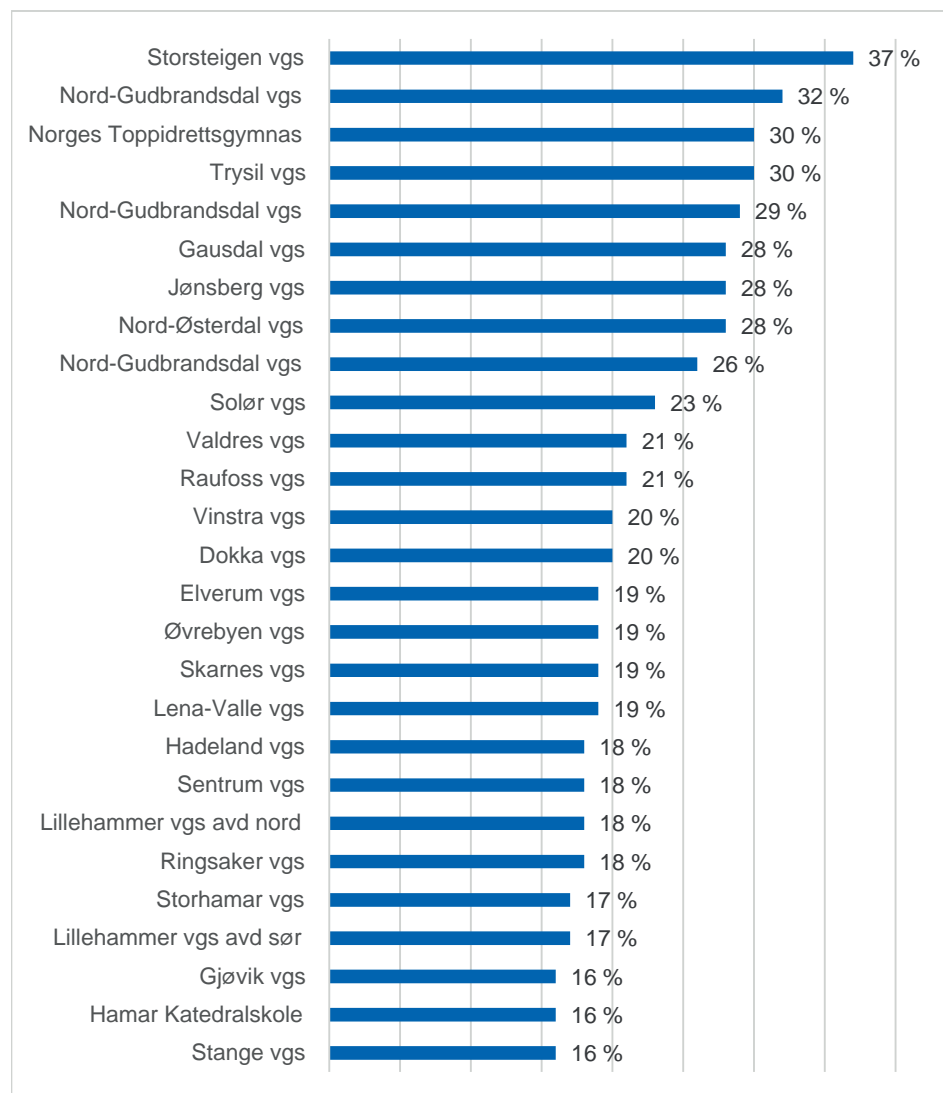
Foto: Pixabay

Figur 4.11. Andelen av elever på videregående som har svart at de driver med følgende aktiviteter minst én gang i måneden fordelt på kjønn.

De største forskjellene ser vi på fiske og jakt, hvor det er en klart større andel gutter som er aktive. Vi ser også at det er en litt større andel gutter som driver med alpine aktiviteter, mens jentene er mer aktive enn guttene når det kommer til det å gå på tur i fjell, skog og mark.

Figur 4.12. Driver med friluftaktiviteter en eller flere ganger per måned. Videregående skoler

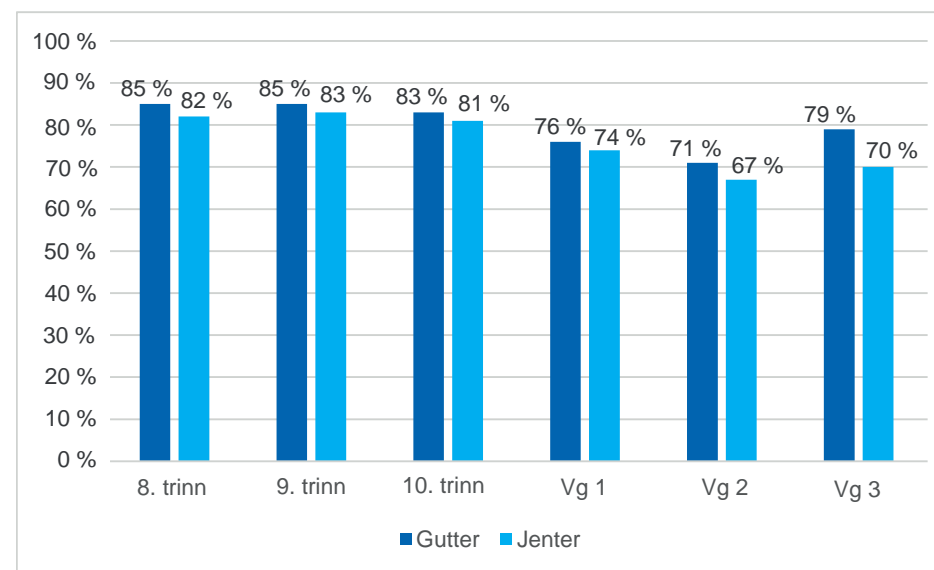

Tabellen viser en stor forskjell i andelen elever som driver med friluftaktiviteter. Kanskje ser vi et mønster mellom skoler som er lokalisert i byer og mer ruralt plasserte skoler.

4.2 Fysisk aktivitet og trening

De aller fleste unge i Innlandet driver med en eller annen form for regelmessig fysisk aktivitet og trening.

Figur 4.13. Andel som trener minst én gang i uka. Blant gutter og jenter på ulike klassetrinn

Figuren viser andelen som trener minst én gang i uka, og vi ser at det for både gutter og jenter holder seg ganske stabilt på ungdomstrinnet. Ved overgangen til videregående ser vi at andelen går noe ned for Vg1 og Vg2, før den øker noe på Vg3. Videre ser vi at det ikke er store forskjeller mellom gutter og jenter, men at det gjennomgående er slik at det er en litt større andel av guttene som trener minst én gang i uka. Forskjellen øker noe for de to siste årene på videregående. De nevnte forskjellene mellom ungdomstrinn og videregående, samt forskjellene mellom gutter og jenter ser man også på de nasjonalt nivå.

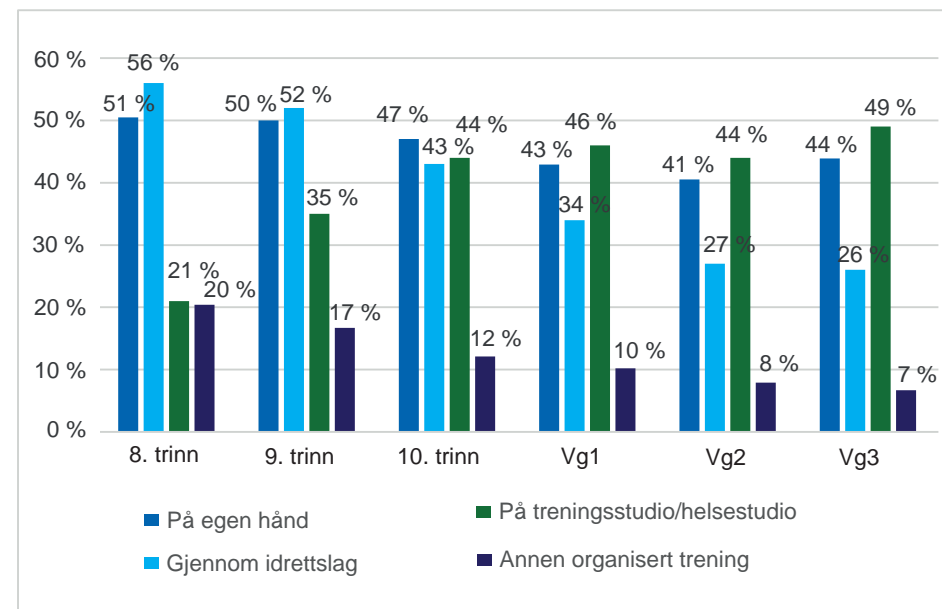
Sammenlignet med undersøkelsen fra 2021 har det vært en økning fra 78 % til 81 % når man ser på andelen av elever på ungdomstrinnet som trener én gang i uka eller mer. På videregående har det vært en liten økning på Vg1, mens det for Vg2 og Vg3 har vært en liten nedgang i andelen som trener minst en gang i uka.

Ser vi på de forskjellige måtene å trene på som det spørres om i Ungdaundersøkelsen finner vi tydelige forskjeller med hensyn til alder.

Foto: Mostphotos

Figur 4.14. Andel som trener minst én gang i uka på egen hånd, gjennom idrettslag, på treningsstudio/helsestudio eller gjennom annen organisert trening på ulike klassetrinn

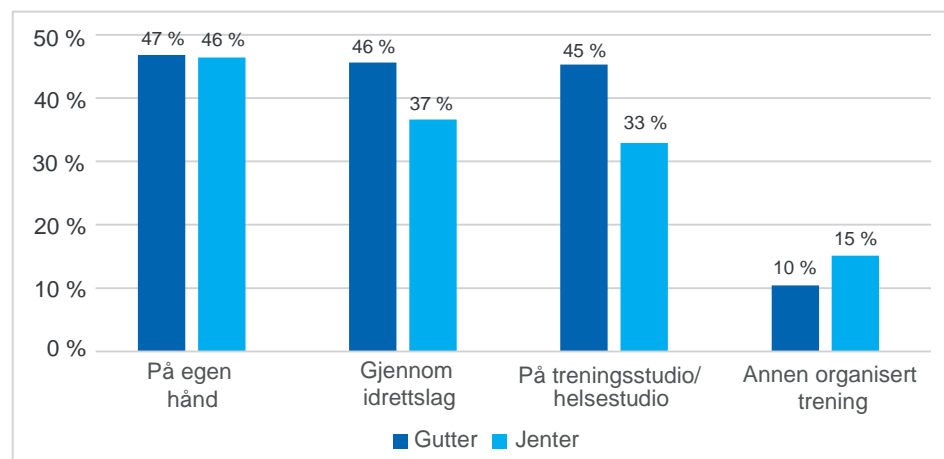
Tar vi for oss trening/konkurranser gjennom idrettslag viser figuren at over halvparten av elevene på 8. og 9.trinn (hhv 56% og 52%) at dette er noe de gjør minst én gang i uka. Andelen synker gradvis jo eldre elevene blir. På Vg3 er det kun 1 av 4 (26%) som trener/konkurrerer i et idrettslag minst én gang i uka.

Vi ser noe av det samme når det gjelder det å trene på egen hånd i form av løping, sykling, gåturer og svømming. Her svarer halvparten av elevene på 8. og 9. trinn at dette er noe de gjør minst én gang i uka. Også her synker andelen med økende alder, men nedgangen er betydelig mindre sammenlignet med det å delta i et idrettslag. Andelen går aldri under 40 %, og den stiger fra 41 % på Vg2 til 44 % på Vg3.

Når det gjelder annen organisert trening (som dans, kampsport eller lignende) så ser vi også her at andelen som driver med dette minst én gang i uka synker etter hvert som ungdommene blir eldre. Fra 20 % av elevene på 8.trinn til kun 7 % på Vg3.

Trening på treningsstudio/helsestudio viser derimot en motsatt utvikling. Her stiger andelen etter hvert som ungdommene blir eldre. Særlig på ungdomstrinnet, der andelen som trener på treningsstudio/helsestudio minst én gang i uka øker fra 21 % av elevene på 8.trinn til 44 % av elevene på 10.trinn. På Vg3 svarer omtrent halvparten av elevene at de trener på treningsstudio/helsestudio minst én gang i uka.

Figur 4.15. Andel som trener minst én gang i uka på egen hånd, gjennom idrettslag, på treningsstudio/helsestudio eller gjennom annen organisert blant gutter og jenter.

Figuren viser hvor stor andel av guttene og jentene som trener minst én gang i uka for hver av de forskjellige treningsformene det spørres om i undersøkelsen. Når det kommer til å trene på egen hånd er det så å si ingen forskjell mellom gutter og jenter. Her trener nesten halvparten (47 % og 46 % for hhv gutter og jenter) minst én gang i uka. Det er når det kommer til trening gjennom idrettslag og på treningsstudio/helsestudio vi ser at det er en betydelig større andel av guttene som trener minst én gang i uka. For annen organisert trening er det derimot en større andel

blant jentene som trener minst én gang i uka enn blant guttene (10 % og 15 % for hhv gutter og jenter).

Ungdata undersøkelsen viser altså at de aller fleste ungdommer driver med en eller flere former for fysisk aktivitet og trening, og holder man seg til andelen som trener minst én gang i uka så ser det ut til at norske ungdommer trener minst like mye nå som de gjorde for 10-15 år siden (Bakken, 2024). Dette er positivt.

Samtidig er det et råd fra helsemyndigheten om at barn og unge bør være fysisk aktive i gjennomsnitt minst 60 minutter hver dag i moderat til høy intensitet. Anbefalingen er ytterligere spesifisert til:

I tillegg til å være i minst 60 minutter per dag, bør aktiviteten være (Steene-Johannessen et al., 2020):

- variert og hovedsakelig av moderat intensitet
- minst tre ganger i uka kondisjonsrettet med høy intensitet og inkludere aktiviteter som styrker muskler og skjelett

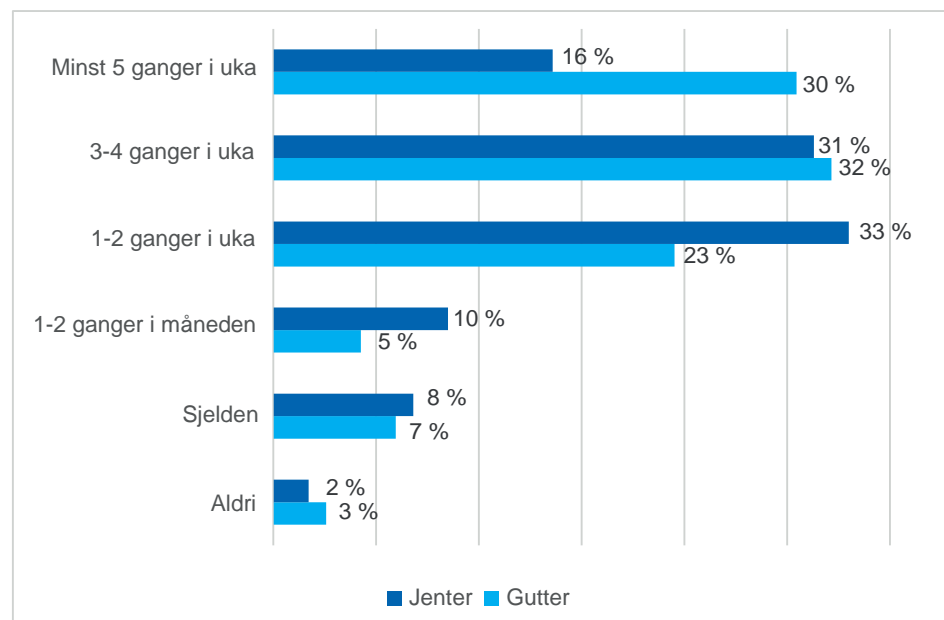
I Ungdata undersøkelsen som ble gjennomført i 2024 stilles det ikke spørsmål som er direkte knyttet til helsemyndighetenes råd. Spørsmålet som ligger tettest opp til anbefalingen er "Hvor ofte er du så fysisk aktiv at du blir andpusten eller svett?" der elevene har 6 svaralternativ som går fra "aldri" til "minst 5 ganger i uka".

Figur 4.16. til 4.18. omhandler dette spørsmålet i undersøkelsen. I den første figuren vises svarfordelingen på de ulike svaralternativene blant gutter og jenter.

Foto: Mostphotos

Figur 4.16. Svarfordeling på spørsmålet “Hvor ofte er du så fysisk aktiv at du blir andpusten eller svett?” blant gutter og jenter.

Dersom man tenker seg at elevene, når de har svart på dette spørsmålet, ser for seg både moderat og intensiv trening er det mest nærliggende å se på andelen som har svart “minst 5 ganger i uka”. Vi ser da at 30% av guttene og 16% av jentene svarer 5 dager i uken eller mer. Forutsettes det derimot at elevene med dette spørsmålet først og fremst tenker på trening med høy intensitet bør også andelen som har svart “3-4 ganger i uka” legges til. Begrunnelsen for å ta med også dette svaralternativet er at myndighetenes anbefaling spesifiserer at det bør være aktivitet med høy intensitet minst tre ganger i uka. Slår vi sammen disse to svaralternativene gir dette en andel på 62 % for gutter og 47 % for jenter.

I de to neste figurene ser vi på nettopp hvordan prosentandelene fordeler seg blant gutter og jenter på ulike klassetrinn blant de som har svart «minst 5 ganger i uka» og hvordan det fordeler seg når vi også tar med de som har svart «3-4 ganger i uka» i tillegg til «minst 5 ganger i uka».

Figur 4.17. Andel som er så fysisk aktiv at de blir andpustne eller svette minst 5 ganger i uka blant gutter og jenter på ulike klassetrinn

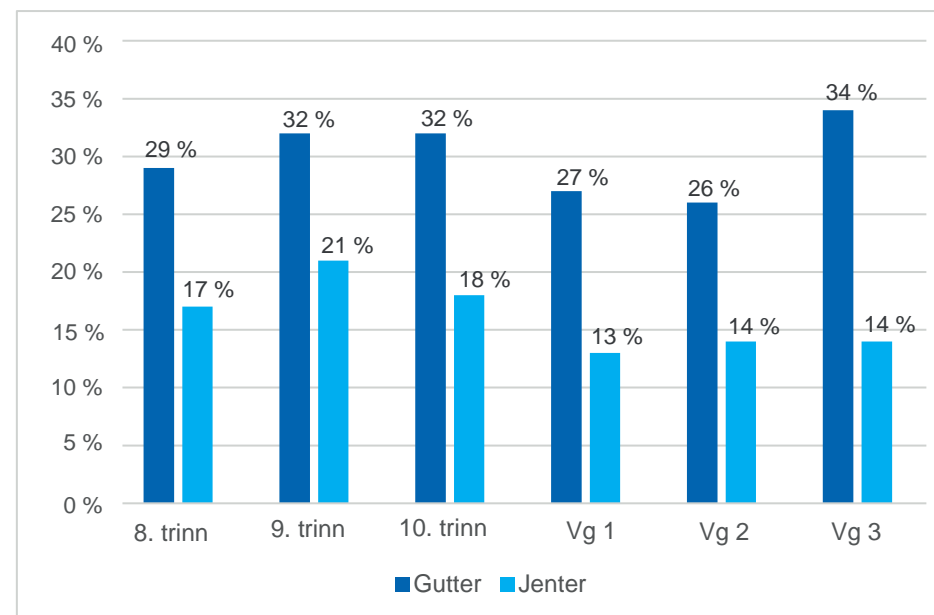
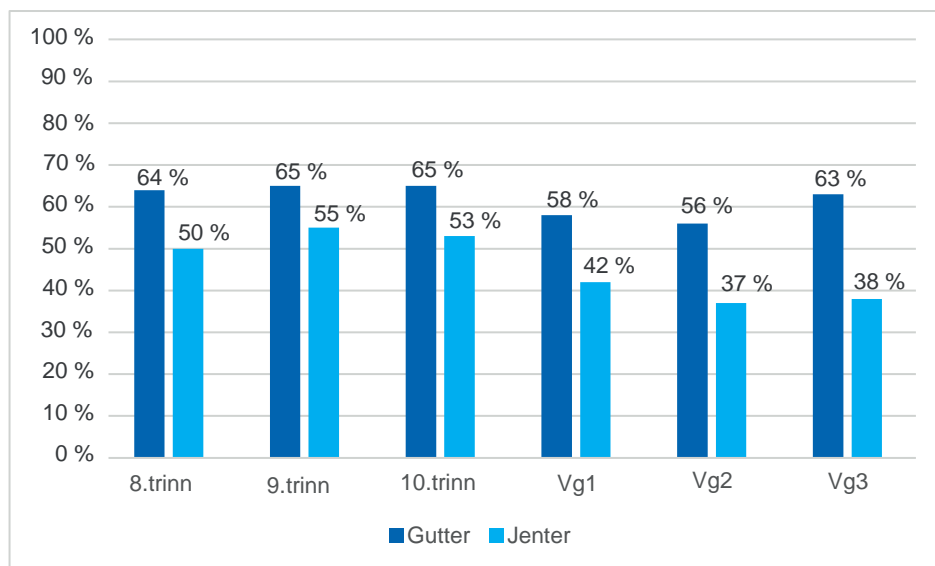

Foto: Mostphotos

Figur 4.18. Andel som er så fysisk aktiv at de blir andpustne eller svette minst 3 ganger i uka blant gutter og jenter på ulike klassetrinn

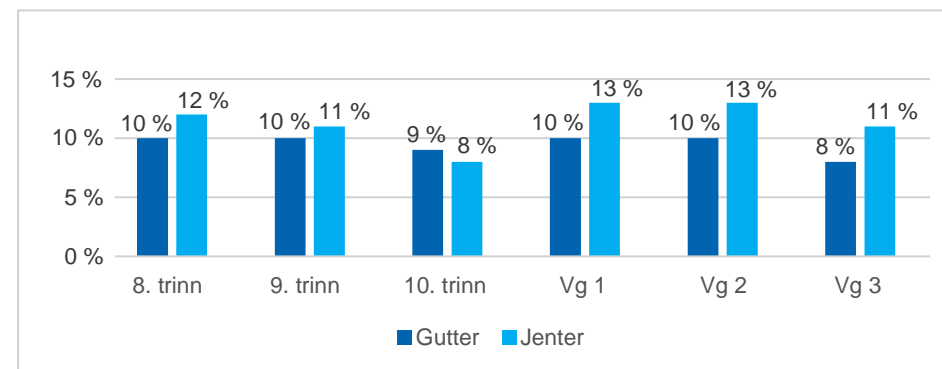

Begge figurene viser at aktivitetsnivået ser ut til å reduseres ved overgangen fra ungdomstrinnet til videregående, da elevene på Vg1 og Vg2 har et lavere aktivitetsnivå enn elevene på ungdomstrinnet. Dette gjelder begge kjønn. Figurene viser også at aktivitetsnivået ser ut til å være noe høyere på Vg3 enn på Vg1 og Vg2.

Som nevnt har ikke Ungdata undersøkelsen spørsmål direkte knyttet til det som er myndighetenes råd hva gjelder barn og unges fysiske aktivitetsnivå. Ser vi til Folkehelseinstituttet sitt Folkehelse rapport fra 2023 (Ekelund & Nystad, 2023) refereres det der til en norsk studie fra 2019 som konkluderer med at 41 % av 15-årige jenter og 51 % av 15-årige gutter tilfredsstiller myndighetens anbefaling for fysisk aktivitet (Steene-Johannessen et al., 2018)

Samtidig som vi vet at fysisk aktivitet fremmer helse og kan forebygge mange sykdommer og tilstander, så er fysisk inaktivitet og mye stillesittende tid forbundet med økt risiko for livsstilssykdommer og psykiske uhelse (Ekelund & Nystad, 2023). Derfor er det viktig å oppmuntre fysisk inaktive barn og unge til mer fysisk aktivitet.

Figur 4.19. Andel som svarer at de sjelden eller aldri er så fysisk aktive at de blir andpusten eller svett. Blant gutter og jenter på ulike klassetrinn

Figuren viser at det ikke er store variasjoner hverken i alder eller kjønn når det kommer til inaktivitet. Jevnt over er det en litt større andel jenter enn gutter med svært lavt aktivitetsnivå, men for alle trinn ligger andelen rundt 10 %.

4.3 Skjermbaserte aktiviteter

Den digitale utviklingen som har vært i samfunnet i løpet av de siste 10 årene har medført at bruk av digitale enheter som smarttelefon og nettbrett er en helt essensiell del av de aller fleste ungdommers liv. Dette kommer i tillegg til den utstrakte bruken av dataspill/tv-spill som kom på markedet enda tidligere. Ungdommen benytter seg av de digitale enhetene og de forskjellige flatene på mange forskjellige områder i sitt dagligliv. Fra det å holde kontakten med venner, gjøre avtaler og strukturere dagene, skaffe seg nye bekjenskaper, spille, alene eller sammen med andre online, la seg underholde eller som en del av skolearbeidet.

Hvordan påvirkes så ungdommer av denne utstrakte skjermbruken? Ser vi til forskningen så tegnes et nyansert bilde av både mulige fordeler og ulemper. Dette gjelder både bruken av sosiale medier og av aktiviteter knyttet til dataspill/gaming. Når det gjelder sosiale medier nevnes blant annet det å holde kontakten med venner og lære seg nye ting som positive effekter, mens det å føle seg utilstrekkelig og dårligere enn andre på grunn av egen og andres sammenligning nevnes som mulige negative effekter (Orben et al., 2022). Innenfor spill/gaming trekkes blant annet økte kognitive ferdigheter innenfor enkelte områder som visuelle ferdigheter, romlig forståelse og oppmerksomhetskapasitet, samt det å utvikle gode samarbeidsevner og sosiale ferdigheter fram som mulige positive effekter av spilling (Dye et al, 2019, Rafiei Milajerdi & Dewey 202). Når det gjelder sammenhengen mellom skjermbruk og søvn , så viser en britisk forskningsstudie fra 2023 at interaktiv skjermbruk (her inngår både bruk av sosiale medier og spilling) har en sterkere sammenheng med dårligere søvnkvalitet enn passiv skjermbruk - typisk å se på et tv-program (Reichenberge et al., 2023).

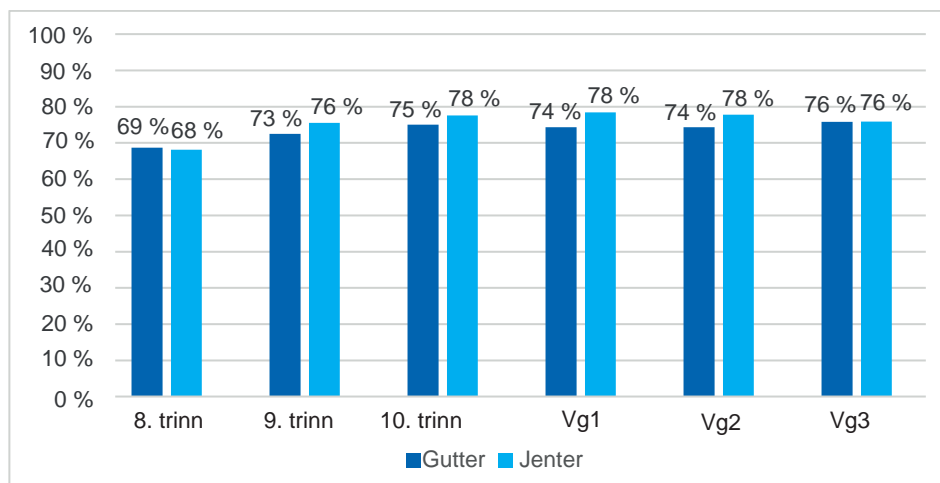
Ungdata tallene på nasjonalt nivå viser at stort sett alle ungdommer i Norge bruker mye av fritiden på digitale aktiviteter. Tallene viser også at det har vært en betydelig økning i skjermbruken de siste 10 årene, med det som ser ut som utflating etter pandemien (Bakken, 2024).

I Ungdata spørres det blant annet om hvor mye tid man vanligvis bruker foran en skjerm utenom skoletiden.

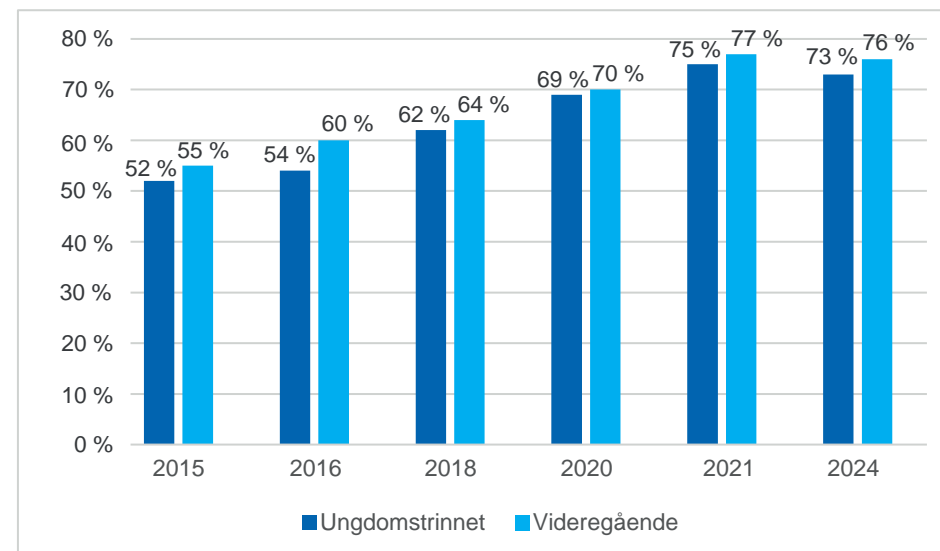
Foto: Pixabay

Figur 4.20 Prosentandel som bruker minst 3 timer foran skjerm (utenom skolen) blant gutter og jenter på ulike klassetrinn

Figuren viser hvor stor andel av ungdommene i Innlandet som bruker minst 3 timer foran en skjerm blant gutter og jenter på ulike trinn. Her ser vi at tidsbruken øker på ungdomstrinnet og at den flater ut ved overgang til videregående. Fra 9.trinn og fram til Vg2 er det også slik at det er en større andel jenter enn gutter som bruker minst tre timer foran skjerm.

Figur 4.21. Tidstrend som viser andelen som bruker minst 3 timer foran en skjerm utenom skole på ungdomstrinnet og videregående. Hedmark/Oppland og Innlandet.

Når det gjelder utviklingen over tid viser figur 4.22. at økningen har foregått både på ungdomstrinnet og på videregående. Det er jevnt over en litt større andel på videregående som bruker minst tre timer foran skjerm. Men forskjellen er relativt liten, og varierer mellom 1 prosentpoeng (i 2020) og 6 prosentpoeng (i 2016).

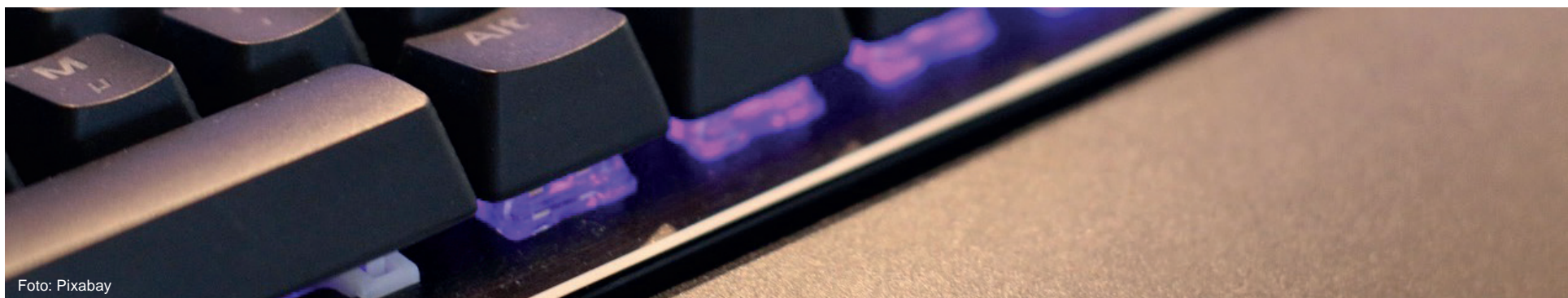
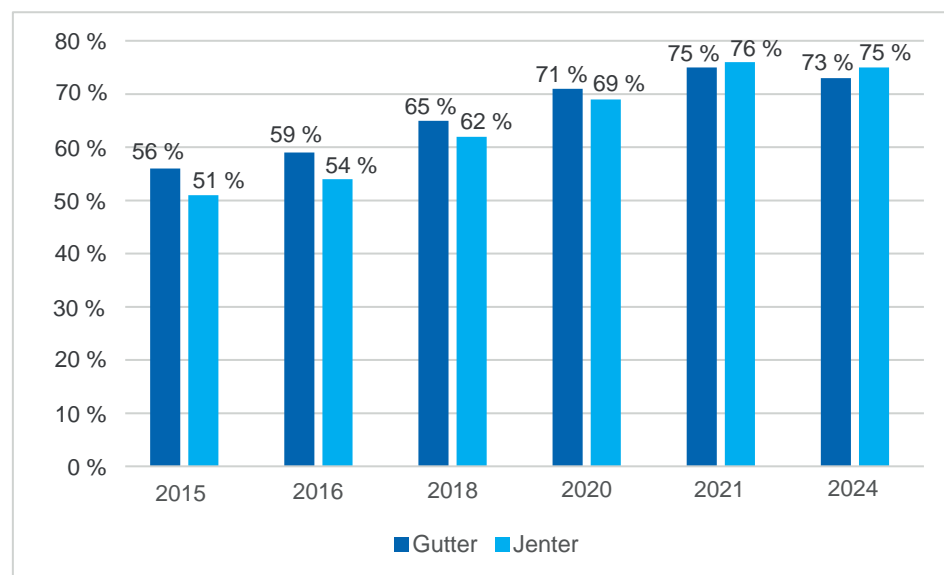

Foto: Pixabay

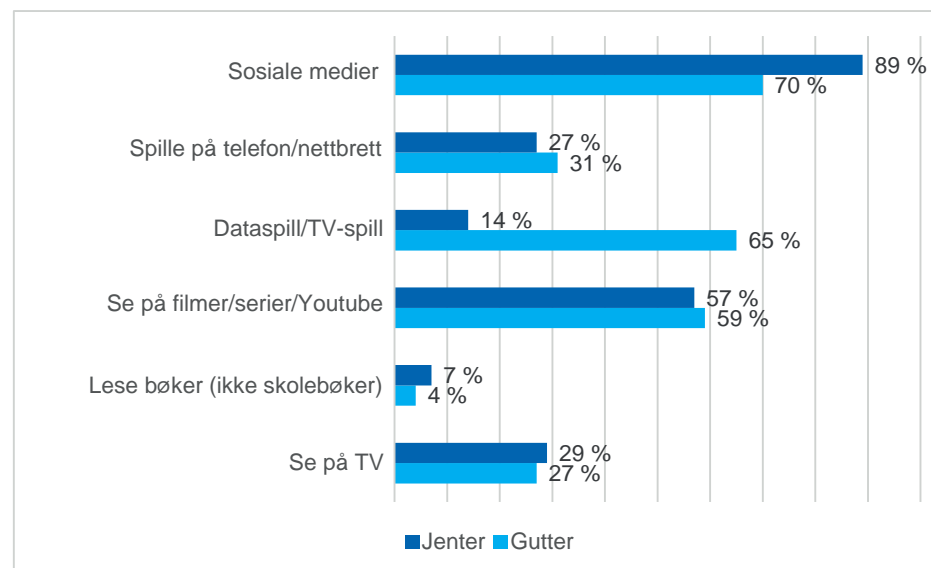
Figur 4.22. Tidstrend som viser andelen som bruker minst 3 timer foran en skjerm utenom skole på blant gutter og jenter. Hedmark/Oppland og Innlandet.

Figuren viser hvordan skjermbruken har utviklet seg over tid blant gutter og jenter. For 10 år siden var det hhv 62 % av guttene og 56 % av jentene som brukte minst 3 timer foran skjerm utenom skolen. Fra 2015 og utover har jentene nærmet seg guttene mer og mer, og fra 2021 er det en større andel jenter enn gutter som bruker minst 3 timer for skjerm.

Gjennom Ungdata blir ungdommene ikke bare spurt om hvor lang tid de bruker foran en skjerm. De blir også spurt om hvilke typer medier de faktisk bruker tiden på.

Figur 4.23. Prosentandel som bruker minst 1 time daglig på følgende blant gutter og jenter

I figuren vises en oversikt over hvilke medietyper som brukes mest blant gutter og jenter. Her ser vi at blant både gutter og jenter er det sosiale medier som er mest utbredt. 70 % av guttene og 89 % av jentene bruker minst 1 time daglig på sosiale medier. Når det gjelder spilling på telefon og nettbrett er kjønnsforskjellen derimot relativt liten, med hhv 31 % og 27 % for gutter og jenter. Vi ser heller ingen merkbare kjønnsforskjeller når det kommer til det å se på filmer, serier, andre tv-programmer eller youtube.

Den mest markante kjønnsforskjellen ser vi når det kommer til gaming i form av dataspill/tv-spill. Her bruke godt over halvparten (65 %) av guttene minst 1 time hver dag. Tilsvarende er det kun 14 % av jentene som spiller minst 1 time hver dag.

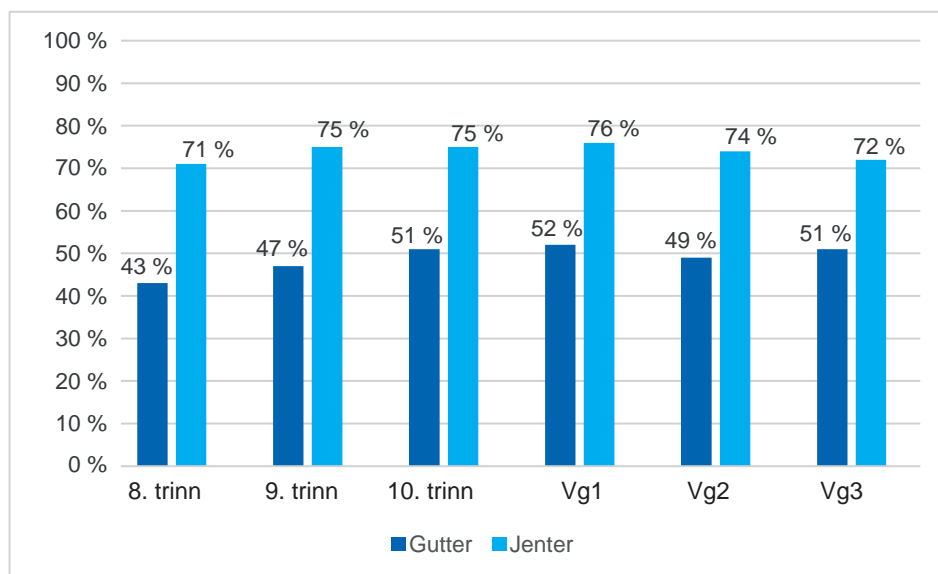
Når det gjelder lesing av bøker (ikke skolebøker) er det kun 7 % av jentene og 4 % av guttene som svarer at de gjør dette minst 1 time daglig. Noen vil nok hevde at det å lese minst 1 time daglig kanskje er mye å forvente av

ungdommer i dag. For å gi et litt mer finmasket bilde av leseaktiviteten kan det nevnes at på ungdomstrinnet er det slik at 66% svarer at de vanligvis aldri leser, mens 34 % leser noe daglig. På videregående er det 71% som svarer at de vanligvis aldri leser, mens 29 % leser noe daglig.

Som forrige figur viste, er sosiale medier noe av det ungdommene bruker mest tid på til daglig når det kommer til skjermbruk og forskjellige medieflater. Figuren over viste også at det er en betydelig større andel jenter enn gutter som bruker minst en time daglig på sosiale medier.

I figur 4.24 vises bruken av sosiale medier blant gutter og jenter på ulike trinn.

Figur 4.24. Andelen som bruker minst 2 timer daglig på sosiale medier blant gutter og jenter på ulike trinn

Her er det interessant å merke seg at for jentene så ligger andelen som bruker minst 2 timer på sosiale medier på 71 % allerede på 8.trinn, og bruken ligger stabilt rundt 75 % fra 9.trinn til Vg2. Hos guttene ser vi et annet utgangspunkt. Her er det kun 43 % på 8.trinn som bruker minst to timer daglig på sosiale medier. Utover ungdomsskolen og videregående

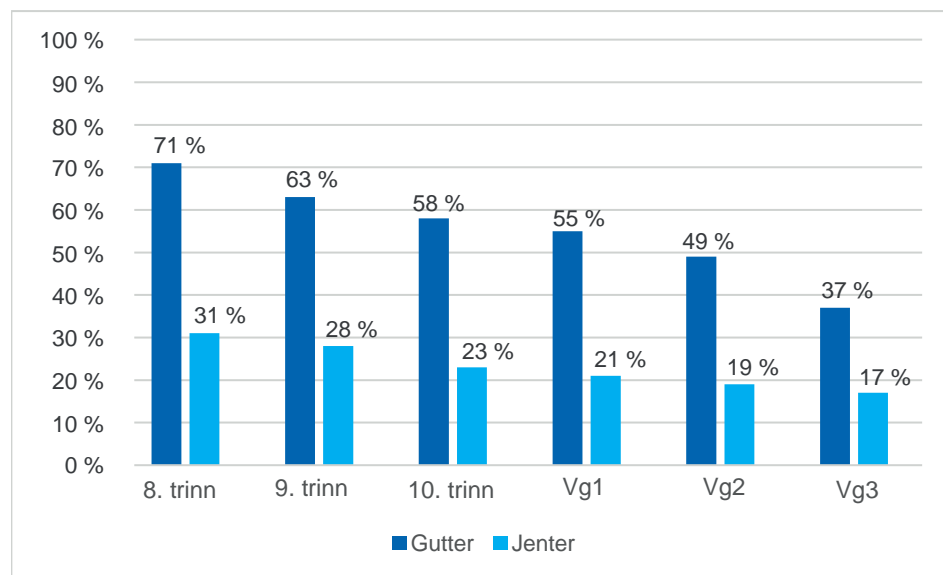

Foto: Mostphotos

blir forskjellen mellom gutter og jenter litt mindre, men det er fortsatt en forskjell på 21 prosentpoeng på Vg3.

I figur 4.25 vises tilsvarende fordeling på tid brukt på elektroniske spill.

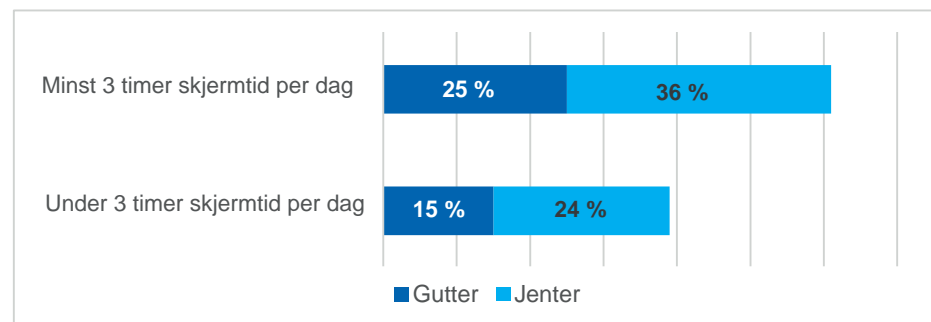
Figur 4.25. Andelen som bruker minst 2 timer på elektroniske spill blandt gutter og jenter på ulike trinn

Som for jentene når det gjelder sosiale medier er det hele 71 % av guttene på 8.trinn som bruker minst 2 timer på spilling daglig. Det er imidlertid slik at andelen av guttene som bruker så mye tid går jevnt nedover dess eldre elevene blir, og på Vg3 er andelen på 37 %. For jentene ser vi også en tilsvarende nedgang etter hvert som de bli eldre, men her er det kun 31% som bruker minst 2 timer på spilling på 8. trinn.

Det skrives mye om sammenhengen mellom skjermbasert aktivitet på kvelden og effekten dette kan ha på søvnkvalitet. I Ungdata spørres det ikke om når på døgnet de bruker skjerm, kun om hva hvor mye tid de bruker og hva de bruker tiden på. Det kan likevel være interessant å se på om det er forskjeller mellom hvordan ungdommene rapporterer om egen søvn med utgangspunkt i tiden de bruker på skjerm.

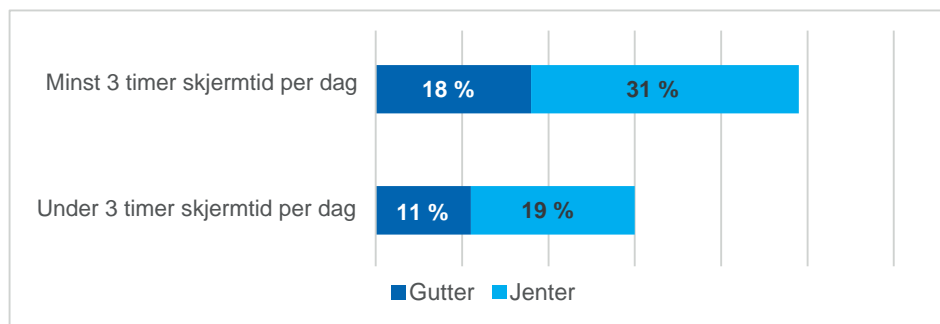
Figur 4.26. Andelen som har hatt problemer med å sovne minst tre dager i løpet av den siste uken blant gutter og jenter. Gutter og jenter er fordelt mellom de som har under 3 timer skjermtid og de som har minst 3 timer skjermtid.

En slik framstilling er vist i figur 4.27. Her er guttene og jentene delt i to grupper avhengig av om de bruker under 3 timer på skjerm eller minst 3 timer på skjerm daglig. Videre ser vi på andelen i hver av gruppene som svarer at de har hatt problemer med å sovne 3 dager eller mer siste uke. For begge kjønn er det slik at det er en større andel som rapporterer om søvnproblemer blant ungdommene som bruker mer enn 3 timer på skjerm daglig.

Ungdommene blir også spurt i hvilken grad de har vært så søvnige eller trøtte at det har gått utover enten skole eller fritid i løpet av den siste uka.

Figur 4.27. Andelen som har så søvning/trøtt at det har gått utover skole/ fritid 3 dager eller mer i løpet av den siste uken, blant gutter og jenter. Gutter og jenter er fordelt mellom de som har under 3 timer skjermtid og de som har minst 3 timer skjermtid.

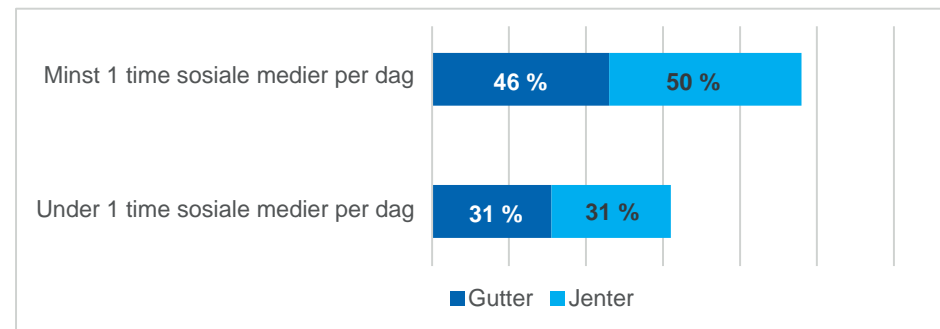

Også her ser vi at det er en større andel som har opplevd dette 3 dager eller mer siste uka blant de som bruker mest tid på skjerm når vi sammenligner med de som bruker minst tid.

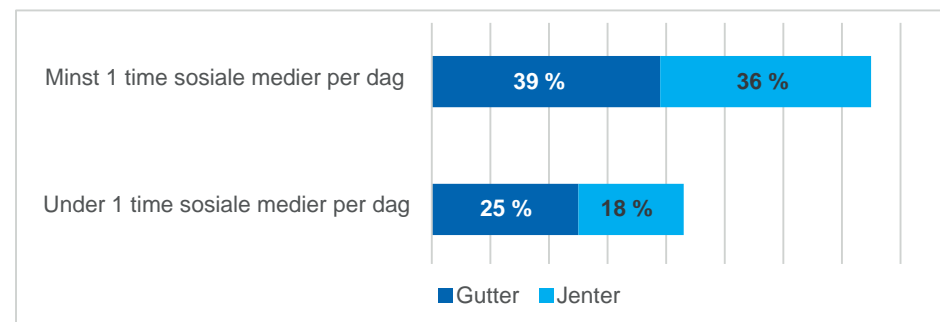
Som beskrevet i innledningen til dette kapitlet kan bruk av sosiale medier ha både positive og negative effekter på unges livskvalitet. En studie fra NTNU i Trondheim, basert på det mangeårige prosjektet "Tidlig trygg i Trondheim", har tatt utgangspunkt i intervjuer gjort med to års mellomrom fra barna var 10-18 år. Denne studien konkluderer med at de ungdommene som bruker sosiale medier mest over tid, også er mer sammen med venner fysisk (Steinsbekk et al., 2024)

I Ungdata spørres ungdommene om hvor ofte de har vært sammen med venner, enten hjemme hos seg selv eller hos dem. De blir også spurt om hvor ofte de har vært ute sammen med venner hele kvelden.

Figur 4.28. Andelen som har vært sammen med venner enten hjemme hos seg selv eller hos dem minst 2 ganger i løpet av den siste uken, blant gutter og jenter. Gutter og jenter er fordelt mellom de som har brukt under 1 time på sosiale medier per dag og de som har brukt minst 1 timer på sosiale medier per dag.

Figur 4.29. Andelen som har vært sammen med venner enten hjemme hos seg selv eller hos dem minst 2 ganger i løpet av den siste uken, blant gutter og jenter. Gutter og jenter er fordelt mellom de som har brukt under 1 time på sosiale medier per dag og de som har brukt minst 1 timer på sosiale medier per dag.

I figurene 4.28. og 4.29. vises andelen som har vært sammen med venner minst 2 ganger siste uka blant gutter og jenter fordelt etter hvor mye tid de bruker på sosiale medier. I begge figurene ser vi at det er en større andel som har vært sammen med venner blant de ungdommene som har brukt mest tid på sosiale medier. Dette gjelder for både gutter og jenter.

5. Skole og framtid

Foto: Mostphotos

5.1 Skole

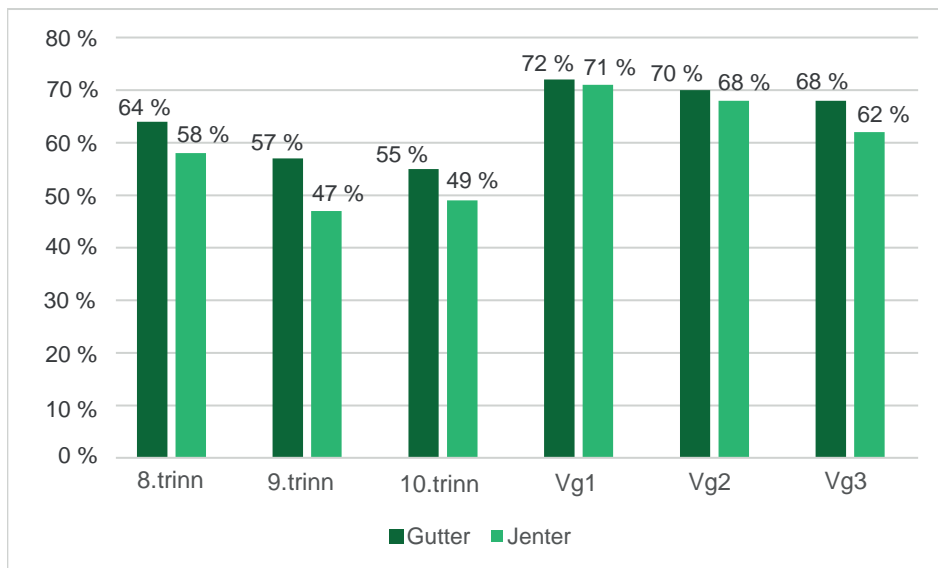
I 2024 har vi fått en ny opplæringslov (Opplæringsloven 2024). Den slår fast at «alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, inkludering, trivsel og læring». Skolen og skolehverdagen er en arena både for faglig og sosial læring og mestring og utgjør en stor og viktig del av hverdagen til barn og unge. Et godt skolemiljø, det vil si at man trives på skolen, føler seg inkludert, har venner å være sammen med og blir nok utfordret faglig, kan bidra til positiv utvikling for barn og unge, være risikoforebyggende og helsefremmende, bidra til bedre læring og skoleresultater og gjennomføring/fullføring av utdanning (Thapa m.fl. 2012).

De nasjonale resultatene fra Ungdata-undersøkelsen, viser at de aller fleste ungdommer trives på skolen (Bakken 2024). Dette samsvarer også med funn fra den årlige Elevundersøkelsen som også gjennomføres på alle skoler i Innlandet (og i Norge).

Selv om et stort flertall trives på skolen er det svært mange som oppgir at de kjeder seg på skolen og flere som gruer seg til å gå på skolen. Nasjonalt har det også siden 2010 vært en negativ utvikling på disse områdene (Bakken 2024). Det er relativt mye forsket på sammenhengen mellom kjedsomhet, læring og prestasjon og de negative effektene på resultater, herunder motivasjon, læringsatferd, karakterer og karriereambisjoner (Goetz m.fl 2019).

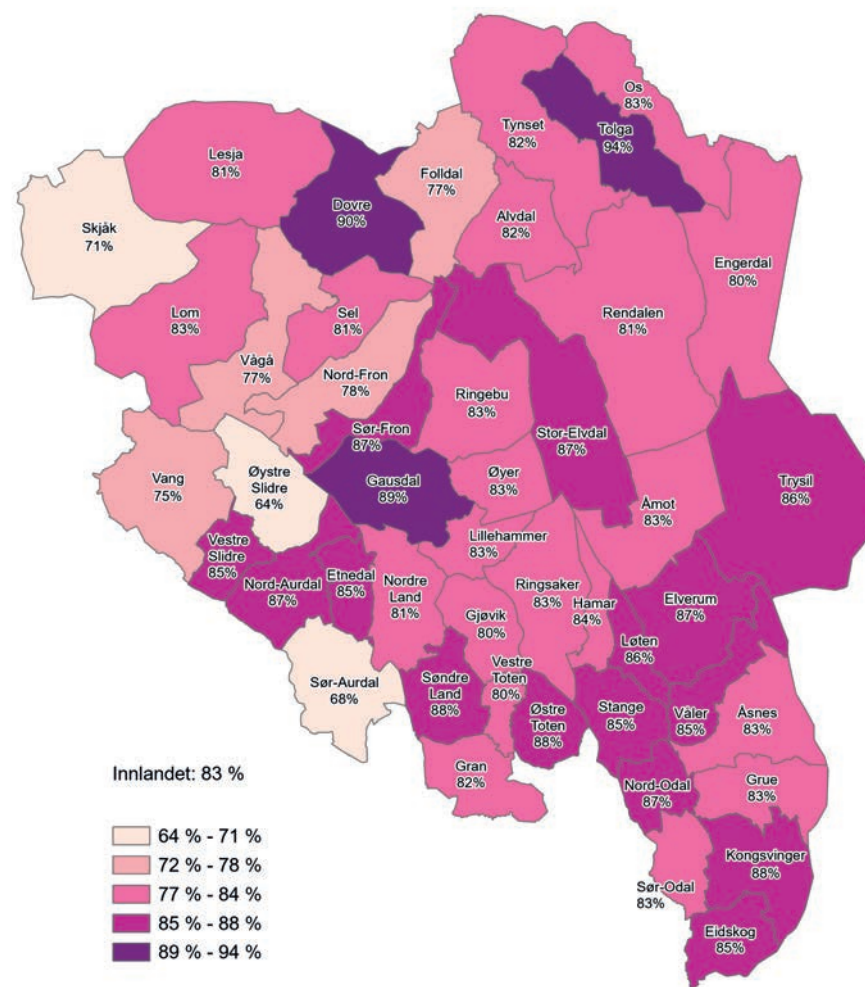
Det å oppleve at lærerne på skolen bryr seg kan føre til høyere engasjement hos elevene (Havik og Westergård, 2019). Lærerne på skolen er også sentrale voksenpersoner i skolelevenenes hverdag, og skal bidra til å skape gode relasjoner mellom lærere og elever og mellom elever på skolen.

Figur 5.1. Andelen elever som er fornøyd med skolen de går på etter kjønn og klassetrinn.

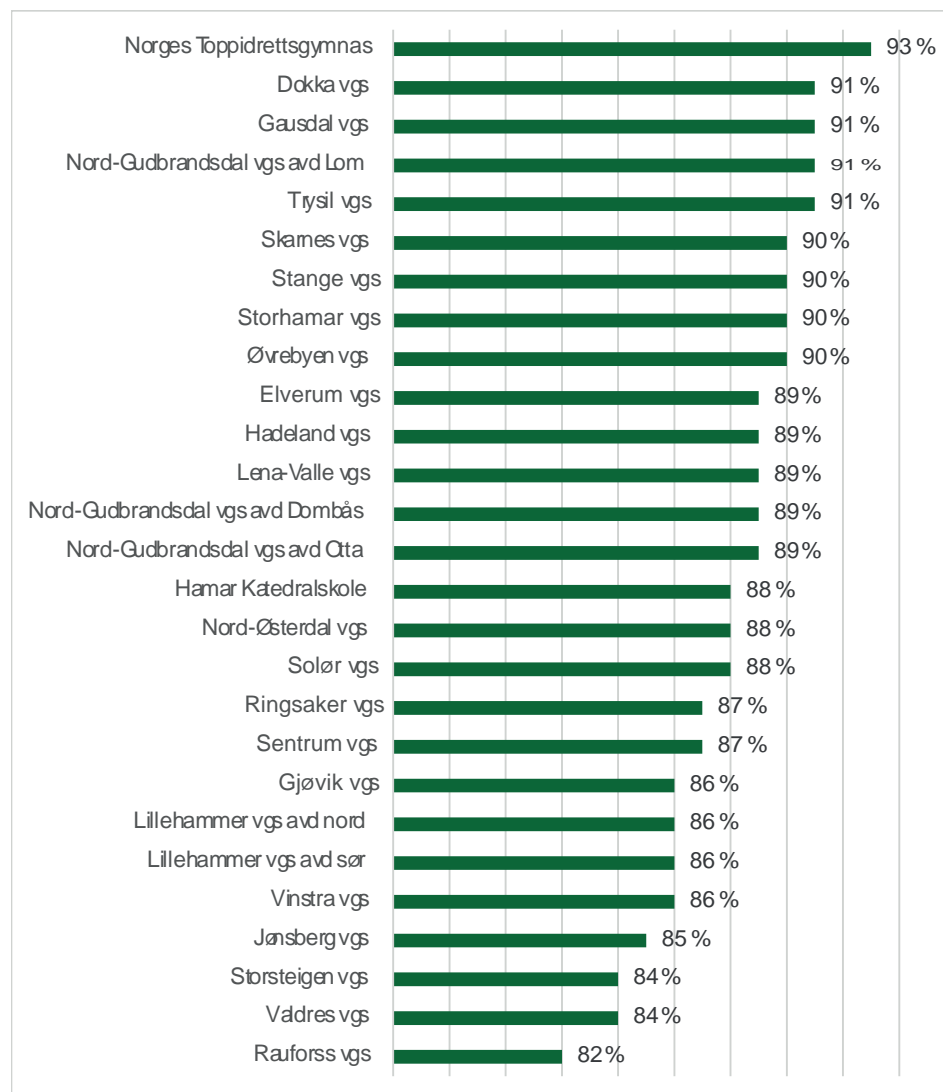
Figuren viser andelen av gutter og jenter som er fornøyd med skolen de går på. Jevnt over viser svarene at gutter er noe mer fornøyd med skolen de går på enn jenter. Figuren viser også at det er en relativt stor økning i de som svarer at de er fornøyd med skolen de går på fra 10. trinn til Vg1. Vi ser at trivselen øker når elevene starter på videregående skole. Dette kan delvis forklares med at elevene selv velger studieretning og da i større grad gjør egne valg for sitt videre utdanningsløp.

Kart 5.1. Trives godt/svært godt på skolen du går på. Ungdomsskole

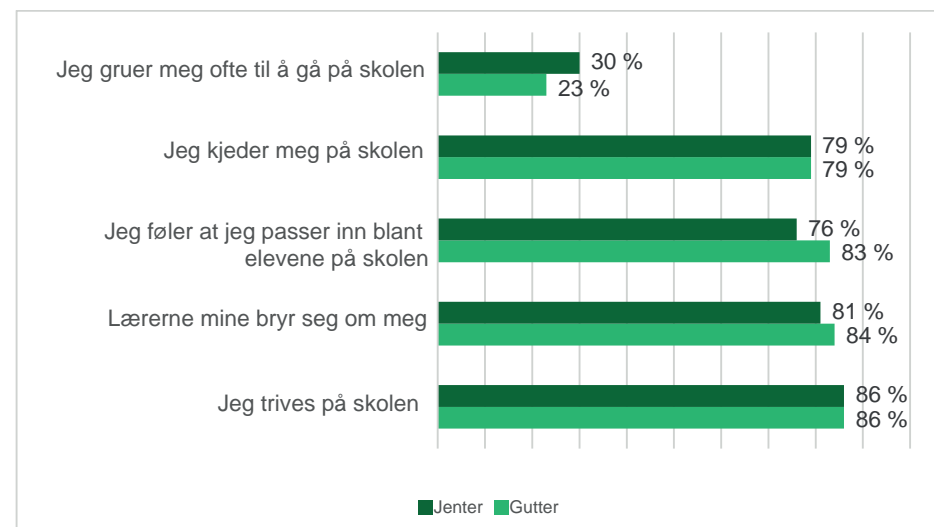
Av karter over ser vi at det er variasjoner i hvor godt elevene trives på skolen etter hvilken kommune de bor i. En mørk farge indikerer høy skole-trivsel.

Figur 5.2. Andel som er helt enig/litt enig i utsagnet “Jeg trives på skolen”. Videregående skole.

Oversikten viser at det er noe forskjell i skoletrivsel mellom de videregående skolene i Innlandet. Samtidig bør det på presiseres at alle skoler har en andel på over 80%, og at variasjonen mellom skolene er på 11 prosentpoeng (fra 82% til 93%).

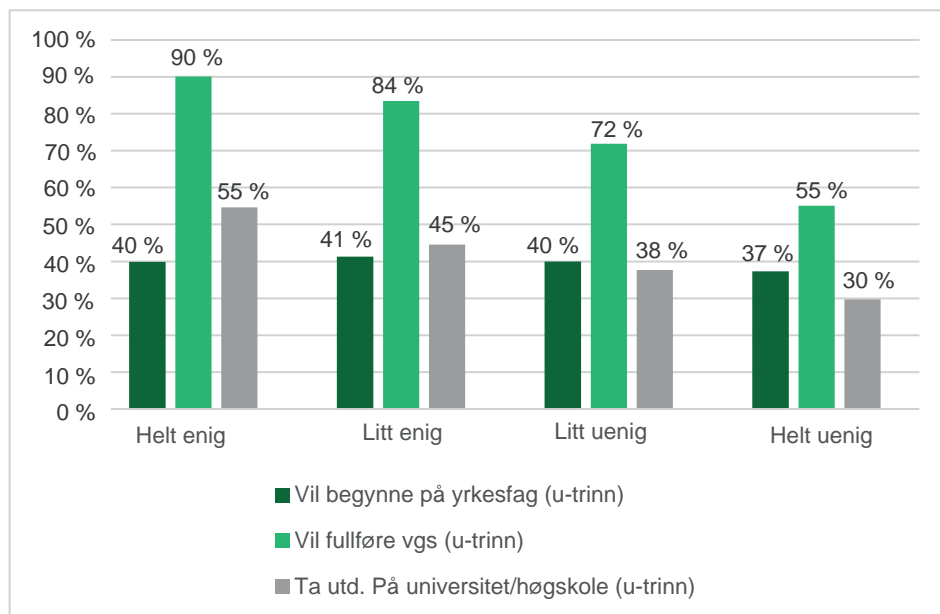
Figur 5.3. Prosentandel som er litt enig/helt enig i ulike utsagn om hvordan de har det på skolen. Alle skolenivåer, begge kjønn.

Figuren viser flere utsagn om hvordan skolen og skolehverdagen oppleves blant gutter og jenter i 8.trinn til Vg3. 86 % av både guttene og jentene svarer at de trives på skolen. Samtidig, svarer 79 % av guttene og jentene at de kjeder seg på skolen. Selv om en stor andel svarer at de trives på skolen, er det relativt mange som svarer at de gruer seg til å gå på skolen. Dette gjelder 23 % av guttene og 30 % av jentene.

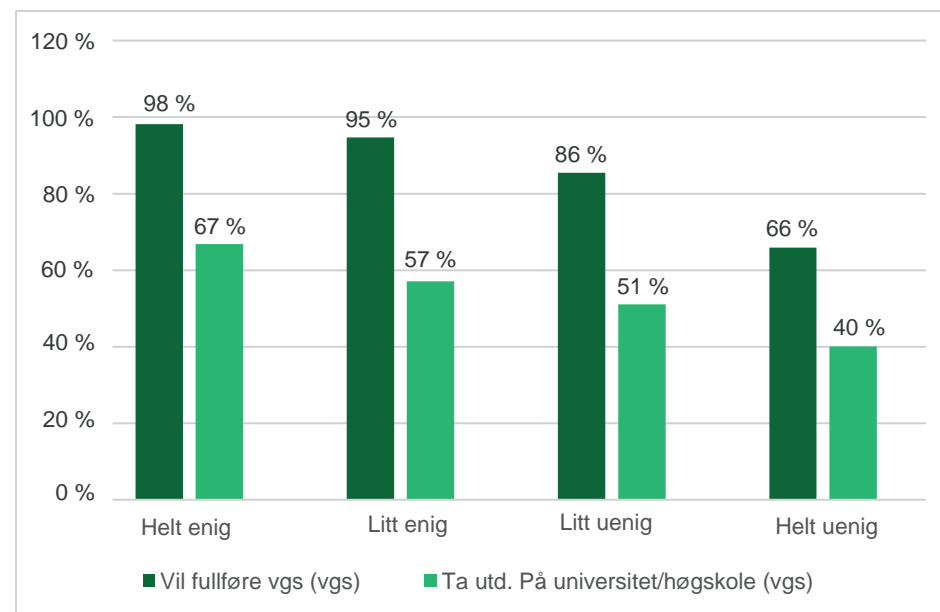
I kapittel 6.3 vil vi gå nærmere inn på mobbing, men resultatene viser at det er en del som svarer at de opplever mobbing på skolen, og tendensen i svarene er at det blir mindre mobbing jo lengere ut i utdanningsløpet elevene er. Selv om svært mange trives på skolen, svarer hele 79 % av både guttene og jentene at de kjeder seg på skolen. Flertallet av ungdommene svarer også at de føler at de passer inn blant elevene på skolen. Det er imidlertid flere gutter (83 %) enn jenter (76 %) som føler dette.

Figur 5.4. Skoletrivsel blant elever på ungdomsskolen etter om de vil begynne på yrkesfag, fullføre videregående og ta utdanning. På universitet/høgskole.

Av figuren over ser vi en sammenheng mellom andelen elever som trives på ungdomsskolen og tror de vil fullføre videregående skole. 90 % av de som er helt enig i at de trives på skolen tror de vil fullføre videregående, mens kun 55 % av de som er helt uenig i at de trives på skolen tror de vil fullføre videregående. Det er en sammenheng mellom skoletrivsel og om de vil begynne på yrkesfag og universitet, men den er noe mindre.

Figur 5.5. Skoletrivsel blant elever på videregående etter om de vil fullføre videregående og ta utdanning. På universitet/høgskole.

Figuren over viser en sammenheng mellom andelen elever som trives på videregående skole og tror de vil fullføre videregående skole og ta utdanning på universitet/høgskole. 98 % av de som er helt enig i at de trives på skolen tror de vil fullføre videregående, mens kun 66 % av de som

Foto: Mostphotos

er helt uenig i at de trives på skolen tror de vil fullføre videregående. 67 % av de som er helt enige i at de trives på skolen tror de vil ta utdanning på universitet/høgskole. Tilsvarende tall for de som er helt uenig at de trives på skolen er på 40 %.

5.2 Sammenhenger når det gjelder gjennomføring av videregående opplæring

Det er mange og komplekse sammenhenger til frafall og manglende gjennomføring av videregående opplæring. Unge som ikke fullfører videregående opplæring er en heterogen gruppe, og det er mange ulike historier og forløp bak tallene i gjennomføringsstatistikken.

Kunnskapssenter for utdanning (Lillejord m.fl. 2015) har utarbeidet en rapport om frafall i videregående opplæring som ble publisert i april 2015. Denne beskriver, i tråd med tidligere forskning, særlig fire forhold som forklarer frafall og manglende gjennomføring: Elevens kunnskapsbakgrunn (karaktergjennomsnitt fra grunnskolen), elevenes bakgrunn (sosiale faktorer), elevenes engasjement med skole og utdanning og konteksten utdanningen foregår i (geografi og utdanningsprogram).

Av alle disse forholdene er det elevenes kunnskaper og ferdigheter fra grunnskolen, målt i karakterer på 10.trinn, som har sterkest direkte effekt på om en elev gjennomfører videregående opplæring. Elever med lave karakterer fra grunnskolen er derfor en risikogruppe når det gjelder å fullføre videregående opplæring.

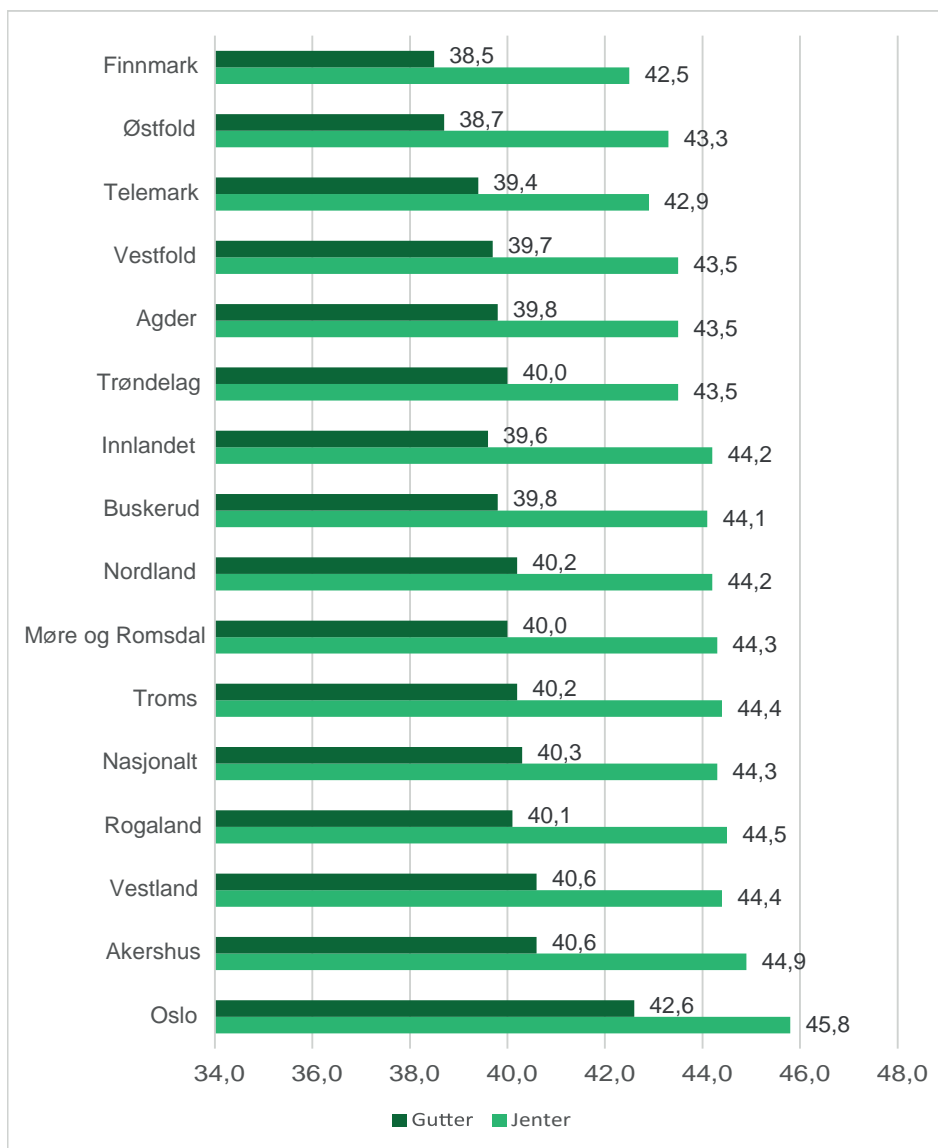
Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) har fulgt over 9000 elever og sett på hvordan det gikk med utdanning, jobb og inntekt 14 år etter at de gikk ut av 10. klasse i 2002. Rapporten (Markussen, 2014) viser at det som hadde sterkest direkte betydning for å fullføre videregående opplæring eller ikke, dersom alle andre forutsetninger var like, var elevenes kunnskapsgrunnlag (grunnskolepoeng) etter 10. trinn. Dersom gjennomsnittskarakteren for elevene i grunnlaget for rapporten økte fra 2 til 3, økte sannsynligheten for å fullføre og bestå videregående fra 37 % til 63 %. Dersom gjennomsnittskarakteren økte til 4, økte sannsynligheten for å bestå til 84 %.

Rapporten til Kunnskapssenter for utdanning sier også noe om tiltak og effekten av tiltak for å forebygge frafall og manglende gjennomføring. Kort oppsummert konkluderes det med at ingen tiltakskategorier fremstår som klart bedre enn andre, men at innsatsen som legges i å implementere tiltak og oppfølging av disse har stor betydning for effekten. Implementeringskvalitet betyr altså mer enn tiltakskategorien. Dette sier noe om at hvordan skolens ledelse og skolen som organisasjon jobber systematisk, har stor betydning for å heve gjennomføringsgraden og minske frafallet i videregående opplæring.

Foto: Pixabay

Figur 5.6. Gjennomsnittlig grunnskolepoeng etter skoleåret 2023/24. Fylker. (Kilde: Udir).

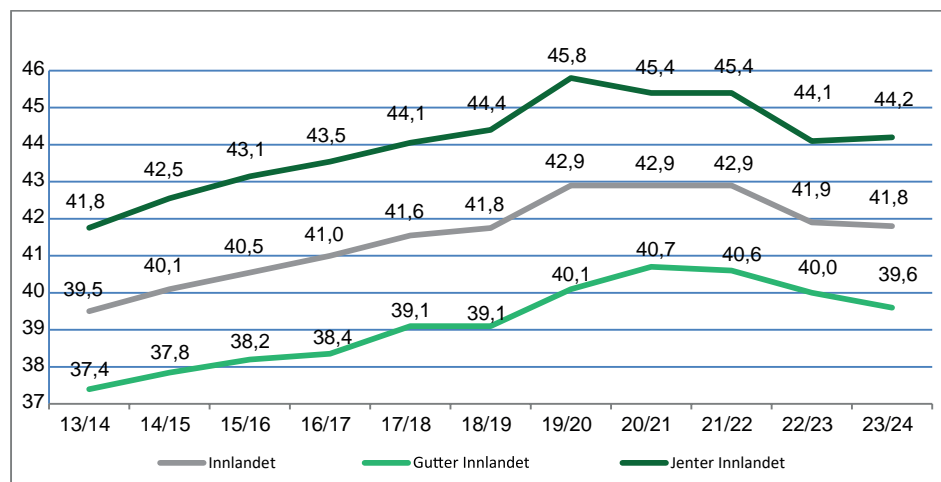
Gjennomsnittlig grunnskolepoeng til elever som gikk ut av grunnskolen i Innlandet fylke i 2023/2024 er lavere enn nasjonalt snitt. Figuren 5.7. viser at gjennomsnittlig grunnskolepoeng i Innlandet går ned fra forrige skoleår. Dette gjelder også for landet. Nedgangen er på 0,1 grunnskolepoeng for Innlandet og 0,2 for landet. Dermed ligger Innlandet 0,4 grunnskolepoeng under landsgjennomsnittet.

Det er fremdeles stor forskjell mellom kjønn – jenter har vesentlig bedre resultater fra grunnskolen enn gutter. Denne forskjellen finner vi også i øvrige fylker og nasjonalt. Kjønnsforskjellene er større i Innlandet enn nasjonalt. Gutter i Innlandet gikk ned med 0,4 grunnskolepoeng fra forrige år, mens jenter gikk opp 0,1 grunnskolepoeng. Både gutter og jenter i landet gikk ned 0,2 grunnskolepoeng. Dermed har gutter i Innlandet økt avstanden til landsgjennomsnittet, mens det for jenter er redusert.

Blant elevene som gikk på videregående skoler i Innlandet 2023/2024 hadde 9,1 % av guttene under 30 grunnskolepoeng, og 13 % mellom 30 og 35 poeng. Av jentene hadde 4 % under 30 grunnskolepoeng, og 7,2 % mellom 30 og 35 poeng (VGO Innlandet). I tillegg finnes en gruppe elever som av ulike årsaker ikke har registrert grunnskolepoeng i våre systemer. Dette kan for eksempel være elever som ikke har gjennomført norsk grunnskole. Denne elevgruppen utgjør 3,2 % av elevmassen.

Figur 5.7. Gjennomsnittlig grunnskolepoeng i Innlandet fra skoleåret 2013/14 til 2023/24 (Kilde: Udir).

Forskning på kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner finner at elevenes sosiale bakgrunn generelt sett har langt større betydning for skoleprestasjoner enn kjønn (Backe-Hansen 2014). Det er derfor ikke fruktbart å bare fokusere på kjønn, selv om det som skal forklares er kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner. Det interessante er å se hvordan f.eks. kjønn, sosial bakgrunn, belastningsfaktorer i oppveksten og skolerelaterte forhold virker sammen. I rapporten til NIFU fra 2020 vises det også til at kjønnsforskjeller ikke blir like betydningsfullt som kunnskapsnivået etter 10. trinn når det gjelder videre utdanning, yrkesliv og inntekt. Som 30 åringer hadde gutter i grunnlaget til rapporten i gjennomsnitt større sannsynlighet for å være i jobb og de tjente i gjennomsnitt bedre.

Det er en sterk statistisk sammenheng mellom den enkelte elevs skolefaglige resultater på ulike trinn opp igjennom grunnskolen og videregående opplæring. Resultater fra nasjonale prøver på 5. trinn har stor betydning for resultater på nasjonale prøver på 8. trinn, og resultater fra nasjonale prøver på 8. trinn har stor betydning for avgangresultater fra 10. trinn. Avgangresultater fra 10. trinn har som tidligere nevnt stor betydning for resultater i videregående skole (NIFU 2020 og Kunnskapsdepartementet 2014). Det er derfor grunn til bekymring over den høye andelen elever i

Innlandet med lave karakterer fra grunnskolen. Likeledes er det grunn til bekymring rundt den systematiske forskjellen i grunnskolepoeng mellom kommuner i Innlandet. Dette gir de videregående skolene i Innlandet et utfordrende utgangspunkt for å bedre gjennomføringen i fylket.

Tabell 5.1. viser gjennomsnittlig grunnskolepoeng i Innlandet brutt ned på kommunenivå. For å øke volumet på utvalgene er resultatet for de fem siste årene slått sammen. Figuren viser at det er store forskjeller mellom kommunene i fylket.

Foto: Mostphotos

Tabell 5.1. Gjennomsnittlig grunnskolepoeng for kommuner i Innlandet i skoleårene f.o.m. 2019/20 t.o.m. 2023/24 (Kilde: Udir)

Sør-Odal	39,6
Løten	40,3
Sør-Fron	40,5
Os	40,6
Øystre Slidre	40,6
Nordre Land	41,1
Ringsaker	41,1
Vågå	41,2
Nord-Odal	41,2
Åsnes	41,2
Kongsvinger	41,4
Nord-Fron	41,4
Søndre Land	41,5
Grue	41,6
Våler	41,8
Åmot	41,8
Sør-Aurdal	41,9
Eidskog	42,0
Folldal	42,0
Østre Toten	42,1
Gran	42,4
Innlandet	42,5
Vestre Toten	42,5
Etnedal	42,5
Ringebu	42,7
Nord-Aurdal	42,9

Skjåk	42,9
Landet	42,9
Lesja	43,0
Alvdal	43,0
Gjøvik	43,1
Sel	43,2
Tolga	43,2
Lom	43,3
Gausdal	43,3
Øyer	43,5
Vestre Slidre	43,5
Elverum	43,5
Lillehammer	43,6
Stange	43,6
Engerdal	43,7
Tynset	43,8
Hamar	43,8
Trysil	43,9
Vang	44,1
Stor-Elvdal	44,5
Rendalen	44,8
Dovre	45,1

Foreldrenes utdanningsnivå og betydning for barnas læring i skolen

Elevenes sosiale bakgrunn har mye å si for deres skoleresultater. Foreldrenes utdanning har både direkte og indirekte påvirkning på resultatene av utdanning. Dette ses gjennom grunnskolepoeng som videre påvirker kompetanseoppnåelsen i videregående opplæring og høyere utdanning. Ved å ta hensyn til både direkte og indirekte påvirkninger er det sosial bakgrunn som har sterkest betydning for kompetanseoppnåelse både fra videregående opplæring og høyere utdanning (NIFU 2020).

Foreldrenes utdanningsnivå er én indikator på elevers sosiale bakgrunn. Tabell 5.2. viser at utdanningsnivået blant den voksne befolkningen i Innlandet er lavere enn nasjonalt. Det er store forskjeller mellom kommunene når det gjelder innbyggernes utdanningsnivå. 27 % av den voksne befolkningen i Innlandet har grunnskole som høyeste utdanning.

Som i landet for øvrig, er utdanningsnivået i Innlandet økende. Forskyvningene mellom nivåene i Innlandet gir seg utslag i at gruppa med grunnskole som høyeste utdanning blir relativt sett mindre, og gruppa med både videregående- og fagskolenivå og høyere utdanning blir større.

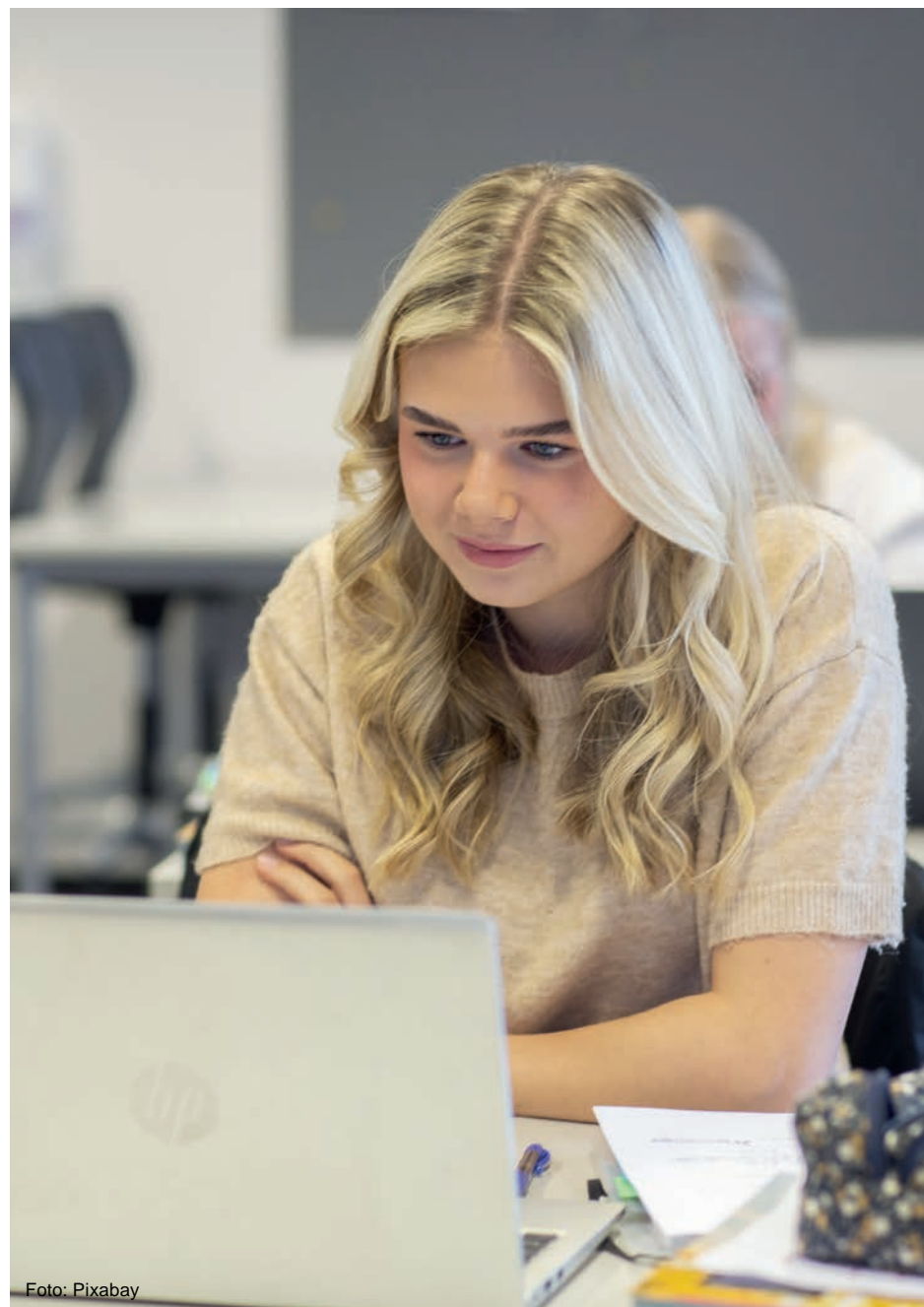

Foto: Pixabay

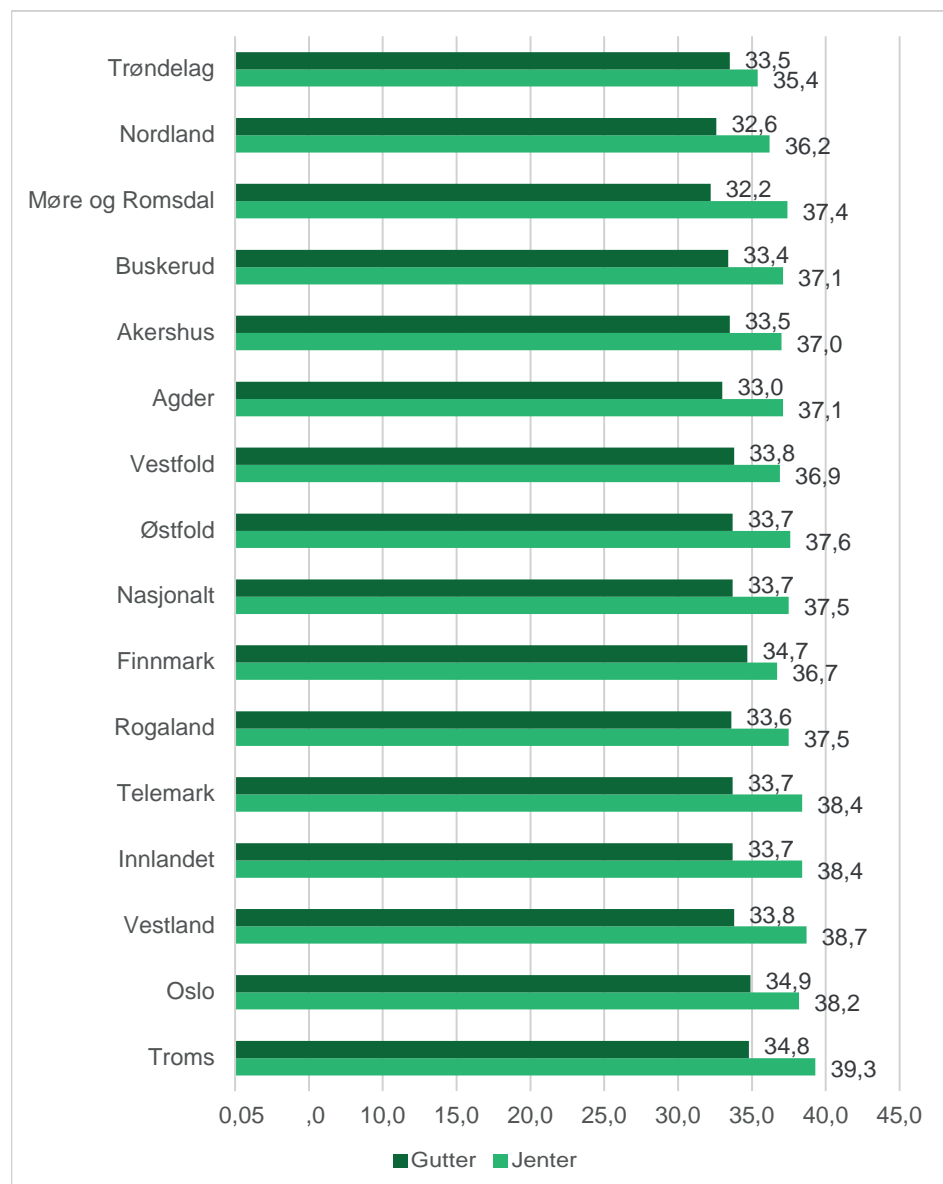
Tabell 5.2. Utdanningsnivå for personer over 16 år i landet, Innlandet og kommuner i Innlandet (Kilde: SSB).

	Grunnskolenivå	Videregående- og fagskolenivå	Universitets- og høghskolenivå
Hele landet	23,4	39,1	37,4
Innlandet	27,0	43,7	29,4
Tolga	19,0	45,3	35,7
Lillehammer	19,5	36,8	43,6
Tynset	20,4	46,6	33,1
Os	21,3	50,0	28,7
Lesja	21,7	51,6	26,8
Lom	22,0	53,3	24,7
Hamar	22,1	35,7	42,2
Øystre Slidre	22,1	49,9	28,1
Alvdal	22,5	52,4	25,1
Folldal	22,7	47,9	29,4
Vang	23,1	47,8	29,1
Skjåk	23,4	52,7	23,9
Vestre Slidre	23,4	50,7	25,9
Dovre	23,9	53,0	23,0
Gjøvik	25,2	41,5	33,2
Øyer	25,2	47,2	27,6
Nord-Aurdal	25,2	48,7	26,1
Vågå	26,5	50,7	22,8
Sør-Fron	26,6	49,7	23,8
Elverum	26,8	40,7	32,5
Gausdal	27,0	48,8	24,1
Stange	27,1	40,5	32,4
Rendalen	27,2	48,8	24,0
Engerdal	27,4	46,8	25,8
Sel	27,4	48,6	24,1
Østre Toten	27,6	46,0	26,4
Ringebu	27,8	48,5	23,7

	Grunnskolenivå	Videregående- og fagskolenivå	Universitets- og høghskolenivå
Gran	28,3	47,1	24,6
Sør-Aurdal	28,5	49,1	22,5
Ringsaker	28,7	44,2	27,1
Vestre Toten	29,3	46,8	23,8
Nord-Fron	29,4	48,3	22,3
Stor-Elvdal	30,0	44,4	25,6
Trysil	30,4	45,4	24,2
Etnedal	30,5	44,8	24,6
Kongsvinger	31,0	42,5	26,5
Søndre Land	31,2	45,5	23,3
Løten	31,3	44,1	24,6
Åmot	31,7	43,4	24,9
Nordre Land	32,6	46,9	20,6
Åsnes	32,9	45,1	22,0
Sør-Odal	33,0	44,3	22,7
Våler	33,4	46,4	20,1
Grue	33,5	46,2	20,4
Nord-Odal	35,9	44,7	19,3
Eidskog	36,0	45,4	18,6

Kunnskap om utdanningsnivået i Innlandet er nyttig i arbeidet for økt gjennomføring og økt læringsutbytte i fylket. Statistikken indikerer at det relativt sett er en større andel elever i Innlandet som har foreldre med grunnskole som høyeste fullførte utdanning sammenlignet med nasjonalt snitt.

Figur 5.8. Grunnskolepoeng for elever (begge kjønn, gutter og jenter) med foreldre med grunnskole som høyeste utdanningsnivå (Kilde: SSB).

Figuren viser grunnskolepoengsum for elever med foreldre med grunnskole som høyeste utdanning. I 2024 oppnådde gutter i Innlandet med foreldre som har grunnskole som høyeste fullførte utdanning i gjennomsnitt 33,7 grunnskolepoeng. Dette er likt med landsgjennomsnittet for gutter, men er likevel en nedgang sammenlignet med forrige år. For jenter med foreldre som har grunnskole som høyeste fullførte utdanning, var gjennomsnittet 38,4 grunnskolepoeng i Innlandet og tilsvarende 37,5 grunnskolepoeng i landet. Det er en markant økning for jenter i Innlandet, mens det er en nedgang i landet. For Innlandet sin del har økningen totalt sett vært større for denne elevgruppen enn i landet, og Innlandet ligger totalt sett 0,5 grunnskolepoeng over landsgjennomsnittet.

Nordahl (2007) identifiserer to sentrale forhold knyttet til foreldres betydning for elevenes læringsutbytte i tillegg til foreldrenes utdanningsnivå; foreldrestøtte og samarbeid skole og hjem.

Foreldrestøtte handler om at foreldrene viser engasjement og interesse for barnas skolegang hjemme. Det handler om å ha en positiv innstilling til skolen, oppmuntre barna og etablere gode rutiner for skolearbeid hjemme. Nordahl antar at mange foreldre er relativt uvitende om den betydningen de har for egne barns situasjon og prestasjoner i skolen, og mener skolen i større grad må oppmuntre og styrke foreldrene i deres viktige rolle.

Et godt samarbeid mellom hjem og skole, der også foreldrene har en aktiv rolle, har positiv betydning for barn og unge på en rekke områder relatert til skolen. Det fører til bedre læringsutbytte, bedre trivsel, færre atferdsproblemer, mindre fravær, bedre arbeidsvaner, en mer positiv holdning til skolen, bedre leksevaner og arbeidsinnsats og høyere ambisjoner med hensyn til utdanning (Utdanningsdirektoratet 2015a). Det er derfor viktig at skolen som den profesjonelle part har god kompetanse i å samarbeide med foresatte.

Foto: Mostphotos

5.3 Fremtid

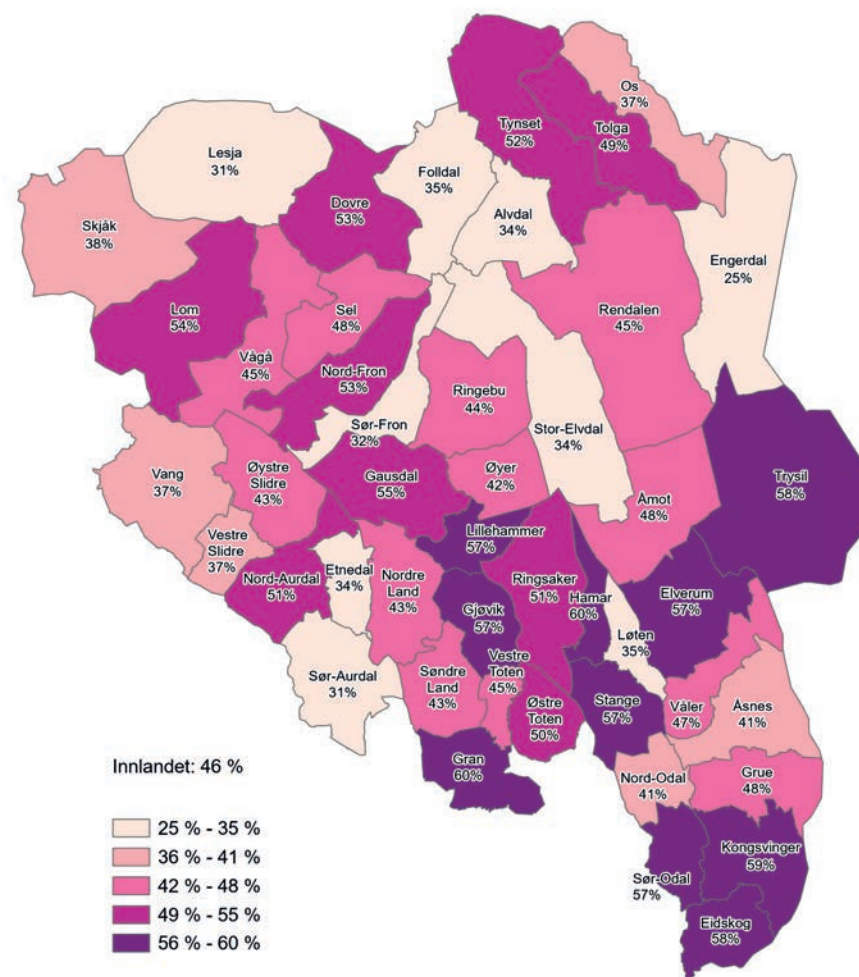
Figur 5.9. Elevenes tanker om fremtiden etter skolenivå (svart «ja»)

I Ungdata spørres det også om ungdommenes fremtidstanker jf. figuren over, og hvordan de tenker livet deres vil bli. 69 % av ungdomsskole- og videregåendelevener svarer at det tror de vil komme til å få et godt og lykkelig liv. Det er imidlertid noen forskjeller i svarene om hvordan ungdomsskoleelever og videregåendeelever tror fremtida vil bli. 19 % av ungdomsskoleeleverne svarer at de tror at de noen gang vil bli arbeidsledig. På videregående går dette ned til 11 %. 84 % av ungdomsskoleeleverne svarer at de vil komme til å fullføre videregående utdanning, mens 95 % av elevene i videregående svarer dette.

Et liknende bilde tegner seg for høyere utdanning. 61 % på videregående svarer at de vil komme til å ta utdanning på universitet eller høyskole, mens 47 % av ungdomsskoleeleverne svarer det. Dette tyder på at jo lengere ut i utdanningsløpet en elev er, jo mer positiv er en til å fullføre/fortsette å utdanne seg. Videre viser figuren også at andelen som tror de kommer til å bli arbeidsledige reduseres når elevene blir eldre.

Kart 5.2. prosentandel som tror at de vil komme til å ta utdanning på universitet eller høyskole. Begge skolenivåer.

Kartet over viser at det er stor variasjon mellom kommunene etter om ungdommene tror at de vil komme til å ta utdanning på universitet eller høyskole. Mørke farger på kartet/høye tall viser kommuner med en høy andel elever som tror de vil ta utdanning på universitet eller høyskole.

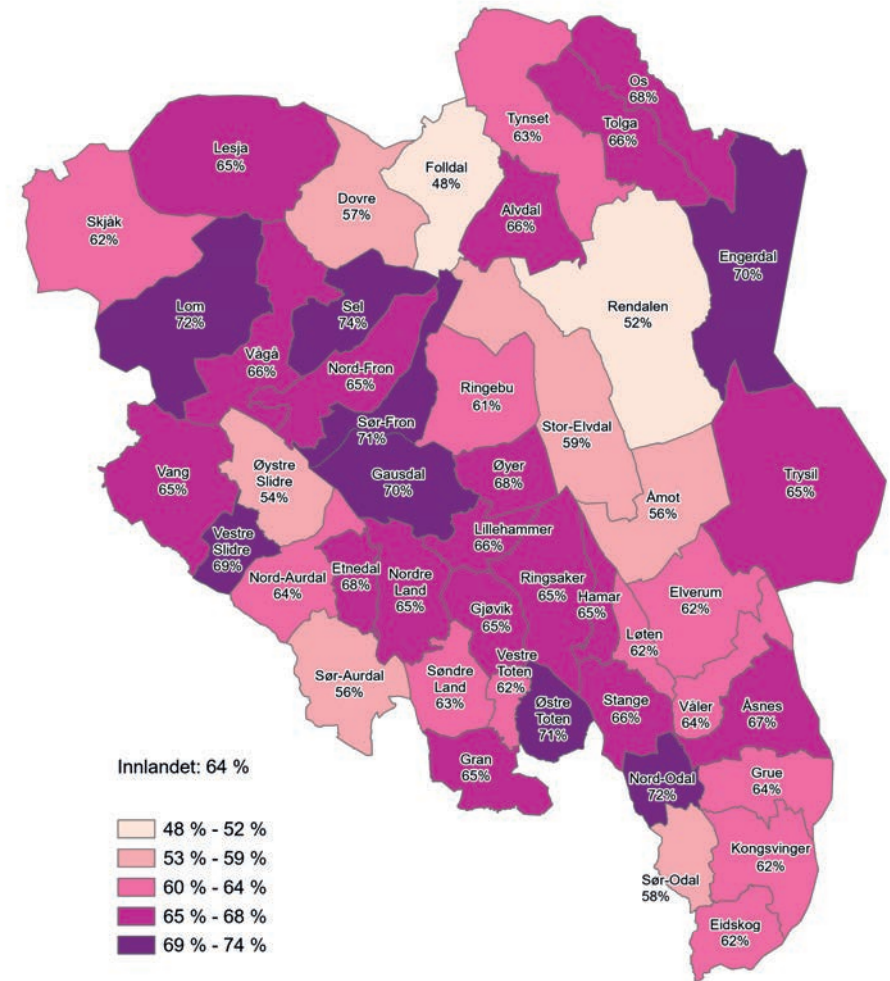
Når det gjelder gjennomføring av videregående opplæring, viser svarene at de aller fleste tror de kommer til å gjennomføre videregående, og fra ungdomsskolen til videregående er det ytterligere flere som tror de kommer til å gjennomføre. I 2023 gikk 96,8 % av elevene i grunnskolene i Innlandet direkte over til videregående opplæring (Udir statistikkbank). Gjennomføringsstatistikken for videregående opplæring i Innlandet, viser at om lag 81% av elevene gjennomfører videregående opplæring 5/6 år etter de startet på vg1 for første gang (Udir Statistikkbank).

Når det gjelder høyere utdanning, er det derimot noe mer variasjon mellom kommunene. Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse presenterer i et notat flere faktorer som er med på å påvirke utdanningsvalg. Foreldres utdanningsnivå er en viktig indikator for valg av høyere utdanning. Videre viser notatet at ungdommer fra bynære og sentrale strøk i større grad velger høyere utdanning enn ungdommer fra distriktene, som oftere velger kortere og profesjonstrettede utdanninger, og at jenter i større grad velger høyere utdanning enn gutter (Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, 2024).

Foto: Mostphotos

Kart 5.3. Føler sterk tilhørighet der du bor (Andelen som har svart 8 eller mer på en skala fra 0 til 10)

Av fargene i kartet over ser vi at det er kommunale forskjeller mellom kommunene etter hvor sterk tilknytning elevene har til der de bor. En mørk farge indikerer en sterk tilknytning til der du bor.

5.4 Lekser

Ungdataundersøkelsen spør også om hvor mye tid elevene bruker på lekser. Det er relativt store forskjeller mellom kommunene i svarene på om elevene bruker minst 1 time på skolearbeid utenom skoletiden. I gjennomsnitt er det omtrent 28 % av elevene som bruker minst en time på skolearbeid.

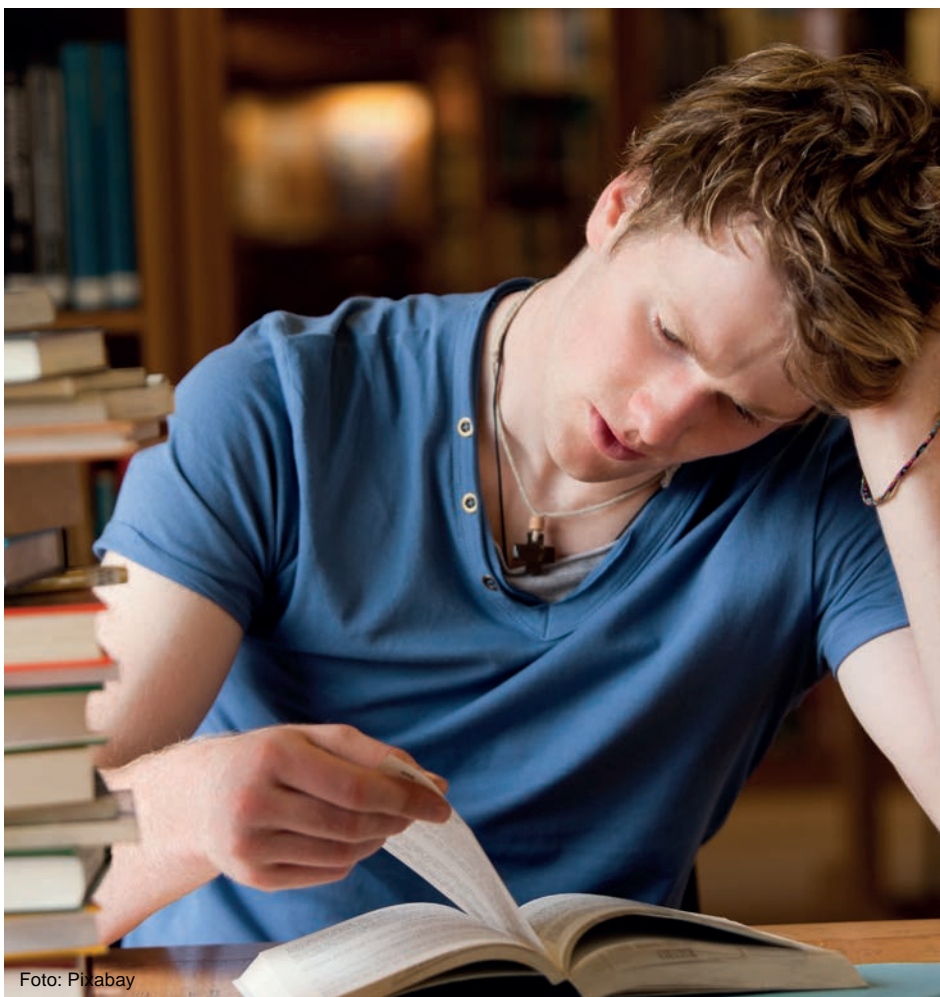
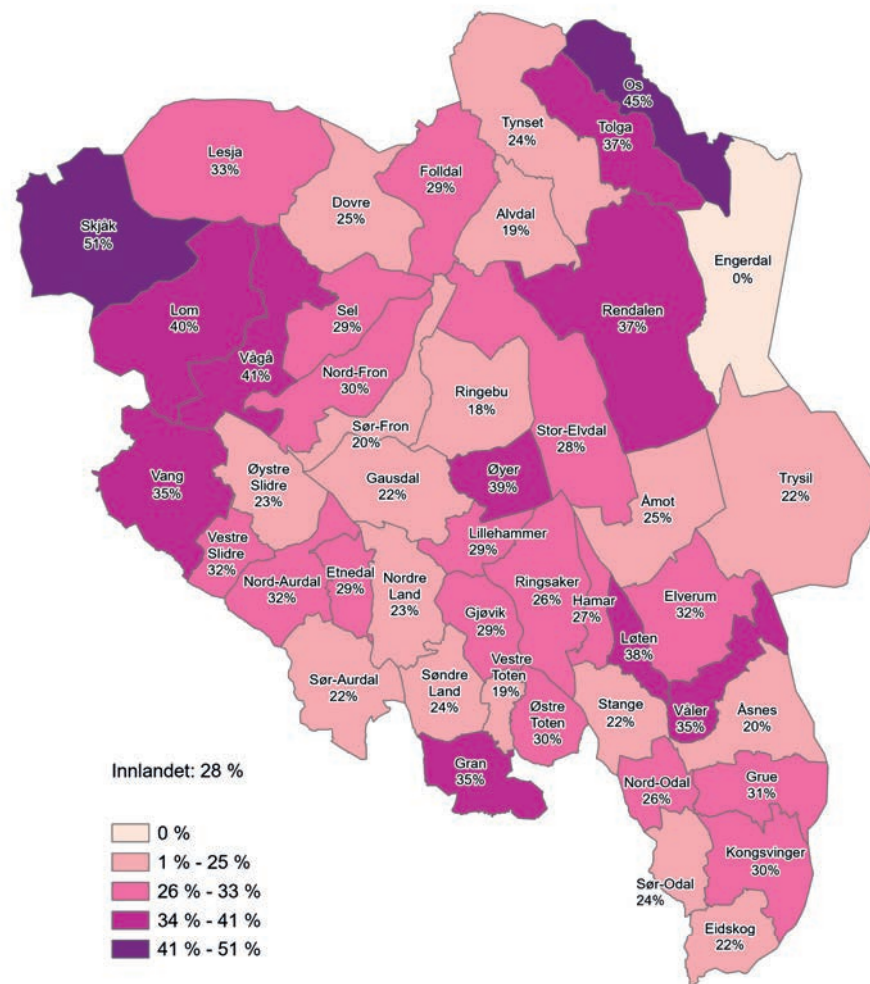

Foto: Pixabay

Kart 5.4. Andel som bruker minst 1 time på lekser og annet skolearbeid hver dag. Begge skolenivåer.

Karter viser en stor variasjon mellom kommunene når det gjelder andelen elever som bruker minst 1 time på lekser og annet skolearbeid her dag. En mørk farge indikerer en stor andel elever som bruker minst en time på lekser og annet skolearbeid.

Foto: Mostphotos

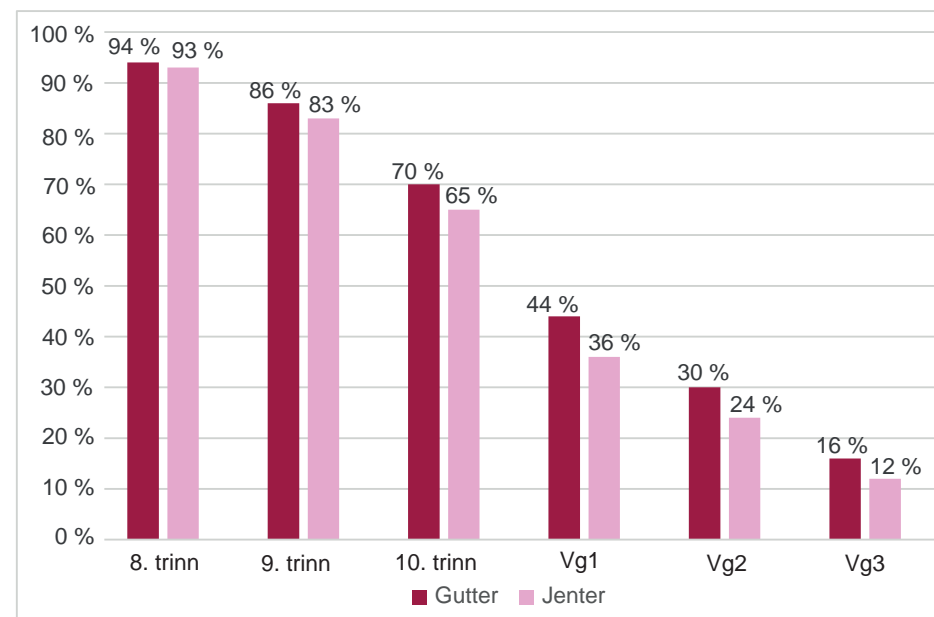
6. Rus og risikoatferd

6.1 Alkohol og tobakk

Ungdomstiden er ofte den perioden i livet hvor man utforsker mest. Mange unge drikker alkohol for første gang i løpet av ungdomsårene. Det ligger i ungdoms natur å teste og prøve ut nye ting, men de fleste ungdommer i Norge prøver alkohol for første gang ganske sent i ungdomsårene. Sammenlignet med ungdom ellers i Europa så drikker norsk ungdom mindre og debuterer senere. Helt fra årtusenskiftet var det en markant nedgang i andelen unge som oppga at de hadde vært beruset, mens de siste årene ser det ut til at denne tendensen flater noe ut (Alkoholbruk blant ungdom - FHI).

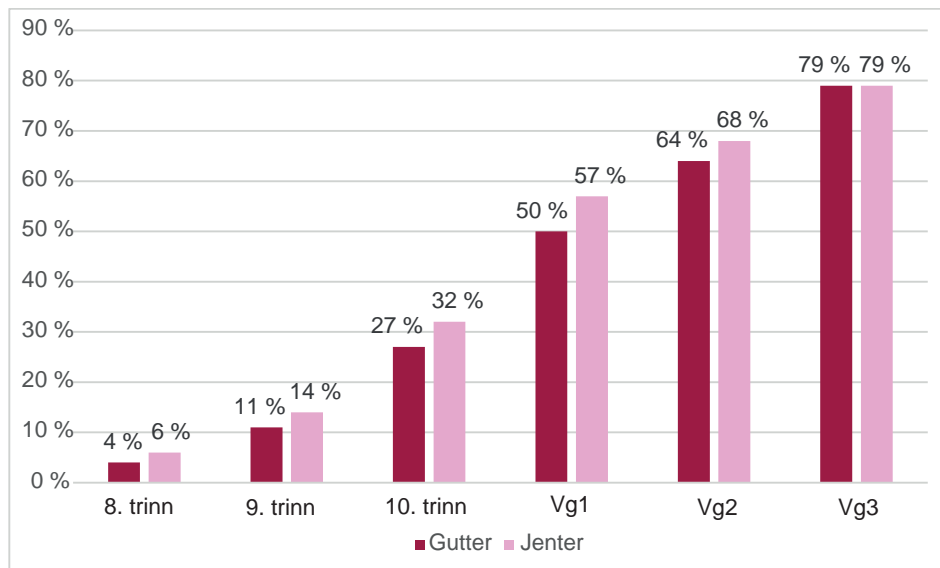
De aller fleste ungdom på ungdomsskolen har aldri smakt alkohol, men i stedet for ser vi en tydelig sammenheng mellom andelen unge som har vært beruset og økende alder, naturlig nok. Jo eldre ungdommene blir, jo vanligere er det at de har smakt alkohol eller vært beruset. På ungdomsskolen er det svært få som drikker alkohol og i 8. trinn har de aller fleste aldri smakt, eller kun smakt noen få ganger. I stedet for ser vi også tydelige forskjeller mellom by og land når det gjelder alkoholkonsum blant ungdom. Det er vanlig å se at en høyere andel ungdom har vært beruset på ungdomsskolen i landlige områder og bygdekommuner sammenlignet med kommuner som er tilknyttet en by.

Figur 6.1. Prosentandel som aldri har smakt alkohol eller bare har smakt noen få ganger. Blant gutter og jenter på ulike klassetrinn

Figuren viser at det jevnt over er flere jenter enn gutter som drikker alkohol, selv om disse forskjellene er små. Det 3. året på videregående, når ungdommene har fylt 18 år, er det imidlertid ingen forskjell mellom kjønn, blant ungdom som har vært beruset.

Figur 6.2. Prosentandel som har vært beruset i løpet av det siste året minst en gang. Blant gutter og jenter på ulike klassetrinn

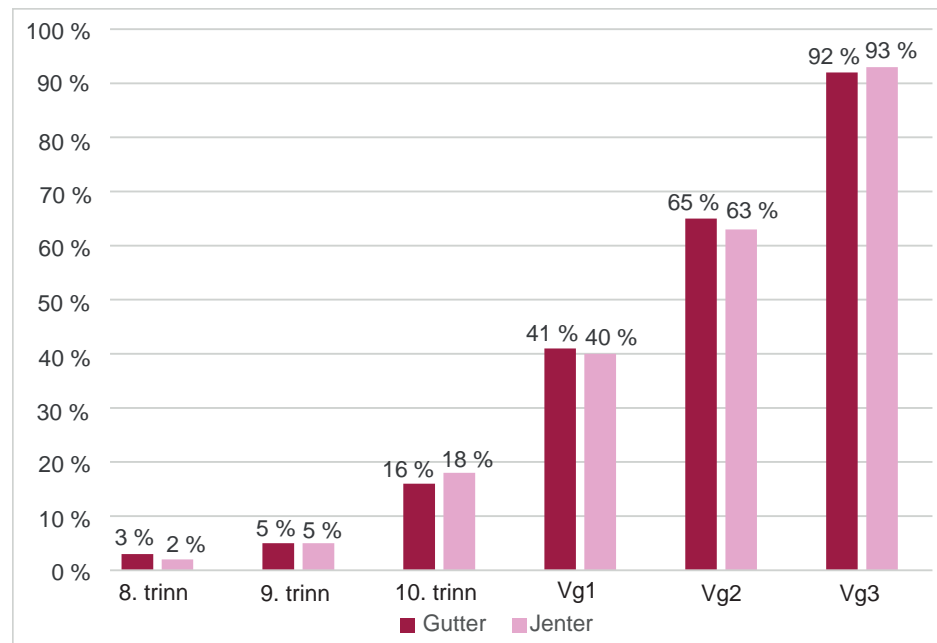

Figuren viser at andelen med ungdom som svarer at de har vært beruset øker jevnt fra 8. trinn til Vg3. Videre ser vi at det er noe flere jenter som oppgir at de har vært beruset på alle årstrinn med unntak av Vg3.

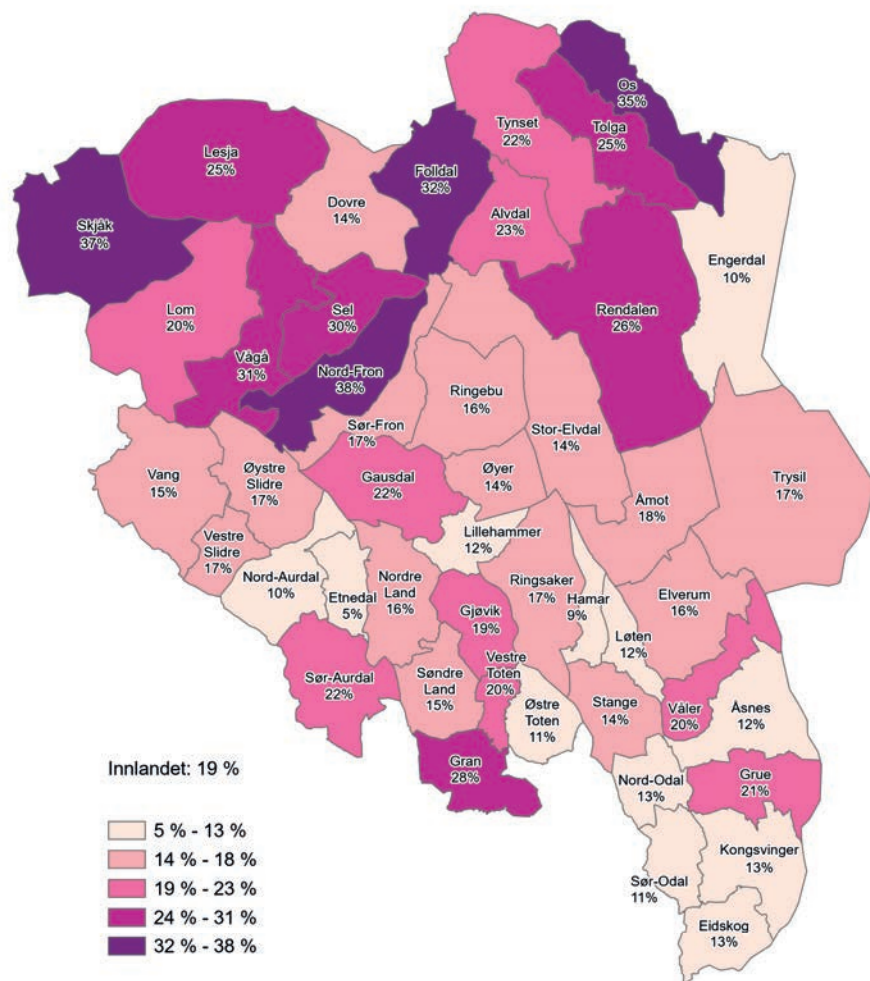
Foto: Pixabay

Figur 6.3. Prosentandel som får lov av foreldre/foresatte å drikke alkohol. Blant gutter og jenter på ulike klassetrinn

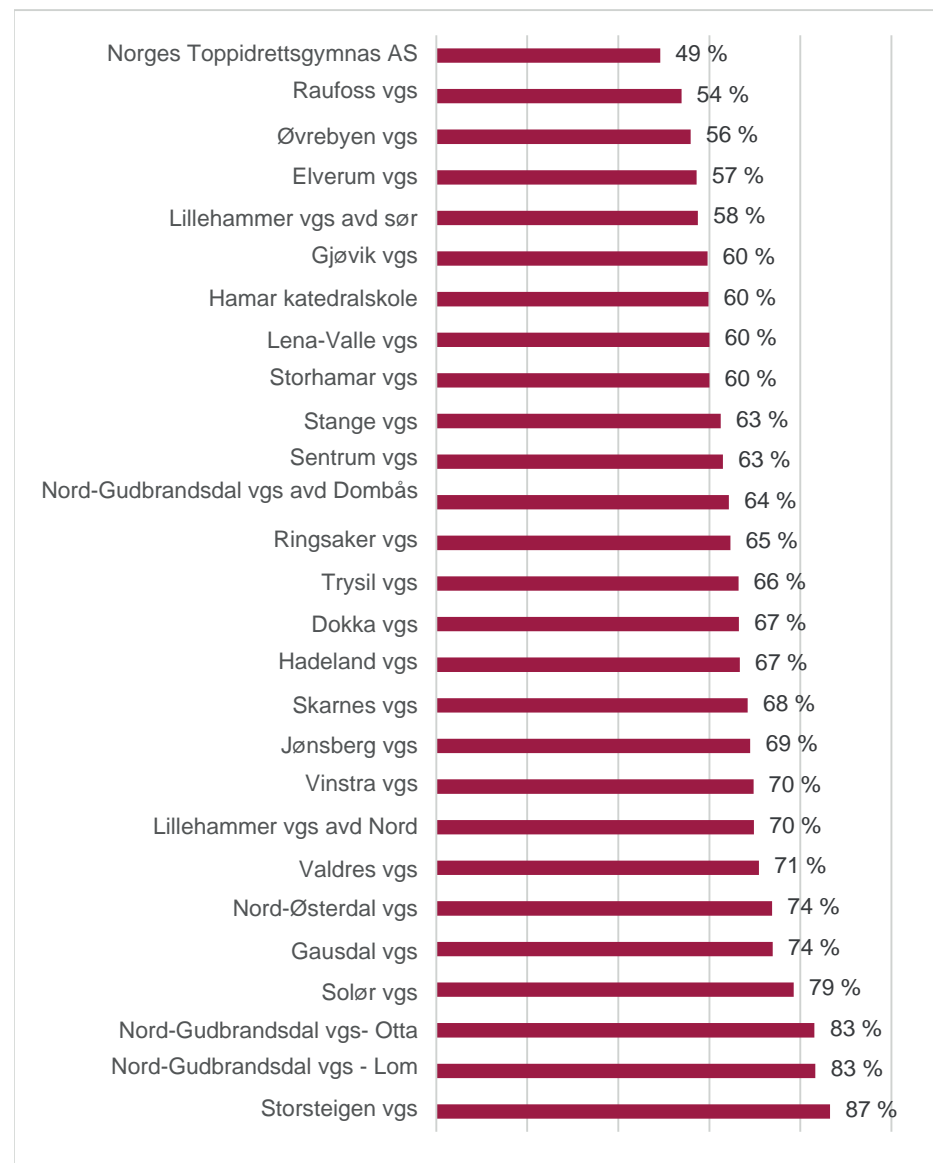
Som vi ser i figuren er det en jevn stigning i andelen unge som svarer at de får lov til å drikke alkohol av sine foreldre fra 8. trinn til Vg3. Første året på videregående svarer 40 % av elevene at de får lov til å drikke alkohol av sine foreldre og på Vg2 er andelen opp i 65 %. Et annet element ved dette spørsmålet er andelen unge som svarer at de ikke vet om de får lov av sine foreldre å drikke alkohol. Det er usikkert hva som ligger bak dette svaret, men noen unge vi har pratet med mener dette handler om at de ikke har snakket om det hjemme og at de derfor ikke vet om foreldrenes holdninger. Forskning viser at restriktive foreldre er en betydelig faktor for alkoholkonsum hos ungdommene (Foreldres innvirkning på tenåringers alkoholbruk. Tidsskrift for Norsk psykologforening (psykologtidsskriftet.no). Dette tyder på at det er viktig å oppfordre foreldrene til å ta praten og være tydelige på deres holdninger.

Kart 6.1. Vært beruset på alkohol en eller flere ganger siste 12. mnd. etter kommune. Ungdomsskole.

Kartet over viser andelen elever på ungdomsskolene som har vært beruset på alkohol en eller flere ganger siste 12. mnd. Her ser vi store kommunale forskjeller. En mørk farge indikerer en høy andel elever som har vært beruset på alkohol.

Figur 6.4. Vært beruset på alkohol en eller flere ganger siste 12. mnd. etter videregående skole.

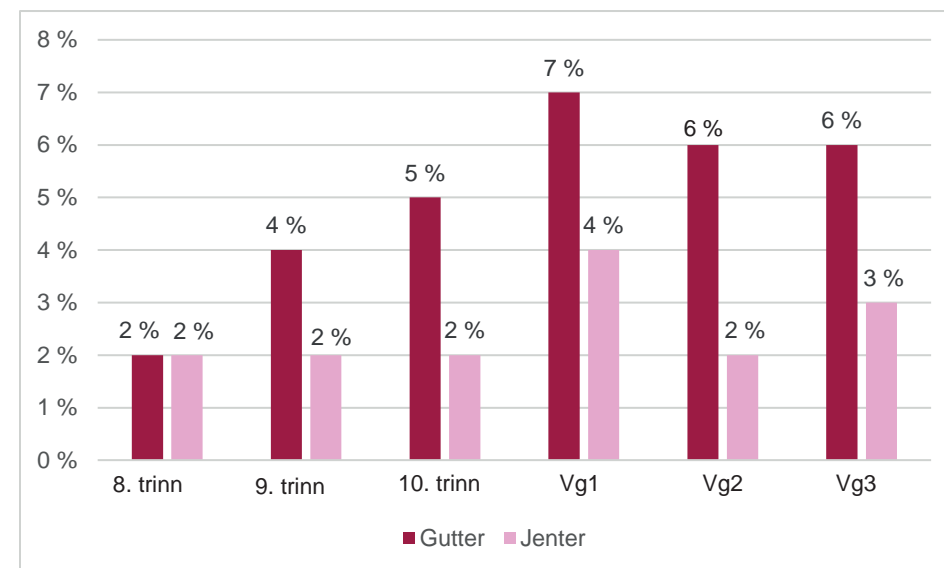
Tabellen viser at det store forskjeller mellom de videregående skolene når det gjelder andelen elever på ungdomsskoler som oppgir at de har vært beruset en eller flere ganger per år.

Tobakk

Det er i år 20 år siden røykeloven ble innført og det er nok mye av grunnen til at det i lang tid har blitt færre nordmenn som røyker. Norge er, sammenlignet med de andre OECD-landene, det landet som har hatt størst røykenedgang fra 2009 til 2019. Dette er en trend som er tydelig blant norske ungdommer. (Utbredelse av røyking i Norge - FHI).

Helsedirektoratet lansert i mai 2024 en ny kampanje mot unge om nikotin (Tobakkskampanje – generasjon FRI - Helsedirektoratet). Kampanjen “generasjon FRI” skal bidra til å forebygge og redusere tobakks- og nikotinbruk blant ungdom, i tråd med regjeringens tobakksstrategi om en tobakksfri generasjon 2010. Regjeringens strategi og helsedirektoratets kampanje omfatter både røyk, snus og vape.

Figur 6.5. Prosentandel som røyker ukentlig eller daglig. Blant gutter og jenter på ulike klassetrinn

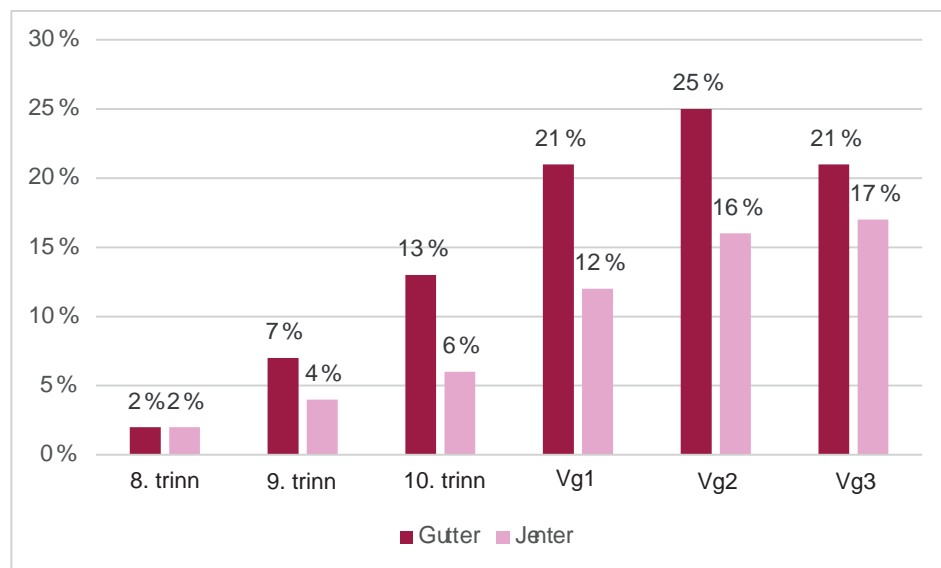

Som vi ser i figuren er det flere gutter enn jenter som oppgir at de røyker og forskjellene mellom kjønn er mer tydelig enn forskjellen mellom alders-trinn.

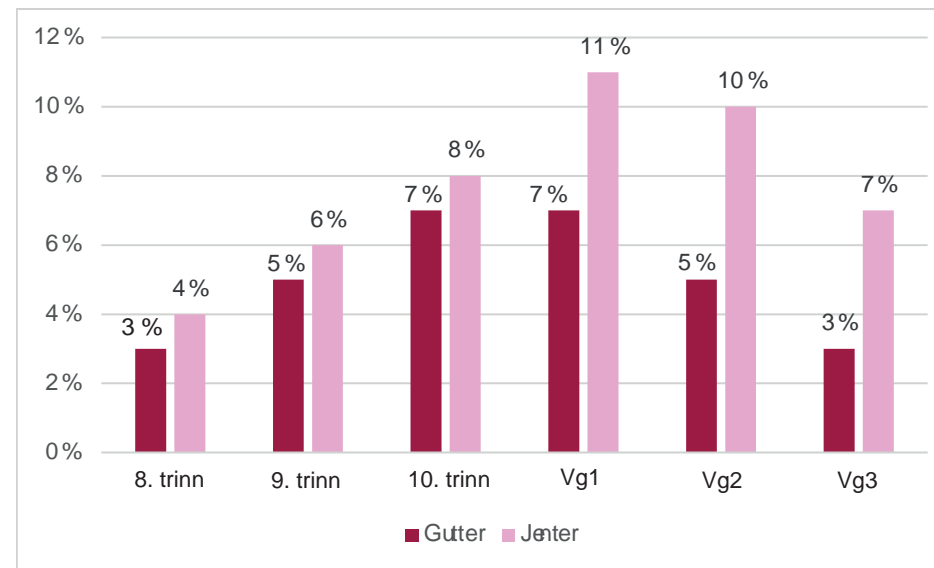
Foto: Pixabay

Figur 6.6. Prosentandel som snuser ukentlig eller daglig. Blant gutter og jenter på ulike klassetrinn

Av figuren over ser vi at når det gjelder andelen unge som snuser daglig eller ukentlig har denne økt noe, spesielt på ungdomstrinnet. Snus blir av de fleste ansett som et mindre skadelig nikotinprodukt enn røyk og det kan være en av årsakene til at flere unge bruker dette. Bruk av nikotin i barne- og ungdomstiden kan påvirke utviklingen av hjernen, som ikke er ferdig utviklet før i midten av 20-årene (Flertallet av ungdom ønsker ikke å være nikotinavhengig – likevel er det vanligst å vape med nikotin - Helse- direktoratet). Det er ikke mulig å si om de som svarer på undersøkelsen bruker snus med eller uten nikotin.

Figur 6.7. Prosentandel som bruker e-sigaretter/vaper ukentlig eller daglig. Blant gutter og jenter på ulike klassetrinn

Vape eller e-sigaretter er et relativt nytt fenomen som har blitt inkludert i ungdomsundersøkelsen de siste årene. Vape er en batteridrevet beholder med damp som kan tilsettes ulik smak, nikotin eller andre ting som f.eks cannabisolje. De fleste som jobber med ungdom har sett eller hørt om vape og mange beskriver det som et utbredt problem. E-sigaretter omfattes av tobakksskadeloven, noe som betyr at det er 18. Års aldersgrense. Fra 1. juli 2024 er det ikke tillatt med andre smaker enn tobakk i vape som selges i Norge.

Årets ungdomsundersøkelser er den første undersøkelsen vi har som sier noe om bruken av vape blant Innlandsungdommen. Vi kan se i figur over at det på alle trinn er flere jenter enn gutter som bruker vape daglig eller ukentlig og at andelen for begge kjønn stiger frem til Vg1, før den går ned. Innlandet scorer dobbelt så høyt som landet ellers på bruk av vape både på ungdomstrinnet og på videregående.

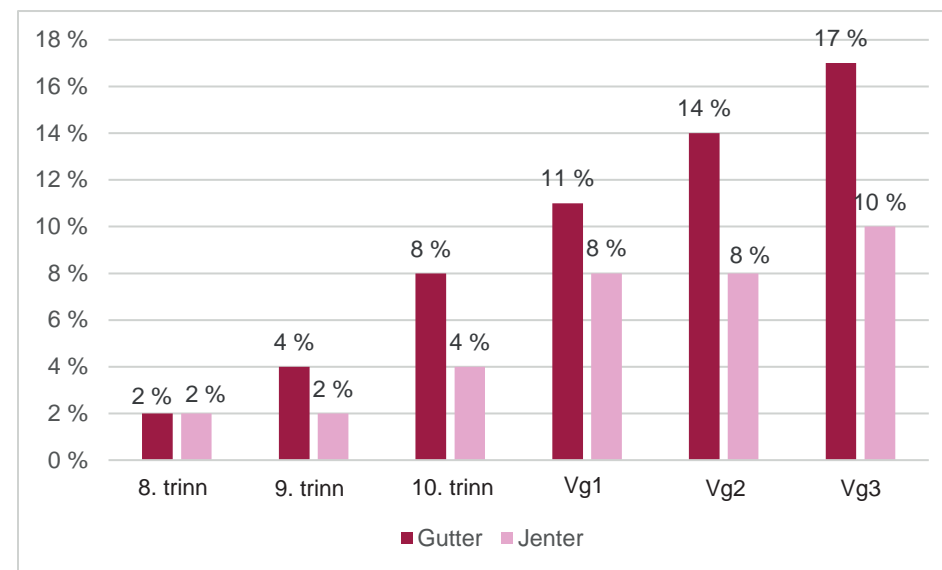
6.2 Illegale rusmidler

Cannabis

Cannabis er det mest vanlige ulovlige rusmiddelet i Norge. I den europeiske skoleundersøkelsen ESPAD (The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs), ser vi at norske ungdommer scorer lavt på cannabisbruk sammenlignet med ungdom fra andre europeiske land. Til tross for at vi ligger lavere enn de fleste andre har vi hatt en økning i andelen unge som svarer at de har brukt cannabis, de siste årene.

I ungdata ser vi en økning i bruken av cannabis fra forrige undersøkelse i 2021, spesielt på ungdomstrinnet og 1. klasse på videregående. Hvis vi ser på tidstrenden av cannabisbruk blant ungdomsskoleelever, har det være en kraftig økning fra de foregående gjennomføringene til årets gjennomføring. Det er 4% av ungdomsskoleelevene både i Innlandet og i landet som helhet som har svart at de har brukt cannabis siste året (96 % har ikke brukt). Andelen videregående elever som oppgir at de har brukt cannabis siste året er 11% i Innlandet og 18% i resten av landet. Den samme tendensen ser vi på spørsmålet om de har blitt tilbudt hasj eller marihuana siste året. Økningen og bruken er størst i de store og bynære kommunene, men den er til stede i de fleste kommuner.

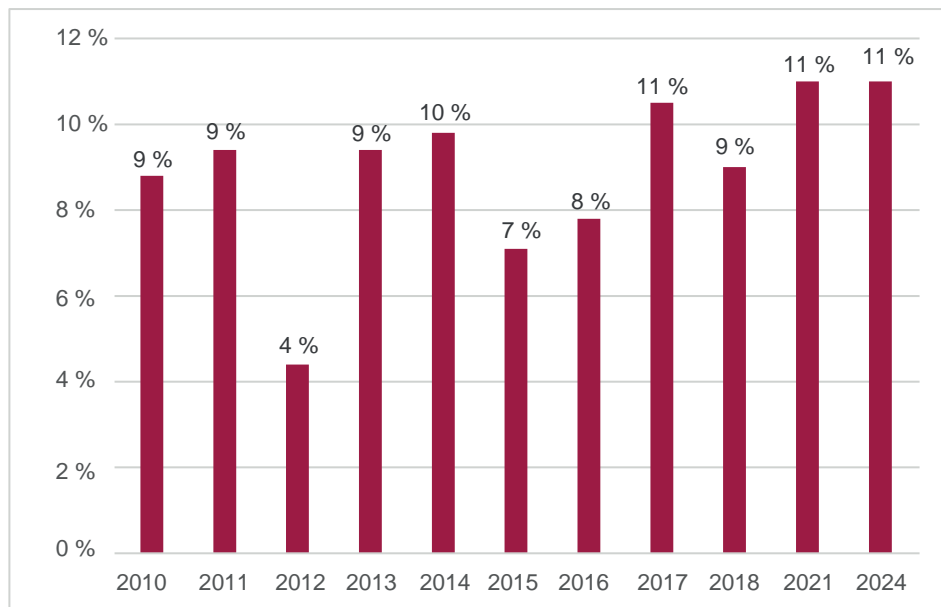
Figur 6.8. Prosentandel som har brukt hasj eller marihuana (cannabis) i løpet av det siste året. Blant gutter og jenter på ulike klassetrinn

Det er flere gutter enn jenter som oppgir at de har brukt cannabis på begge skolenivå. Det ser imidlertid ikke ut til å ha vært en økning i storforbrukere, det vil si de som oppgir å ha brukt cannabis 11 ganger eller mer siste året, fra 2020 til 2024.

Figur 6.9. Brukt hasj eller marihuana en eller flere ganger siste 12 måneder blant elever på videregående skole.

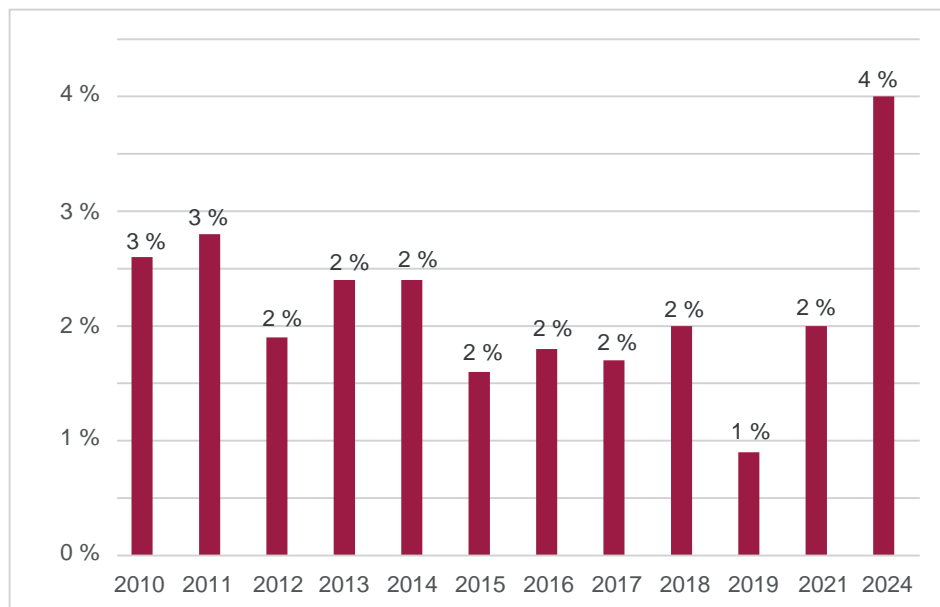

Av figuren over ser en ganske stabil trend når det gjelder andelen videregående elever som svarer at de har brukt cannabis. I tidligere undersøkelser har andelen vært en del lavere, mens ved de siste to undersøkelsene har det vært 11% som sier de har brukt cannabis det siste året.

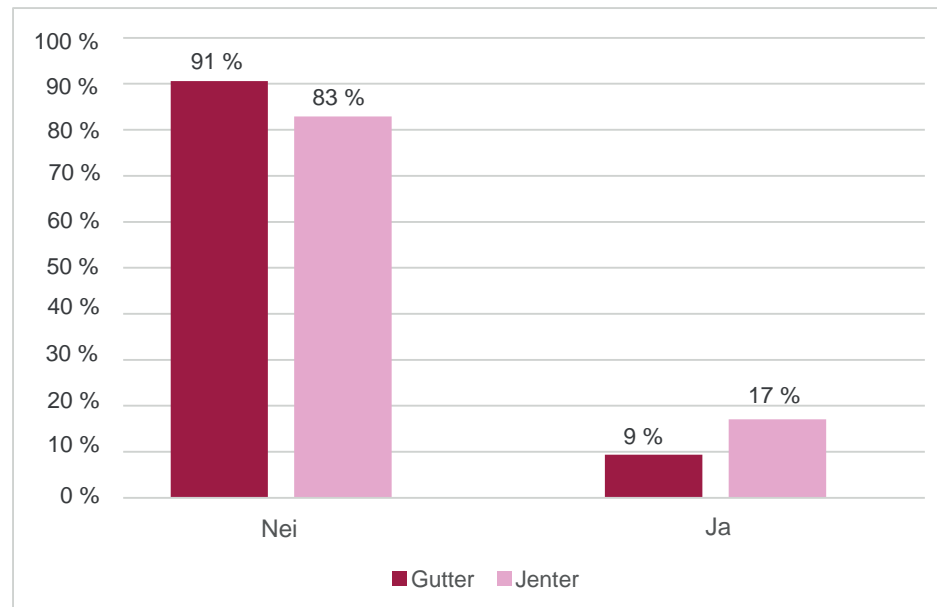
Foto: Pixabay

Figur 6.10. Brukt hasj eller marihuana en eller flere ganger siste 12 måneder blant ungdomsskoleelever.

Denne figuren viser at det er blant ungdomsskoleelevene vi kan se den tydeligste utviklingen fra forrige undersøkelse i 2021, hvor andelen som sa de hadde brukt cannabis var 2%. I 2024 var denne andelen fordoblet til 4%. Det er likevel for tidlig å si om det betyr at det er en økende trend.

Figur 6.11. Føler at det er et press blant ungdom om å prøve hasj eller marihuana etter kjønn. Innlandet 2024 begge skolenivåer

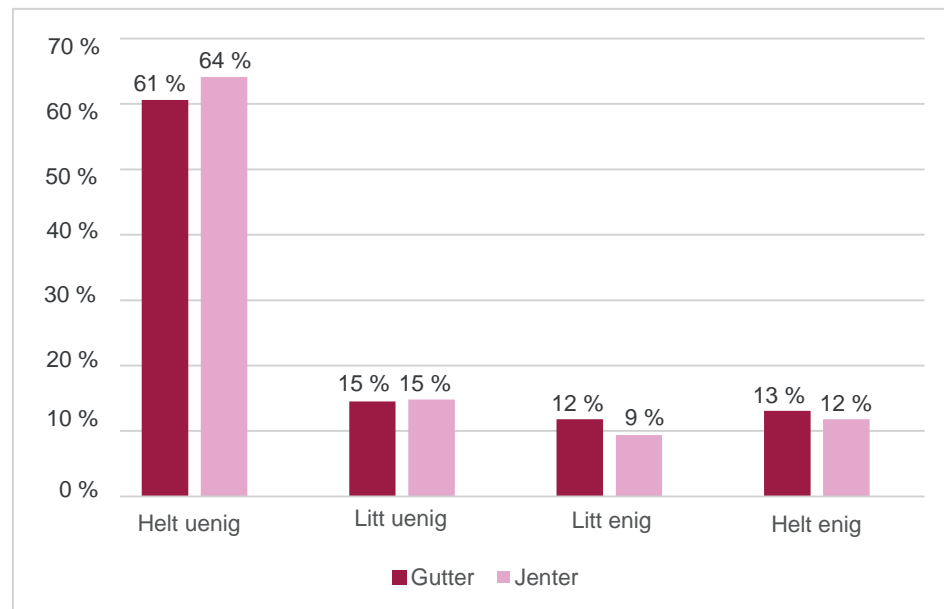

Noen av kommunene i Innlandet har valgt tilleggsspørsmålet «føler du at det er et press blant ungdom til å prøve hasj eller marihuana?». Av de som har svart på dette spørsmålet kan vi se at en større andel flere jenter enn gutter opplever at det er et press. De fleste opplever likevel ikke at det er et press.

Foto: Pixabay

Figur 6.12. Hasj eller marihuana bør bli lovlige rusmidler i Norge etter kjønn

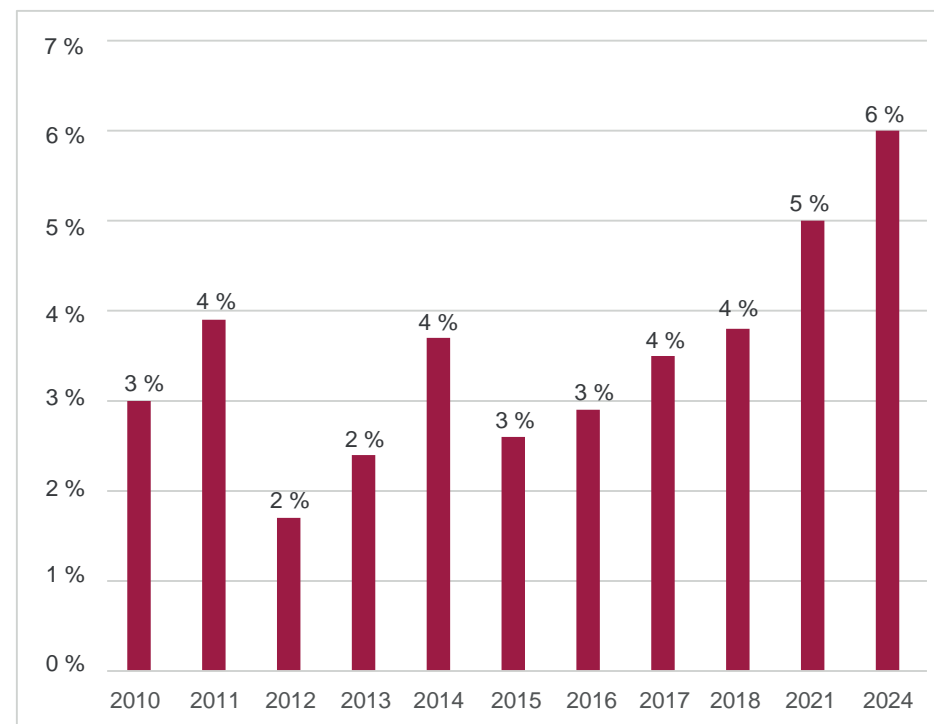

Noen kommuner har spurt om cannabis bør bli lovlig i Norge. Her ser vi liten forskjell mellom kjønn. Over 75 % for begge kjønn er helt eller litt uenig i at cannabis blir lovlig, mens en liten andel er litt eller helt enig i dette. Det er kun ungdomsskoleelever som har svart på dette spørsmålet og det er vanskelig å si om svarene ville sett annerledes ut dersom de også hadde gått til videregående elever.

Andre illegale rusmidler

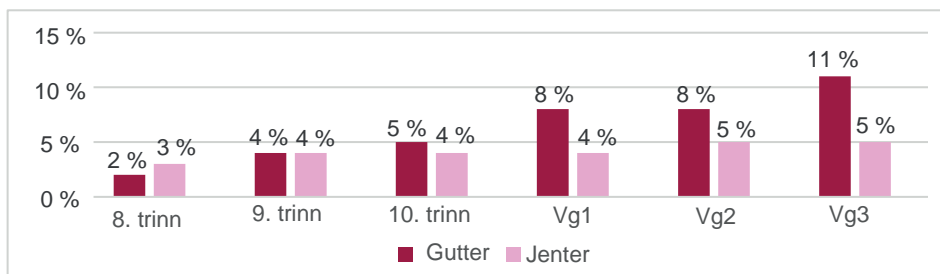
Bruken av illegale rusmidler blant ungdom har hatt et stort fokus i media de siste årene og noen mener at bruken av spesielt kokain er veldig utbredt. Både ungdata og andre undersøkelser gjort blant ungdom viser at det har vært en økning i bruken av kokain de siste årene. Årets ungdatagjennomføring kan ikke si noe om bruken av kokain alene, men den kan si noe generelt om andre narkotiske stoffer (annet enn hasj og marihuana).

Figur 6.13. Brukt andre narkotiske stoffer en eller flere ganger siste 12 måneder VGS

Vi kan ser ut ifra tidstrenden at det har vært en økning i andelen som svarte at de har brukt andre narkotiske stoffer siste 12 måneder og at denne økningen har vært ganske jevn. Det er viktig å påpeke at det fremdeles er slik at de aller fleste ungdommer ikke bruker illegale rusmidler.

Figur 6.14. Prosentandel som har brukt andre narkotiske stoffer enn hasj eller marihuana i løpet av det siste året. Blant gutter og jenter på ulike klassetrinn

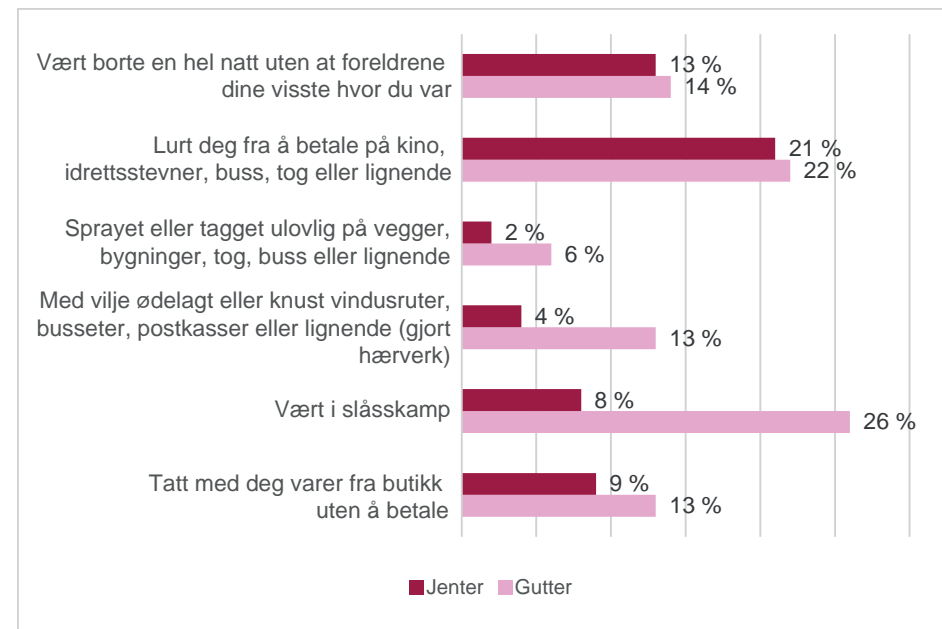

Årets ungdomsresultater viser at det på de aller fleste trinn er flere gutter enn jenter som har svart at de har brukt andre narkotiske stoffer siste året. På ungdomsskolen er forskjellene mellom kjønn mindre tydelig og på 8. trinn er det flere jenter (3 %) enn gutter (2 %) som sier de har brukt. På alle tre trinn på videregående ser vi derimot at dobbelt så mange gutter som jenter sier de har brukt andre narkotiske stoffer siste året. På Vg3 er denne forskjellen tydeligst med 11 % blant guttene mot 5 % blant jentene. Vg3 er også det året hvor man er russ og det sies at mye av rusbruken kan knyttes opp mot russetiden.

6.3 Regelbrudd, mobbing og vold

Man kan stadig lese saker om at ungdomskriminaliteten øker og at flere og flere ungdom blir mobbet. Ut ifra nyhetsbildet kan det virke som om norsk ungdom har det verre og oppfører seg dårligere enn neon gang.

Figur 6.15. Prosentandel gutter og jenter som har gjort følgende siste år. 8. trinn - Vg3

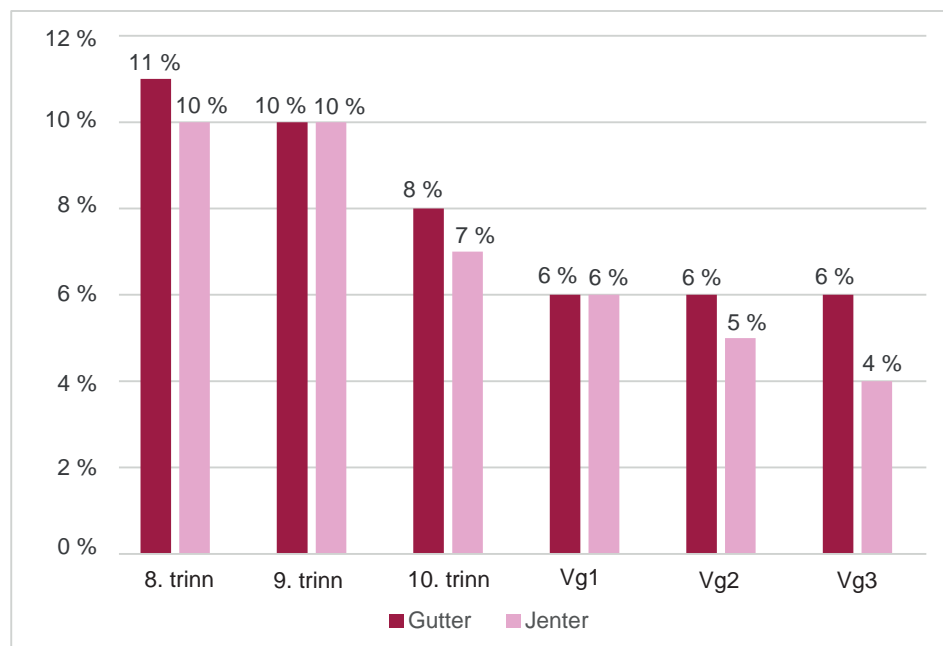
Årets ungdomsresultater fra Innlandet viser at de færreste unge begår regelbrudd, men her ser vi er tydelig forskjell mellom kjønn. Figur 6.15 viser andelen ungdommer fra 8. til Vg3 som har begått ulike regelbrudd, fordelt på kjønn og vi kan se at det er flere gutter enn jenter på alle spørsmål. De tydeligste resultatene ser vi når det gjelder slåsskamp og med vilje gjort hærverk, hvor godt over dobbel så mange gutter som jenter har svart ja. Når vi sammenligner resultatene fra forrige undersøkelse ser vi ingen tydelig i andelen unge som har svart at de har gjort mange regelbrudd, men vi kan se en økning i andelen som har stjålet på butikk på begge skolenivå. Vi ser også en tydelig økning i andelen unge som har gjort

hærverk både en og flere ganger, fra 2021 til 2024. Blant ungdomsskoleelever er det en større andel innlandsungdom som har gjort hærverk siste året, sammenlignet med resten av landet, mens blant videregåendelever er det ingen forskjell.

Vold og mobbing

Til tross for at noen flere ungdommer svarte at de hadde vært i slåsskamp i 2024 sammenlignet med i 2021, er det ingen tydelig økning i andelen ungdom som oppgir at de har blitt utsatt for vold fra en annen ungdom på vgs. Blant ungdomsskoleelever er det derimot noen flere som oppgir at de har blitt utsatt for vold fra en annen ungdom i 2024 og noen flere som oppgir at de har blitt truet, ranet eller angrepet med våpen eller annen gjenstand.

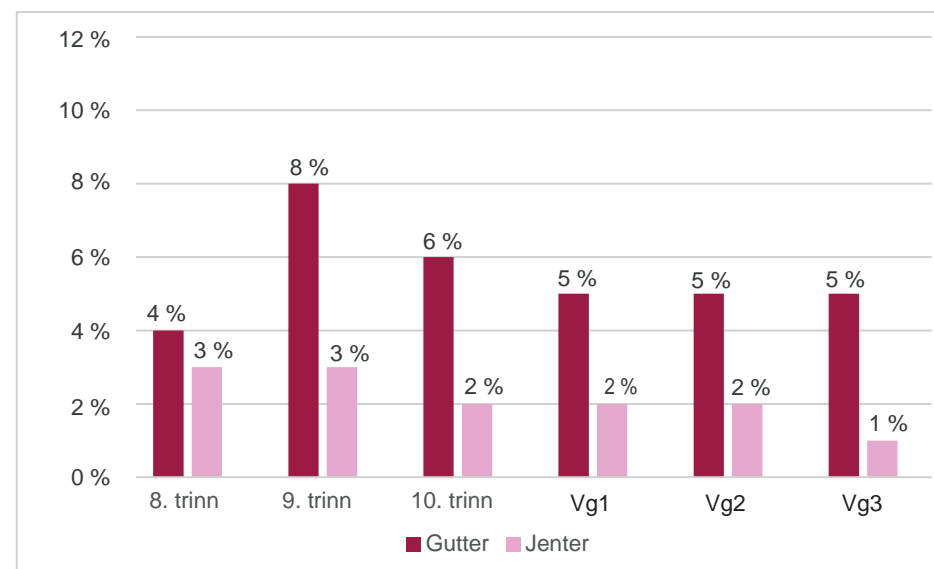
Figur 6.16. Prosentandel som blir mobbet minst hver 14. dag. Blant gutter og jenter på ulike klassetrinn.

I ungdomdata spør vi om ungdommene har blitt utsatt for mobbing de siste 14 dagene og om de selv har utsatt andre for mobbing. Det er en tydelig

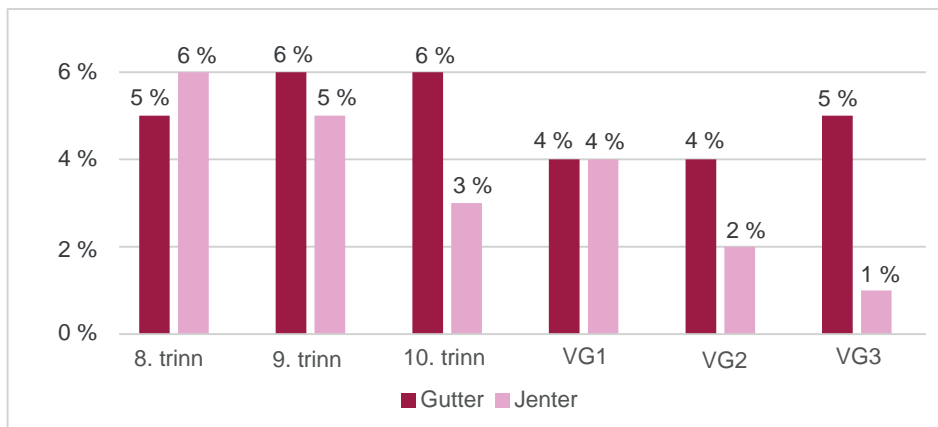
større andel som svarer at de har blitt mobbet enn som sier at de har vært med å mobbe andre, på alle trinn. Det er en svært liten andel jenter som oppgir at de har mobbet andre, sammenlignet med andelen som oppgir at de har blitt mobbet. Når vi sammenligner innlandet med landet er det flere ungdommer i Innlandet som oppgir at de har blitt mobbet, på begge skolenivå. Det gledelige er at andelen unge som oppgir at de har blitt mobbet synker med økende alder. I undersøkelsen fra ungdomsskolen har det vært en økning fra forrige undersøkelse i andelen unge som svarer at de har blitt mobbet, fra 7 % til 10 %.

Figur 6.19. Prosentandel som mobber andre minst hver 14. dag. Blant gutter og jenter på ulike klassetrinn.

Det er en lavere andel som sier at de mobber andre, sammenlignet med hvor mange som sier at de har blitt mobbet.

Figur 6.18. Prosentandel som blir mobbet, truet eller utestengt på nett minst hver 14. dag. Blant gutter og jenter på ulike klassetrinn.

Ungdommene svarer også på spørsmål om hvordan de har det på nett. Vi vet at mye av hverdagen til ungdommene foregår på nettet og det kan ofte være vanskelig å skille det som foregår på nett med det som foregår ellers i ungdommers liv. Det har vært en liten økning i andelen unge som oppgir at de har blitt mobbet, truet eller utestengt på nett fra 2021 til 2024. Den største økningen er blant guttene. Sammenlignet med landet svarer flere i Innlandet at de har blitt utsatt for noe på nett.

Foto: Mostphotos

7. Russ og russefeiring

7.1 Bakgrunn/Historikk

Russefeiring er en over 100 år gammel tradisjon i Norge og har sitt utgangspunkt i ritualer tilbake fra før 1800-tallet ved opptak til Universitet i København og i Tyskland. Denne tradisjonen knyttet seg til at nye studenter skulle avlegge en opptaksprøve, examen artium til Universitetet i København i 1621. I tillegg ble det gjennomført et overgangsrituale kalt depositurus cornua som er latin og betyr å legge ned hornene. Nettopp som ordene betyr fikk de nye studentene rykket av et horn som var festet i pannen av de eldre studentene.

Dagens russetradisjon med røde russeluer dukket først opp i Norge i 1904 med noen tyske studenter som besøkte hovedstaden. De tyske studentene hadde røde luer på hodet. I 1905 kopierte 3. gymnasiastene som avla «examen artium» i Oslo denne skikken, og startet det første forsøk med russefeiring slik vi kjenner i dag. Denne markeringen og tradisjonen var forbeholdt en liten eksklusiv elite av hvert årskull som gjennomgikk allmennutdanning. Dette var stort sett gutter fra velstående familier. Markeringen foregikk i forbindelse med feiringen av 17. mai og frem til 1940 var det spesielt russen i Oslo som markerte seg. Feiringen startet den gang på 17. mai og ble avsluttet ved St.Hansfeiring med russedåp hvor russen tok av seg den røde luen og satte på seg den sorte studenterluen. I 1916 ble blårussluen brukt for første gang. Helt frem til eksamen ble flyttet til etter 17. mai på 1980-tallet var det vanlig å vente med russefeiring til eksamen var avsluttet. Inntil da hadde russefeiringen vært etter skoleårets slutt. Nå ble russefeiringen flyttet inn i skolen og skoleåret. De voksne tok et skritt tilbake og de kommersielle markedskreftene to skritt frem. (Allan Sande, 1999)

Etter dette har feiringen økt i intensitet, lengde og i antall elever. Russefeiringen griper stadig sterkere inn i elevenes skolemiljø. De siste reformene i den videregående skolen har også ført til at antall elever som gjennomfører den videregående skolen øker, og dermed er det flere og flere elever som kan delta i russefeiringen. Summen av dette fører til at russefeiringen faktisk strekker seg over flere år for elevene. Mange steder hører man om

planlegging av russefeiring og grupperinger helt ned i ungdomsskolen. Russefeiringen slik vi kjenner den i dag, er unik på tre områder:

- Vi er det eneste landet som feirer før vi er ferdig.
- Vi er det eneste landet som feirer i 3 år, og med en økt intensitet 4-5 uker rett før eksamen.
- Vi er det eneste landet som feirer i grupper og ikke med klassen og kullet.

Fylkesopplærings sjefene i Norge (FKU) ønsker å utvikle og implementere en nasjonal strategi og handlingsplan som skal bidra til en ny og inkluderende avgangsfeiring for alle avgangselevne. Høsten 2023 ga FKU et mandat til det fylkeskommunale nettverket, bestående av rådgivere og ombud fra alle fylkene som alle jobber med utfordringene rundt russ og russefeiringen. Disse igjen satte ned et arbeidsutvalg (AU) bestående av representanter fra Troms, Innlandet, Agder, Østfold, Buskerud og Akershus fylkeskommuner. Det er dette AU som sammen med ungdommer, nasjonale samarbeidspartnere og ikke minst et ungdomspanel som har utarbeidet Strategien og handlingsplanen. Endelig forslag ble overlevert FKU juni 2024. Nå er det opp til fylkene å iverksette Strategien og handlingsplanen.

7.2 Bakgrunn for datainnsamling

Innlandet fylkeskommune har ved flere anledninger gjort forsøk på å innhente data om hvordan russefeiringen påvirker våre elever i skolehverdagen. Det ble i tidligere Hedmark fylkeskommune gjennomført ekstra spørsmål om russefeiring gjennom elevundersøkelsen i 2018 for elever i videregående opplæring. Resultatet fra disse spørsmålene ble brukt internt i fylkesadministrasjonen i arbeid med russefeiring, og målet var å gjennomføre de samme spørsmålene flere år på rad for å kunne gjøre gode analyser og sette inn målrettede tiltak. I de påfølgende årene godkjente ikke Utdanningsdirektoratet gjennomføringen av disse tilleggsspørsmålene for Hedmark fylkeskommune i elevundersøkelsen, og videre undersøkelser ble dermed stoppet.

Foto: Mostphotos

Siden 2018, og gjennomføringen av elevundersøkelsen med tilleggs-spørsmål om russefeiring, har det vært en tendens til at flere skolemiljø-saker handler om ekskludering og at dette kan knyttes til russefeiring og planlegging av russefeiring. Det har derfor tvunget seg frem et stort behov for å innhente data om hva elevene mener om dagens russefeiring og hvordan denne eventuelt påvirker elevene i positiv eller negativ retning.

Gjennom Ungdataundersøkelsen fikk Innlandet fylkeskommune dermed innarbeidet 11 tilleggsspørsmål/påstander om russefeiring. Spørsmålene/påstandene dekker ulike aspekter ved tematikken og er ment som underlagsmaterieell i det videre arbeidet Innlandet fylkeskommune skal gjøre for å skape en mer positiv og bærekraftig russefeiring for våre elever.

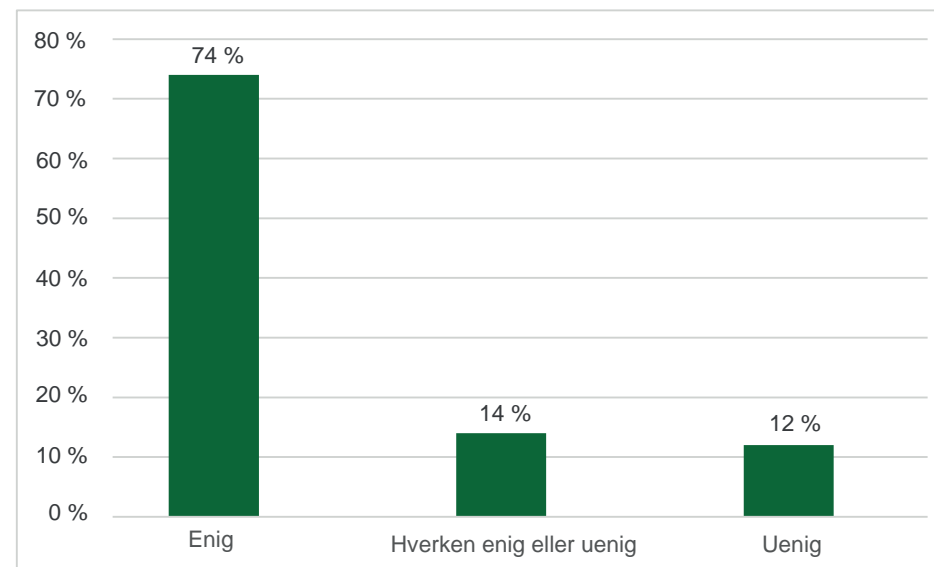
Spørsmålene/påstandene elevene har tatt stilling til i undersøkelsen er:

- Jeg skal være russ/feire russetiden
- Jeg gleder meg til russetiden
- Jeg gruer meg til russetiden
- Jeg mener planlegging og feiring av russetiden tar for mye tid bort fra skolearbeidet
- Forberedelsene og feiring av russetiden gjør at jeg får nye venner
- Jeg har ofte følt meg utestengt av medelever på grunn av planleggingen av russetiden
- Forberedelsene til russetiden kan gjøre at noen av mine medelever føler seg utenfor/utestengt
- Forberedelsene til russetiden går utover karakterene mine
- Forberedelsene til russetiden har gjort at jeg har mer fravær
- Jeg føler et press på å bruke mye penger i forbindelse med russefeiring (utstyr/klær/bil/buss etc.)
- Det hadde vært bra om dagens russefeiring ble endret

7.3 Resultater

I Ungdataundersøkelsen som ble gjennomført i mars 2024 deltok det 8343 elever fra alle de offentlige videregående skolene i Innlandet fylkeskommune. I tillegg deltok elever på videregående nivå fra NTG-Lillehammer. I undersøkelsen tok elevene stilling til tilleggsspørsmålene/påstandene ved å svare om de var «Helt enig», «Litt enig», «Verken enig eller enig», «Litt uenig» eller «Helt uenig». Det var i undersøkelsen også mulig å ikke ta stilling til spørsmålet/påstanden. I presentasjonen av resultater er det gjort en sammenslåing av svarkategoriene «Helt enig» og «Litt enig» til kategorien «Enig», og «Litt uenig» og «Helt uenig» til kategorien «Uenig». Denne sammenslåingen er gjort for å tydeliggjøre resultatene. Alle resultater er vist i prosent av de elevene som har tatt stilling til spørsmålet. Resultatene er samlet for Innlandet fylkeskommune. Undersøkelsen viser selvfølgelig variasjon mellom kommuner og geografisk tilhørighet, men resultatene er ikke veldig forskjellige mellom for eksempel skoler i byer og skoler i distrikter.

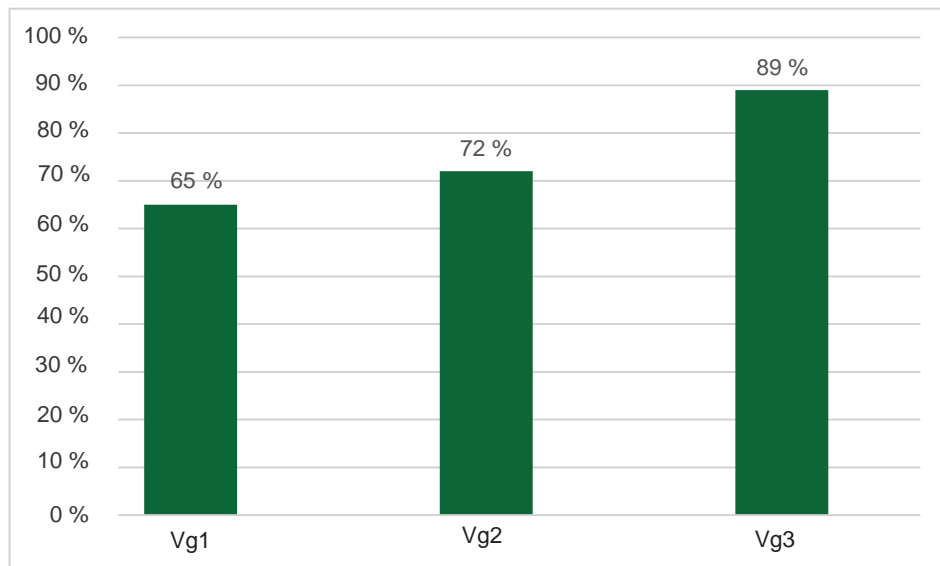
Figur 7.1. Jeg skal feire russetiden:

Figuren over viser at 74 % av de som tok stilling til spørsmålet skal feire russetiden. Dette tilsvarer 4603 elever. 754 elever er ikke enig i at de skal

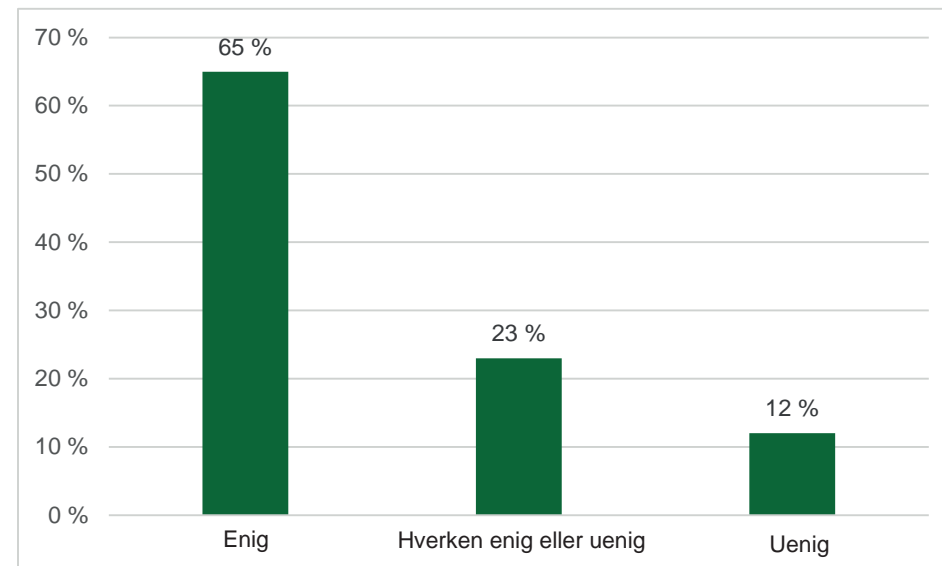
feire russetiden. Tallene viser at det er en høyere andel jenter enn gutter som skal feire russetiden.

Figur 7.2. Enig i at jeg skal være russ, fordelt på trinn

Figuren over viser at andelen elever som skal være russ øker fra Vg1 til Vg3. Hele 89 % av elevene på Vg3 som tok stilling til spørsmålet om de skal være russ er enig i at de skal være russ. Russefeiring engasjerer med andre ord elevene gjennom hele det videregående løpet, fra dag en på Vg1.

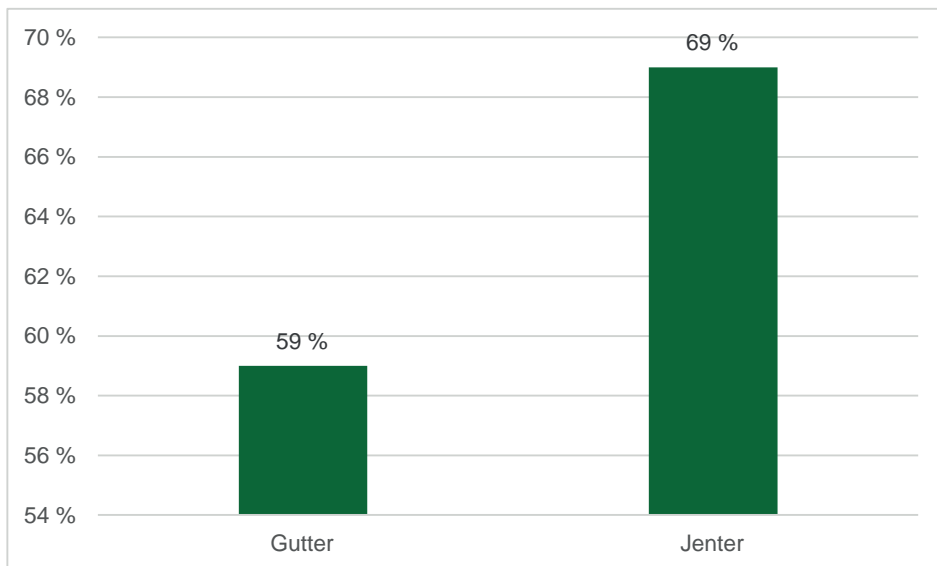
Figur 7.3. Jeg gleder meg til russetiden

Figuren over viser at 65 % av elevene oppgir at de gleder seg til russetiden. I tillegg ser vi at 35 % er usikre/uenige i denne påstanden.

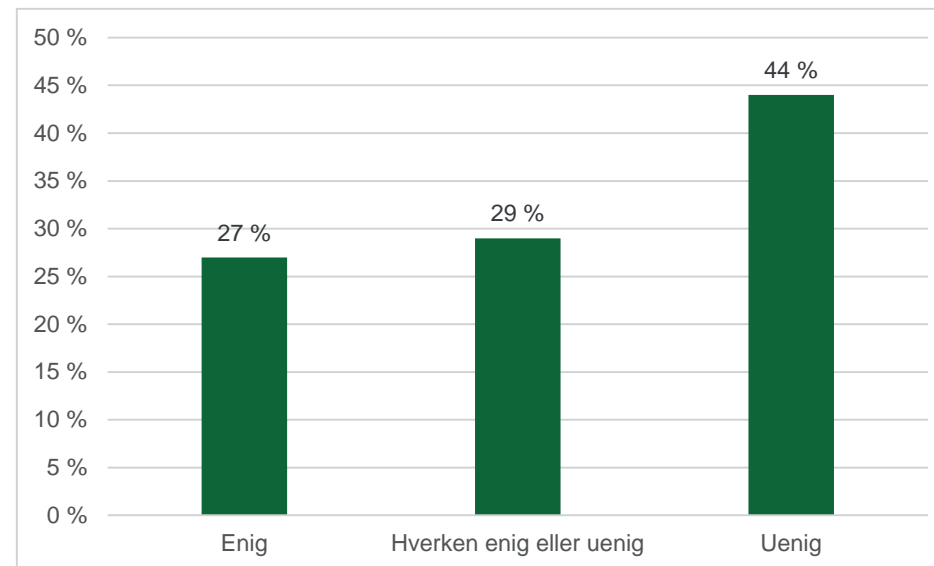

Figur 7.4. Enig i at jeg gleder meg til russetiden, fordelt på kjønn

Figuren over viser at det er flere jenter enn gutter gleder seg til å feire russetiden. Resultatene viser at mange ungdommer på videregående ønsker å feire russetid og de fleste gleder seg. Hovedinntrykket fra undersøkelsen er at elevene engasjerer seg i russetiden allerede ved det første skoleåret i videregående opplæring. Hvem en skal være på russebuss med og hva slags utstyr en skal ha, er noe som kan bli et stort tema blant elevene allerede på VG1.

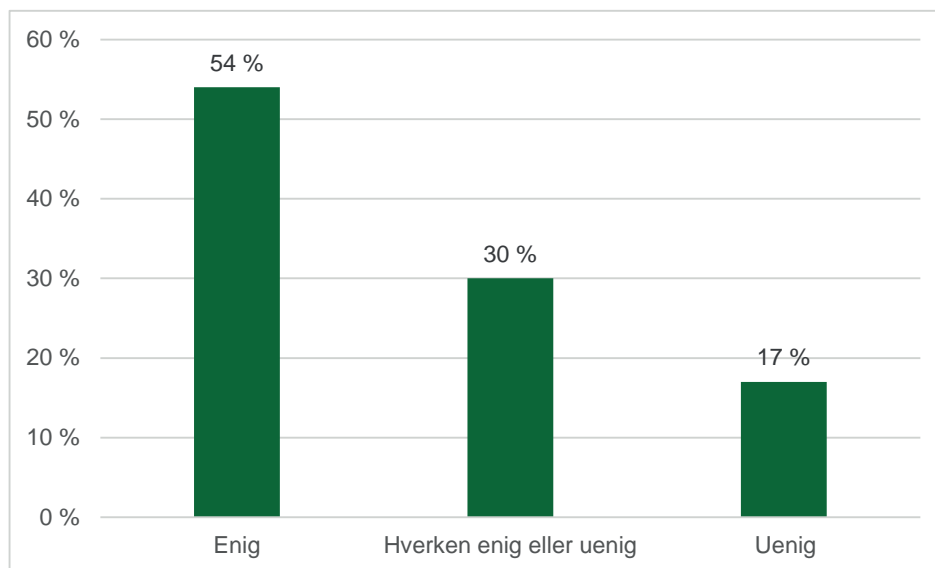
Figur 7.5. Jeg gruer meg til russetiden

Figuren viser en markant forskjell blant gutter og jenter når det gjelder å glede/grue seg. Hele 27 % av elevene er enig i at de gruer seg til russetiden. Dette utgjør 1405 elever, og er flere elever enn ved den største videregående skolen i Innlandet fylkeskommune. Det å grue seg kan i denne sammenheng ha mange aspekt. Det kan være knyttet til redsel om å bli utestengt eller det kan være redsel for å bli utsatt for ulike former for press. Samtidig som det er flest jenter som gleder seg, er det også 33 % jenter som svarer at de gruer seg til russetiden. Når det gjelder gutter er det 18 % som svarer at de gruer seg. Prosentvis er det flest elever på Vg3 som gruer seg til russetiden.

Oppsummert viser undersøkelsen at flest jenter skal feire russetid, flest jenter gleder seg, samtidig som tallene viser at flest jenter gruer seg.

Figur 7.6. Forberedelsene og feiring av russetiden gjør at jeg får nye venner

Figuren over viser at når elevene svarer på vegne av seg selv er det optimisme å spore. 54 % opplever å få nye venner i løpet av forberedelse og gjennomføring av russetiden, mens 17 % oppgir at de er uenige.

Figur 7.7. Jeg har ofte følt meg utestengt av medelever på grunn av planlegging av russetiden

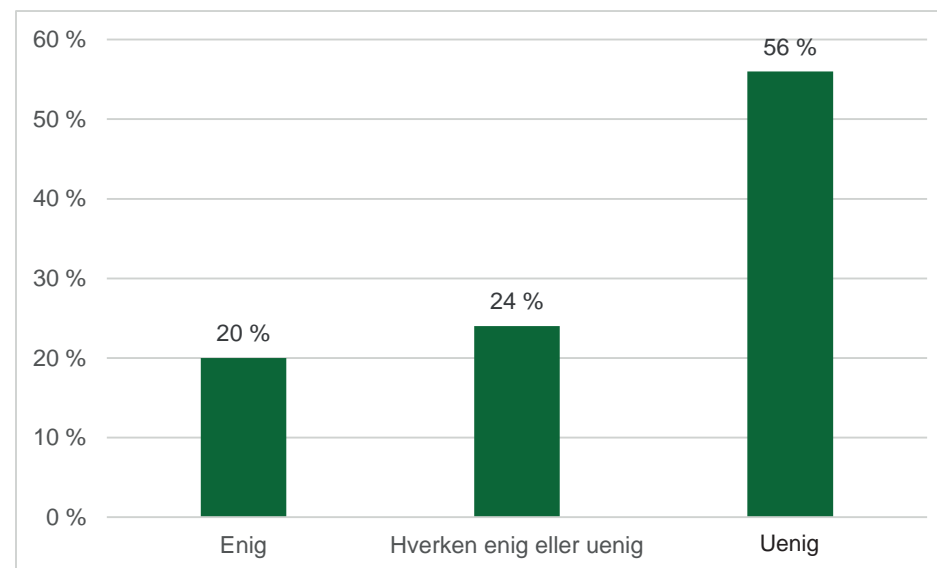
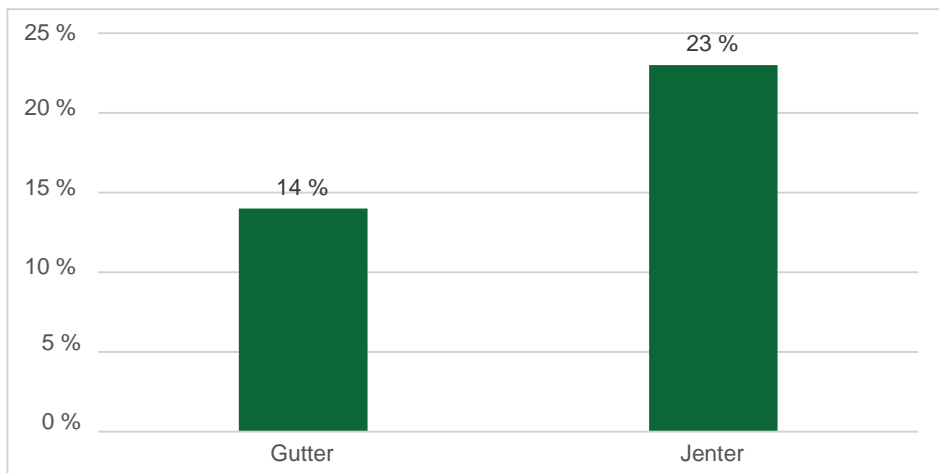

Foto: Mostphotos

Figur 7.8. Enig i at jeg har ofte følt meg utestengt av medelever på grunn av planlegging av russetiden

20 % av elevene som har tatt stilling til påstanden om de har følt seg utestengt sier at de har følt på at de er utestengt. Dette utgjør 861 elever. Det er også store kjønnsforskjeller og det er 9 % flere jenter som har følt seg utestengt sammenlignet med gutter. Totalt sett er det urovekkende mange elever som føler seg utestengt på grunn av russefeiring.

Figur 7.9. Forberedelsene til russetiden kan gjøre at noen av mine medelever føler seg utenfor-utestengt

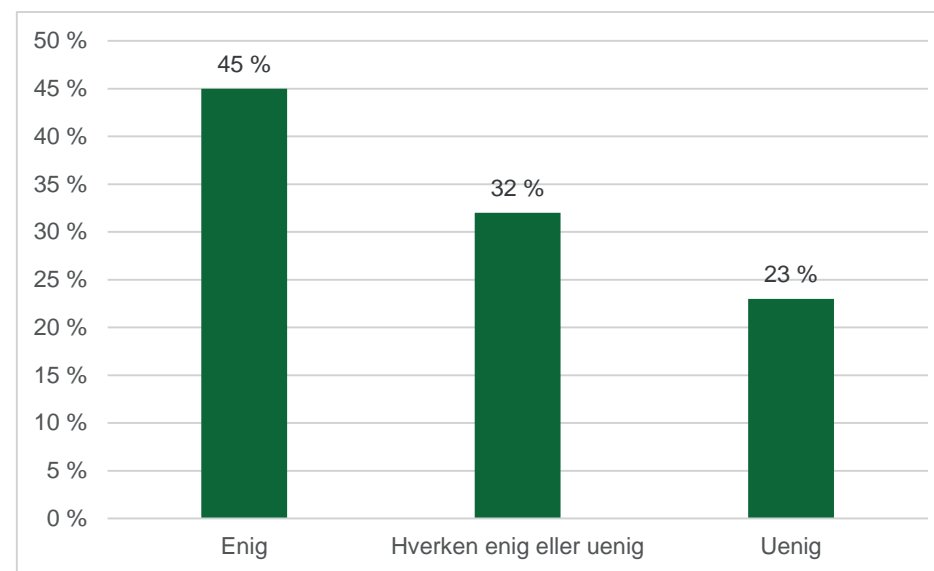
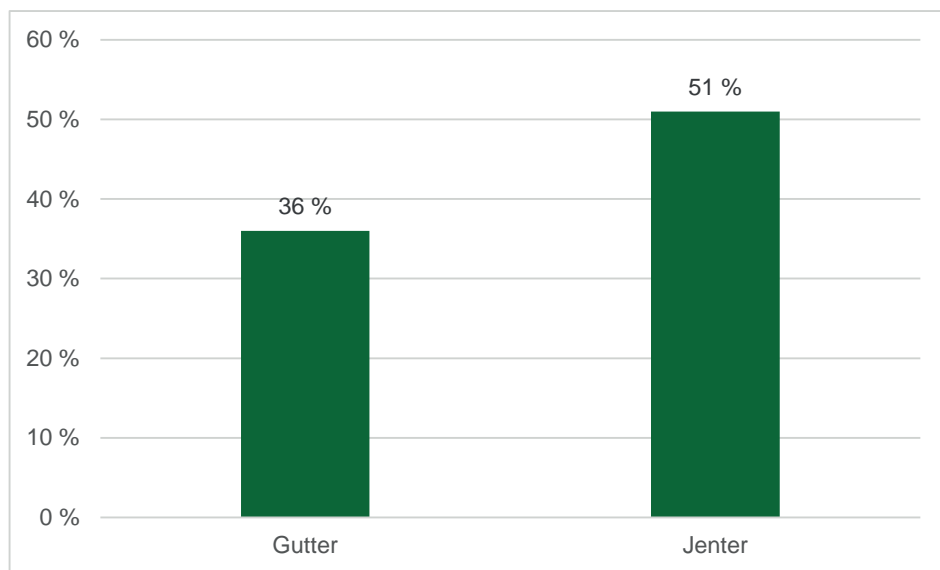

Foto: Pixabay

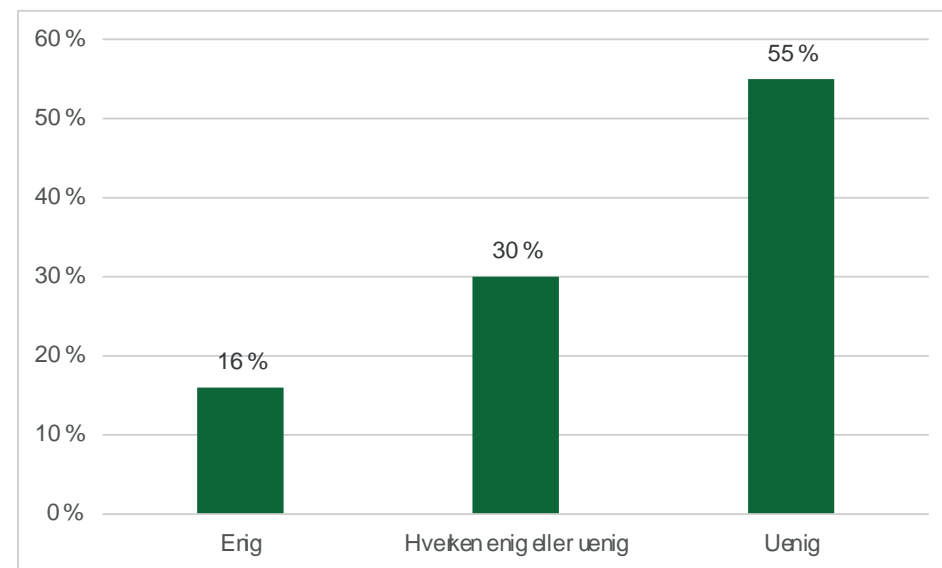
Figur 7.10. Enig i at forberedelsene til russetiden kan gjøre at noen av mine medelever føler seg utenfor-utestengt, fordelt på kjønn

Av figurene over ser vi at 45 % av medelever er enig at noen av føler seg utestengt-utenfor. Dette utgjør 2453 elever. I denne påstanden er det også store kjønnsforskjeller. 15 % flere jenter mener at medelever føler seg utestengt.

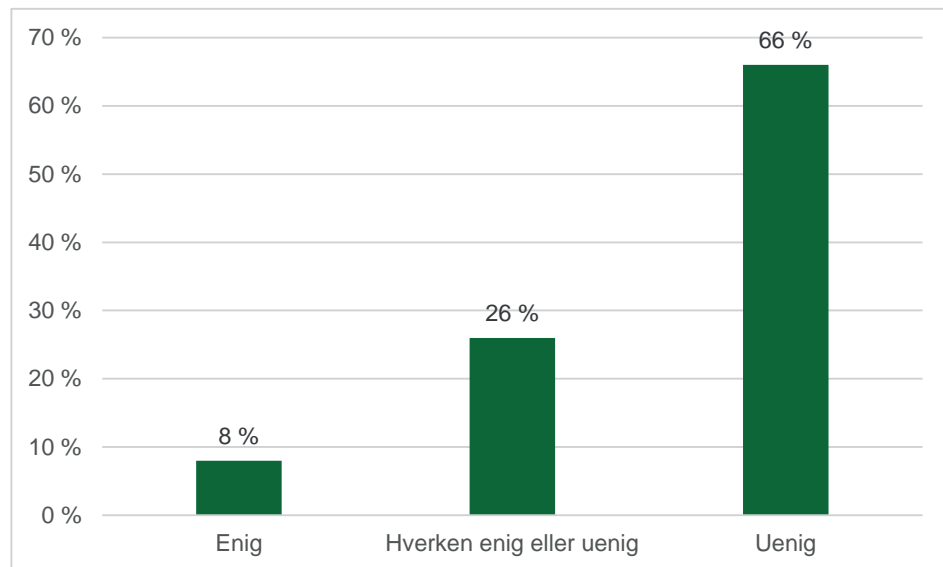
Dette kan tyde på at elevene er mer bekymret for utestenging på vegne av andre medelever enn de er i forhold til seg selv. Dette kan ha flere aspekt ved seg. Det kan være at elever feiltolker og tror elever som ikke deltar er utestengt uten at det nødvendigvis er slik. Et annet aspekt kan være at elevene fanger opp faktisk utestenging. Uansett er det veldig mange elever som mener at russefeiring fører til at medelever føler seg utestengt og dette er bekymringsfullt.

Figur 7.11. Forberedelsene til russetiden går ut over karakterene mine

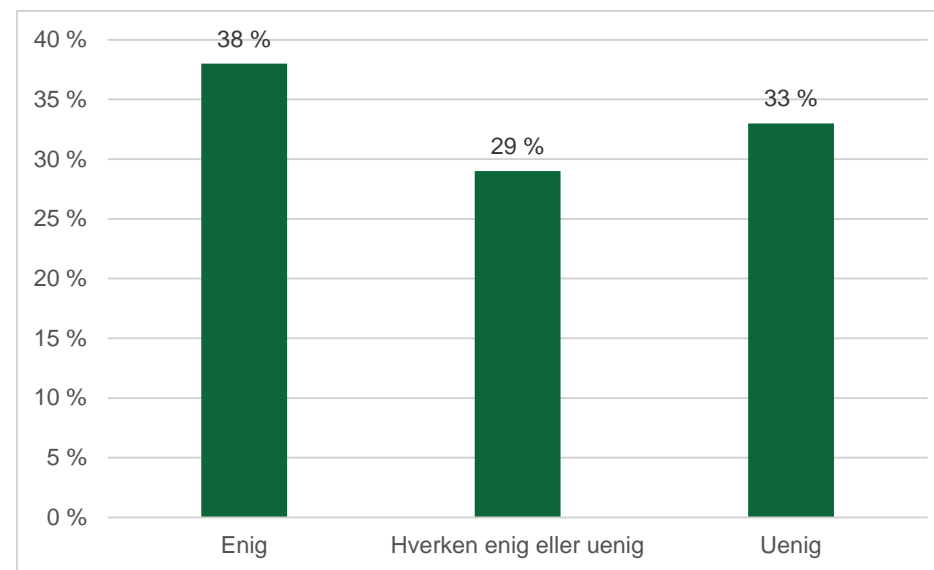
Figuren over viser at det er lite forskjeller mellom kjønn når det gjelder spørsmålet om forberedelser til russetiden går ut over karakterene. Det er positivt at mange elever mener at dette ikke går utover karakterer, men samtidig er det 16 % som sier at dette går utover karakterer og 30 % vet ikke. Samtidig viser statistikk for Innlandet fylkeskommune for skoleåret 2023/2024 at om lag 15 % av elevene ikke fullfører og består.

Figur 7.12. Forberedelsene til russetiden har gjort at jeg har mer fravær

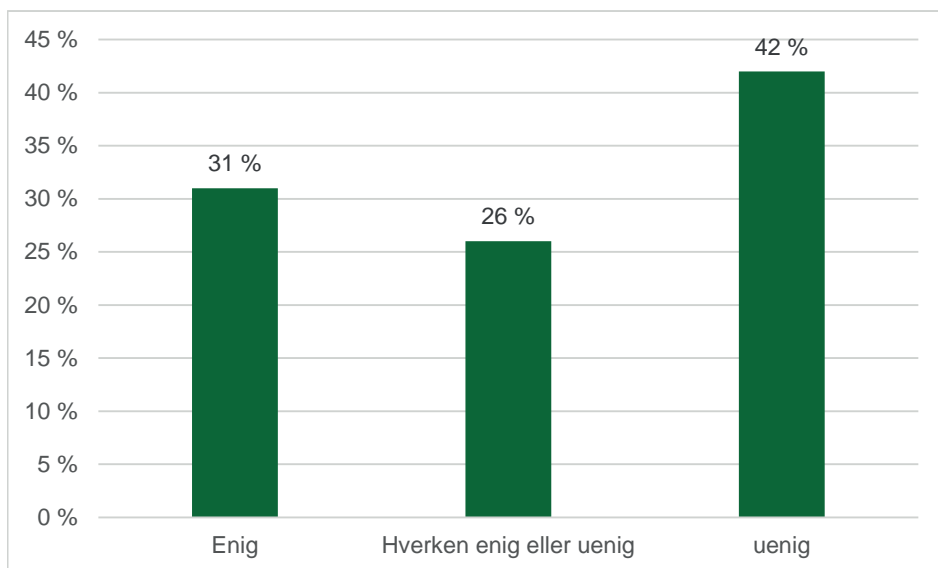
Figuren over viser at nesten dobbelt så mange gutter som jenter mener forberedelsene til russetiden har gjort at de har mer fravær fra skolen. 11 % av guttene mener dette, mot 6 % av jentene. Statistikk fra skoleåret 2023/2024 viser at det er økende problematikk med høyt fravær i skolene i hele Norge, og for Innlandet fylkeskommune er det gjennomsnittlige fraværet nå på 7,1 %. I samme statistikk er det jenter som har høyest fravær.

Figur 7.13. Jeg mener planleggingen og feiring av russetiden tar for mye tid bort fra skolearbeidet

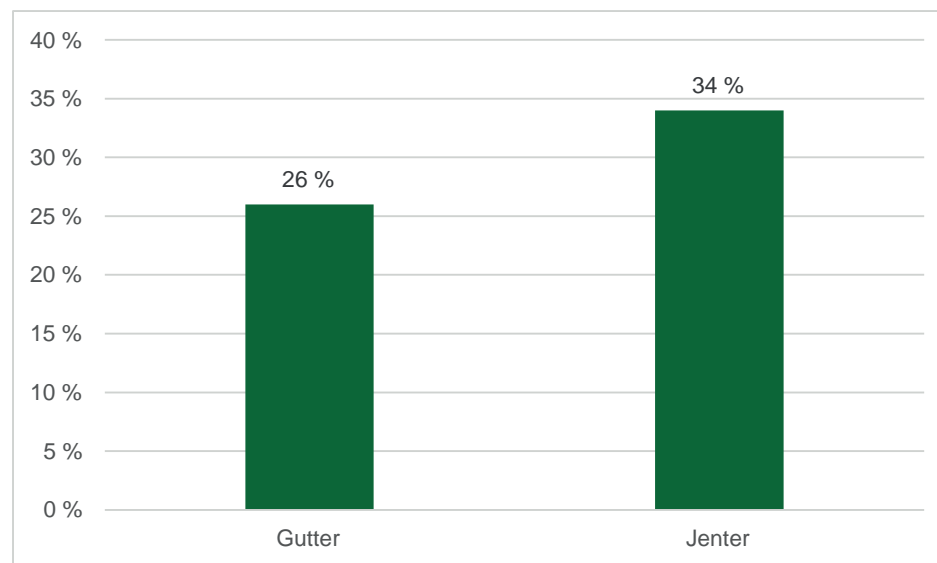

Av figuren over ser vi at få elever mener at forberedelser av russefeiring går ut over karakterer og fravær. Men, tallene viser at nesten 40 % svarer at planlegging og feiring tar for mye tid bort fra skolearbeidet. Dette kan indikere at elevene mener selve resultatet, nemlig karakterer og fravær ikke påvirkes av russefeiring på samme måte som tid til å jobbe med skolearbeid.

Figur 7.14. Jeg føler et press på å bruke mye penger i forbindelse med russefeiring (utstyr-klær-bil-buss etc.)

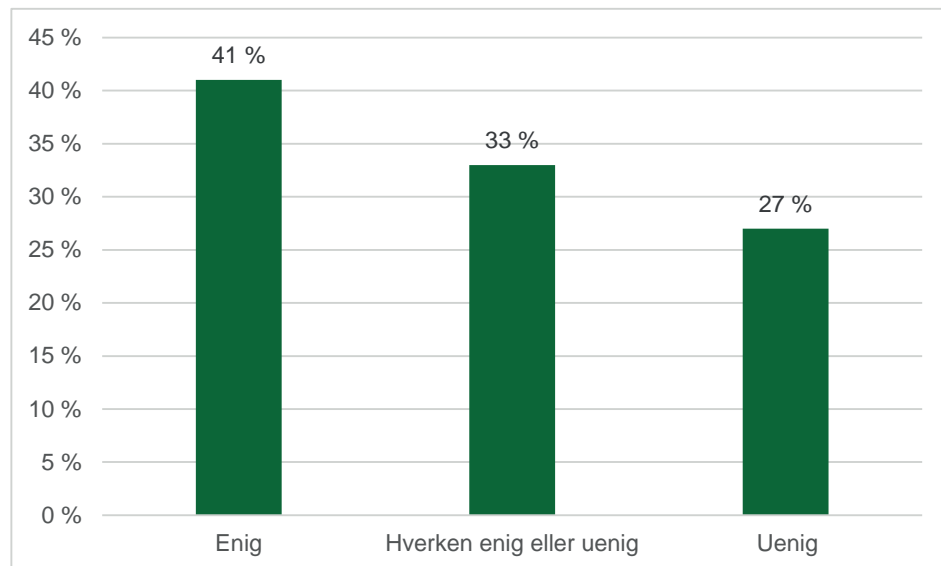
Figur 7.15. Enig i at jeg føler et press på å bruke mye penger i forbindelse med russefeiring (utstyr-klær-bil-buss etc.)

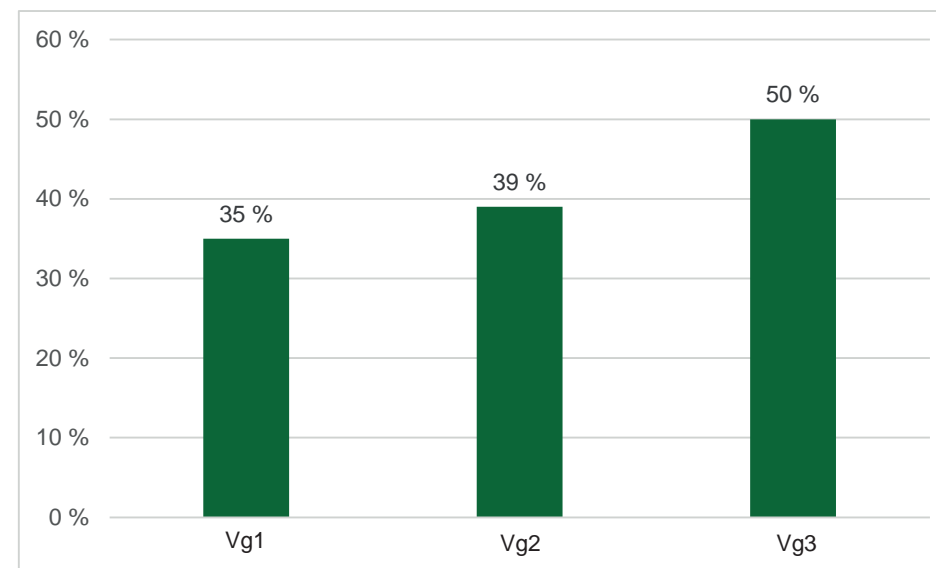
Figurene over viser at 31 % av alle svarer at de føler press på å bruke mye penger i forbindelse med russefeiring. Dette utgjør 1486 elever. Blant jentene svarer 34 % seg enig i dette, mens 26 % av guttene føler press på å bruke mye penger.

Det presset som jenter føler på korrelerer med de andre negative faktorene rundt russetid (gleder/gruer seg til russetid og venner).

Figur 7.16. Det hadde vært bra om dagens russefeiring ble endret

Figur 7.17. Enig i at det hadde vært bra om dagens russefeiring ble endret, fordelt på trinn

Av figurene over ser vi at allerede på Vg1 har elevene gjort seg opp en mening om at dagens russefeiring bør endres. Undersøkelsen viser at jo lengre elevene kommer i videregående opplæring svarer flere at det hadde vært bra om dagens russefeiring ble endret. Hva elevene legger i ønsket om endret russefeiring kommer ikke frem i denne undersøkelsen.

Sett i sammenheng av diskusjonene om endret eksamenstid og regler for russebusser osv. kan svarene indikere at de ikke vil avvikle russetiden, men endre form og innhold. Uansett er det flest elever i undersøkelsen som ønsker en endring av dagens russefeiring.

7.4 Oppsummering – russ og russefeiring

Russetid engasjerer mange ungdommer og voksne. Jæmfør nyhetsbildet og diskusjoner nasjonalt. Svarene elevene har gitt om russ og russetid viser at elever engasjerer seg fra de starter på Vg 1 eller kanskje tidligere. Tallene kan tyde på at de sosiale konsekvensene av dagens russefeiring er mer negative for jenter enn for gutter og at elevene mener at selve skolefaglige resultater og prestasjoner ikke påvirkes i stor grad.

Skolemiljø saker i Innlandet viser at det er mye problematikk knyttet til russefeiring og til dannelsen av ulike grupper. Det virker som den sosiale tilhørigheten til en gruppe er det som er viktig, ikke nødvendigvis russefeiringen i seg selv. Dessverre er det mange elever som opplever å ikke få innpass i de gruppene de ønsker, og med dette blir det økende problematikk med ekskludering. Av de sakene om skolemiljø som handler om ekskludering i Innlandet fylkeskommune, kan nesten alle knyttes til grupperinger og russefeiring eller planlegging av russefeiring.

I et samfunnsperspektiv kan det synes som at ungdommenes sosiale liv i større grad nå enn tidligere knytter seg til russefeiring og russegrupper. Man kan stille spørsmål om ungdommen nå i større grad enn tidligere går på skole nettopp for å bli/være russ, i stedet for å ha fokus på å fullføre videregående opplæring for å komme videre ut i arbeidsliv eller videre studier. Dette er et samfunnsproblem og ikke bare et skoleproblem.

Oppsummert viser undersøkelsen at det er flere jenter enn gutter som knytter negative faktorer til russefeiring. Det er flere jenter enn gutter som føler seg utestengt og som gruer seg til russefeiring. Gutter viser også gjennom undersøkelsen tegn på at russefeiring ikke oppleves kun positivt. Videre viser undersøkelsen at det er utfordringer knyttet til russefeiring gjennom hele det videregående løpet, og at det geografisk er de samme utfordringene på skoler i distrikter og i bysentrum.

Når det gjelder forebyggende arbeid opp mot russetiden skjer det mye. Innlandet fk har satt ned en arbeidsgruppe med representanter fra elever, foresatte, politiet, helsesykepleiere, SLT-kontakter, mobbeombudet, rektorer og skoleeier. Gruppen fokuserer spesielt på å forebygge utenforskap, utagerende atferd knyttet til rus og sex, samt å finne et sted

hvor russeren kan samles på en trygg måte. Det er lagt stor vekt på elevenes innspill ved utarbeidelse av fokuspunktene.

Skoleeier arrangerer årlige treff for elevrådsleder, russepresident og skolens russekontakt fra alle de videregående skolene i fylket. Dette er et forbyggende arbeid hvor elevene jobber med problemstillinger knyttet til russ og russefeiringen.

Videre deltar Innlandet fylkeskommune aktivt i det nasjonale arbeidet med å utvikle en ny modell for avgangsmarkering innen 2026; Ny avgangsmarkering 2026! Dette arbeidet, som involverer flere nasjonale aktører inkludert Kunnskapsdepartementet, har som mål å redusere kommersielt press på avgangselevne, sørge for at feiringen avgrenses til én uke etter endt skolegang, og tilrettelegge for en felles og trygg feiring der alle elever kan delta og har et sted å være. Dette arbeidet er en viktig del av en helhetlig strategi for å sikre trygge og inkluderende omgivelser for våre avgangselever.

Foto: Mostphotos

7. Referanseliste

Bakken, A. (2024). *Ungdata 2024. Nasjonale resultater. NOVA Rapport 6/24*. Oslo: NOVA, OsloMet.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.

Carlquist, E. (2015). *Well-being på norsk*. Helsedirektoratet.

Dahlgren, G. & Whitehead, M. (1991). *Policies and strategies to promote social equity in health*. Institute for Future Studies.

Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (2024). *Mangfold og ulikhet i høyere utdanning*. <https://hkdir.no/rapporter-undersokelser-og-statistikk/mangfold-og-ulikhet-i-hoyere-utdanning-hvordan-pa-virkes-rekruttering-og-gjennomforing-i-hoyere-utdanning-av-studentenes-sosiale-bakgrunn>

Eifred Markussen m.fl. (2017). *Skolebidragsindikatorer i videregående skole*. Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU).

Eifred Markussen m.fl. (2020). *Fra 16 til 30 Om utdanning, jobb og inntekt for 9341 unge fra Østlandet, 14 år etter at de gikk ut av tiende klasse i 2002*. Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU).

Elevundersøkelsen (2024). www.udir.no/tall-og-forskning/brukerundersokelser/elevundersokelsen/

Eriksson, C., Arnarsson, Á. M., Damsgaard, M. T., Löfstedt, P., Potrebny, T., Suominen, S., Thorsteinsson, E. B., Torsheim, T., Välimaa, R. & Due, P. (2019). *Towards enhancing research on adolescent positive mental health*. Nordisk välfärdsforskning | Nordic Welfare Research, 4(2), 113-128.

Fugelli, P. & Ingstad, B. (2009). *Helse på norsk: god helse slik folk ser det*. Gyldendal akademisk.

Goetz, T., Bieleke, M., Yanagida, T., Krannich, M., Roos, A.-L., Frenzel, A. C., Lipnevich, A. A., & Pekrun, R. (2023). *Test boredom: Exploring a neglected emotion*. Journal of Educational Psychology, 115(7), 911–931. <https://doi.org/10.1037/edu0000807>

Granvik Saminathen, M., Brolin Låftman, S. & Modin, B. (2020). *En fungerande skola för alla: skolmiljön som skyddsfaktor för ungas psykiska välbefinnande*. Social-medicinsk tidskrift, 97(5-6), 804.

Grunnskolen informasjonssystem (GSI) (2024). <https://gsi.udir.no/>

Hauger, B. (2018). *Styrkebasert tilnærming i lokalt folkehelsearbeid. Innbyggerinvolvering, myndiggjøring og deltakelse*. Helsedirektoratet. <https://helsedirektoratet.no/publikasjoner/styrkebasert-tilnerming-i-lokalt-folkehelsearbeid>

Havik, T., & Westergård, E. (2019). *Do Teachers Matter? Students' Perceptions of Classroom Interactions and Student Engagement*. Scandinavian Journal of Educational Research, 64(4), 488–507. <https://doi.org/10.1080/00313831.2019.1577754>

Helsedirektoratet. (2014). *Psykisk helse og trivsel i folkehelsearbeidet*. <https://helsedirektoratet.no/publikasjoner/psykisk-helse-og-trivsel-i-folkehelsearbeidet>

Hovdenak, I. M., Helleve, A., Wolden, I. E., & Bere, E. (2024). *Socioeconomic inequality in breakfast skipping among Norwegian adolescents*. Nutr J. 2024 Aug 16; 23(1):94. doi: 10.1186/s12937-024-00998-2. PMID: 39152455; PMCID: PMC11328473.

- Innlandet fylkeskommune (2024). *Tilstandsrapport for videregående opplæring i Innlandet fylkeskommune skoleåret 2023/2024*.
- Lerner, J. V., Phelps, E., Forman, Y. & Bowers, E. P. (2009). *Positive youth development*. John Wiley & Sons Inc.
- Lillejord, S. m.fl. (2015). *Frafall i videregående opplæring: En systematisk kunnskapsoversikt*. Kunnskapssenter for utdanning, Oslo.
- Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) (2024)*.
- Mæland, J. G. (2009). *Hva er helse (Bd. 29)*. Universitetsforlaget.
- Markussen, E. (2014). *Utdanning lønner seg. Om kompetanse fra videregående og overgang til utdanning og arbeid ni år etter avsluttet grunnskole 2002*. Rapport 1/2014. NIFU, Oslo.
- Nes, R. B., Hansen, T. & Barstad, A. (2018). *Livskvalitet: Anbefalinger for et bedre målesystem*. Helsedirektoratet. <https://helsedirektoratet.no/publikasjoner/livskvalitet-anbefalinger-for-et-bedre-malesystem>
- Nes, R. B. (2017). *Subjektiv livskvalitet – Lykke og trivsel blant ungdom*. I K.-I. Klepp & L. E. Aarø (Red.), *Ungdom, livsstil og helsefremmende arbeid* (Bd. 4, s. 64-81). Gyldendal.
- Osher, D., Cantor, P., Berg, J., Steyer, L. & Rose, T. (2020). *Drivers of human development: How relationships and context shape learning and development*. *Applied Developmental Science*, 24(1), 6-36. <https://doi.org/10.1080/10888691.2017.1398650>
- Sande, A. (2000). *RUSsefeiring – om meningen med rusmiddelbruk sett gjennom russefeiring som et ritual*. Høgskolen i Bodø, 1999. ISBN 82-7314-286-8. Avhandling (dr. polit.) ved Universitetet i Tromsø.
- Segal, Nancy L. (2021). Cambridge University Press. 25. august 2021.
- Silbereisen, R. K. & Lerner, R. M. (2007). *Approaches to positive youth development: A view of the issues*. SAGE. <https://doi.org/10.4135/9781446213803.n1>
- Thapa, A., Cohen, J., Higgins D'Alessandro, A., & Guffey, S. (2012). *School Climate Research Summary: August 2012*. School Climate Brief, No. 3. National School Climate Center, New York, NY. (www.school-climate.org/climate/research.php)
- Utdanningsdirektoratet (2024). *Statsforvalterenes tilsyn med barnehage- og opplæringsområdet 2023*. <https://www.udir.no/regelverk-og-tilsyn/tilsyn/oppsummering-av-tilsyn/statsforvalterenes-tilsyn-med-barnehage--og-opplæringsområdet-2023/>
- Utdanningsdirektoratets statistikkbank (2024). <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikkbank/>
- WHO. (1946). *Constitution of the World Health Organization*. World Health Organization.
- WHO. (2005). *Promoting mental health: Concepts, emerging evidence, practice: A report of the World Health Organization, Department of Mental Health and Substance Abuse in collaboration with the Victorian Health Promotion Foundation and the University of Melbourne*. World Health Organization.
- WHO. (2020). *Guidelines on mental health promotive and preventive interventions for adolescents: Helping adolescents thrive*. World Health Organization.
- Årdal, E., Holsen, I., Diseth, Å. & Larsen, T. (2018). *The Five Cs of Positive Youth Development in a school context; Gender and mediator effects*. *School Psychology International*, 39(1), 3-21. <https://doi.org/10.1177/0143034317734416>

Prosjektgruppen

Jørn Danielsberg
Prosjektleder
Korus Øst
Teori og analyse

Arild Bækkevold
Statsforvalteren i Innlandet
Teori og analyse

**Per Kristian Roko
Kallager**
Statsforvalteren i Innlandet
Teori og analyse

Mari Finstad Evenby
Korus Øst
Teori og analyse

Runar Eikenes
Korus Øst
Teori og analyse

Marja Leonhardt
Korus Øst
Teori og analyse

Sissel Løkra
Innlandet fylkeskommune
Teori og analyse

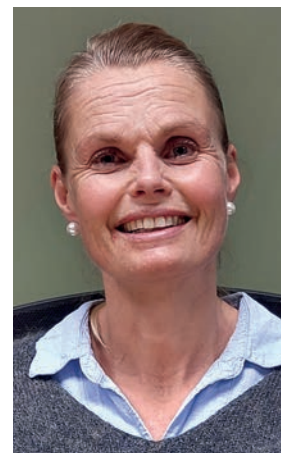
Ane Bjørnsgaard
Innlandet fylkeskommune
Teori og analyse

Ida Oline Harkinn
Innlandet fylkeskommune
Teori og analyse

Arild Lishagen Myhre
Innlandet fylkeskommune
Teori og analyse

**Elin Kjeldsberg
Stangstuen**
Elevtjenesten Innlandet

**Ellen Synnøve
Aarseth**
Elevtjenesten Innlandet

Foto: Mostphotos

KOURS øst

www.korus.no/ost
kompetansesenteret@sykehuset-innlandet.no
Tlf. 913 08 352

Statsforvalteren i Innlandet

www.statsforvalteren.no/innlandet
sfinpost@statsforvalteren.no
Tlf. 61 26 60 00

Innlandet fylkeskommune

www.innlandetfylke.no
post@innlandetfylke.no
Tlf. 62 00 08 80